

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ 47 (97) - ΤΕΥΧΟΣ 4 - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2020

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Αρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ὁρεῶν κ. Φιλόθεος

Διευθυντής Κλάδου Ἐκδόσεων Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ:

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΞΙΑ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Κωνσταντῖνος Χολέβας

Διορθώσεις δοκιμῶν: Κωνσταντῖνος Χολέβας, δρ Ζαμπία Ἀγριμάκη

Στοιχειοθεσία - Σελιδοποίηση: Κλάδος Ἐκδόσεων, δρ Γιασμῖνα Μουσείδου

Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Υπευθύνος τυπογραφείου: Χρ. Κωβαῖος, Πρωτομαγιάς 3 - 145 68 Κρυονέρι Ἀττικῆς

Τηλ. 210-8160127 - FAX 210-8160128

Διεύθυνση περιοδικῶν: Ἀθηνᾶς 30, 105 51 Ἀθήνα - Τηλ. 211-1825296 - FAX 211-1824317

<http://www.ecclesia.gr> e-mail: periodika@ecclesia.gr

Γιά τίν ἀποστολή ἀνακοινώσεων καί εἰδήσεων ἀπευθύνεσθε:

- γιά τό περιοδικό ΕΚΚΛΗΣΙΑ: periodika@ecclesia.gr
- γιά τό περιοδικό ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ: efimerios@ecclesia.gr
- γιά τό περιοδικό ΘΕΟΛΟΓΙΑ: theologia@ecclesia.gr

Τό περιοδικό ΕΚΚΛΗΣΙΑ σέβεται τόν γλωσσικό τύπο τῶν ὁμιλῶν πού δημοσιεύει

Περιεχόμενα

Τεύχος-4ο
Απρίλιος 2020

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟΝ	276
Συμπληρωματικός Πίναξ Ὑποψηφίων πρὸς Ἀρχιερατείαν	277
ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ	
• Ἐγκύκλιος γιὰ τὸ Πάσχα	278
• Παραμυθητικός λόγος	279
• Δέσις γιὰ τον κορωνοϊό	283
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	
• Ἐόρτιον γράμμα ἐπὶ τῷ ἁγίῳ Πάσχα πρὸς τόν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμον τῆς ΑΘΠ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου	284
• Ἐόρτιον γράμμα ἐπὶ τῷ ἁγίῳ Πάσχα πρὸς τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην κ. Βαρθολομαῖον τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου	286
ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ	
• Ὁ Συνοδικὸς ἐορτασμός τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας (8.3.2020)	287
• Ἐπίσημο γεῦμα τοῦ ΠτΔ πρὸς τόν Πρόεδρο καὶ τὰ μέλη τῆς ΔΙΣ (8.3.2020)	
• Ὁμιλία συντεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ν. Κρήνης καὶ Καλαμαριάς Ἰουστίνου καὶ ἐκφωνηθεῖσα ἐν τῷ Ἱ. Μ. Ναῶ Ἀθηνῶν τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας	291
ΟΜΙΛΙΑΙ	
• Τὰ Προφητικά κείμενα στίς ἱερές Ἀκολουθίες τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος ὑπὸ Ἀθανασίου Παπαρνάκη, Ἀν. Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.	295
• Ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ στὴν περίοδο τοῦ Τριηδίου καὶ τοῦ Πεντηκοσταρίου ὑπὸ Πρωτοπρ. Κωνσταντίνου Χ. Καραϊσαρίδη, Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.	307
ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ - ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	321
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ	326
ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ	336

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΣΤΟ τεύχος Ἀπριλίου τοῦ περιοδικοῦ ΕΚΚΛΗΣΙΑ δημοσιεύουμε τὴν Ἐγκύκλιο τῆς Ἱερᾶς Συνόδου γιὰ τὸ Ἅγιον Πάσχα καὶ τὴν Ἐγκύκλιο πού περιλαμβάνει τὸν Παραμυθητικὸ Λόγο τῆς Ἐκκλησίας μας πρὸς τοὺς πιστοὺς λόγῳ τῆς πανδημίας. Δημοσιεύουμε ἐπίσης τὴν Εἰδικὴ Δέση πρὸς τὸν Πανοικτίρμονα Κύριον γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ Κορωνοϊοῦ.

Στὴ στήλη τῶν Ἐπιστολῶν θὰ βρεῖτε τὰ Ἐόρτια Γράμματα πού ἀντίλλαξαν γιὰ τὸ Ἅγιον Πάσχα ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος καὶ ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμος.

Τὸ Θέμα τοῦ Μηνὸς εἶναι ἀφιερωμένο στὸν Συνοδικὸ Ἐορτασμὸ τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας (8.3.2020).

Στὴν ἐνότητα τῶν Ὁμιλιῶν δημοσιεύουμε τίς εἰσηγήσεις τοῦ Πρωτ. Κωνσταντίνου Καραϊσαρίδη καὶ τοῦ κ. Ἀθανασίου Παπαρνάκη στὸ ΙΖ΄ Πανελλήνιο Λειτουργικὸ Συμπόσιο (Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2018).

Ἡ ὕλη τοῦ περιοδικοῦ συμπληρώνεται ἀπὸ τὸν Πίνακα Ὑποψηφίων πρὸς Ἀρχιερατείαν, τοὺς Κανονισμοὺς καὶ τίς εἰδησεογραφικὲς στήλες τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Χρονικῶν καὶ τῶν Διορθοδόξων καὶ Διαχριστιανικῶν.

ΠΙΝΑΞ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ

Συμπληρωματικός Πίναξ Ὑποψηφίων πρὸς Ἀρχιερατείαν

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρωτ. 1247
Ἀριθ. Ἀθῆναι, τῆ 24ῃ Μαρτίου 2020
Διεκπ. 64

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ἄρθρον 19 τοῦ ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», δημοσιεύομεν κατωτέρω «Συμπληρωματικὸν Πίνακα Κληρικῶν», ὑποψηφίων δι' ἐγγραφὴν εἰς τὸν Κατάλογον τῶν πρὸς Ἀρχιερατείαν Ἐκλογίμων καὶ κεκτημένων τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα τυπικὰ καὶ οὐσιαστικὰ προσόντα.

Συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 20 παρ. 2 τοῦ ν. 590/1977, ἐντὸς δύο (2) μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσίευσέως τοῦ παρόντος, δύναται παρ' οἰουδήποτε κληρικοῦ ἢ λαϊκοῦ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος νὰ ἀσκηθῇ ἔνστασις κατὰ τῆς ἐγγραφῆς ὑποψηφίου τινός ἐκ τῶν κατωτέρω, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οὗτος στερεῖται τῶν πρὸς Ἀρχιερατείαν οὐσιαστικῶν ἢ τυπικῶν προσόντων.

Ἡ ἔνστασις αὕτη ὑποβάλλεται εἴτε πρὸς τὸν οἰκεῖον Μητροπολίτην εἴτε πρὸς τὴν Ἀρχιερατείαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου διὰ τὰ περαιτέρω.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΠΡΟΣ ΕΓΓΡΑΦΗΝ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΤΑΛΟΓΟΝ
ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΙΑΝ ΕΚΛΟΓΙΜΩΝ

1. Ἀρχιμ. Δαμασκηνὸς Δαμιανάκης, κληρικός τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.
2. Ἀρχιμ. Θεόδωρος Θεοδοσίου, κληρικός τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Αἰγίνης.
3. Ἀρχιμ. Φιλόθεος Κολλιόπουλος, κληρικός τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Μαντινείας καὶ Κυνουρίας.
4. Ἀρχιμ. Σπυρίδων Σπυλιόπουλος, κληρικός τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Κηφισίας, Ἀμαρουσίου καὶ Ὠρωποῦ.
5. Ἀρχιμ. Αὐγουστίνος Σύρρος, κληρικός τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φωκίδος.
6. Ἀρχιμ. Σεβαστιανὸς Σωμαράκης, κληρικός τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

Ἐντολῆ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
Ὁ Ἀρχιεραγματεὺς

† Ὁ Ὁρεῶν Φιλόθεος

ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Αθήνησι τῆ 7ῃ Ἀπριλίου 2020

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 3018

Πρός

Τούς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας
Τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
Εἰς τὰς Ἑδρας αὐτῶν

Σεβασμιώτατε ἐν Χριστῷ ἀδελφέ,

Γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι, εἰς τό Φύλλον τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως (Φ.Ε.Κ. Β' 1178/6.4.2020), ἐδημοσιεύθη ἡ ὑπ' ἀριθ. Δια/ΓΠ.οικ.23093 Κοινή Ὑπουργική Ἀπόφασις (Κ.Υ.Α.) τῶν Ὑπουργῶν Παιδείας καί Θρησκευμάτων καί Ὑγείας μέ θέμα: «Ἐπιβολή τοῦ μέτρου τῆς προσωρινῆς ἀπαγόρευσης τῆς τέλεσης κάθε εἴδους λειτουργιῶν καί ἱεροπραξιῶν στούς θρησκευτικούς χώρους λατρείας γιά τό χρονικό διάστημα ἀπό 12.4.2020 ἕως 20.4.2020», ἦν καί ἀποστέλλομεν ὑμῖν συνημμένως, παρακαλοῦντες διά τήν ἐφαρμογήν τῶν προβλεπομένων ἐν αὐτῇ.

Ὁσαύτως, γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι κατά τήν Συνεδρίαν τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 1ης μηνός Ἀπριλίου ἐ.ξ., συνεζητήθησαν ἐκτενῶς τά περὶ τῆς τελέσεως τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καί ἀπεφασίσθησαν τά ἑξῆς:

1) Ἡ τέλεσις τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, κατά τήν ἐν λόγῳ περίοδον, δέον νά εἶναι λιτή καί σεμνοπρεπής, συμφώνως πρός τό ἥθος καί τήν παράδοσιν τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἰδίως αἱ μεταδιδόμενα ἀπό τῆς τηλεοράσεως ἢ τοῦ διαδικτύου ἱεραῖ Ἀκολουθίαι ἐπιβάλλεται νά πληροῦν τά προβλεπόμενα ὑπό τῆς Κ.Υ.Α., διά νά μή δώσωμεν οἰανδήποτε ἀφορμήν πρός κακεντρεχῆ σχόλια καί ψόγους. Ὑπενθυμίζομεν

ὧδε τά ἥδη ὑμῖν γνωσθέντα, διά τῆς ὑπ' ἀριθ. 3016/2.4.2020 Συνοδικῆς Ἐγκυκλίου, περὶ ἀποφυγῆς τελέσεως συλλειτουργῶν καί φωτογραφικῶν στιγμιτυπίων ἀπό τὰς ἱεράς Ἀκολουθίας, ὡς καί ἀπαγορεύσεως τῆς χρήσεως τῶν ἐξωτερικῶν μεγαφῶνων τῶν Ἱερῶν Ναῶν.

Ἐπί πλέον, λόγῳ τῶν ἐκτάκτων συνθηκῶν τῶν ἡμερῶν ἐπιβάλλεται:

α) ἡ περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου κατά τήν Μεγάλην Παρασκευήν ὅπως περιορισθῆ ἀποκλειστικῶς ἐντός τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ καί

β) ἡ τελετή τῆς Ἀναστάσεως γένηται ἐντός τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, τί συνήθη ὥραν, ἥτοι τήν 12ην τοῦ μεσονυκτίου τοῦ Μεγάλου Σαββάτου.

2) Ἡ χρῆσις τῶν κωδῶνων τῶν Ἱερῶν Ναῶν δέν εἶναι ἀπαραίτητος κατά τήν ἔναρξιν τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν. Δύνασθε, ὅμως, νά κάμνητε χρῆσιν αὐτῶν κατά τήν ἡμέραν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, ὅτε θά σημάνουν πενθίμως ὡς εἰθισται, καί κατά τήν τελετήν τῆς Ἀναστάσεως, ψαλλομένου τοῦ «Χριστός Ἀνέστη», χαρμοσύνως καί πανηγυρικῶς.

3) Τό ὠράριον ἀπασῶν τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν καί τῶν Θεῶν Λειτουργιῶν τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Ἑβδομάδος παραμένει κατά τό σύνηθες, μέ τήν ὑπόδειξιν ὅτι τό ἱερόν Εὐχέλαιον δέον ὅπως τελεσθῆ τήν πρωίαν τῆς Μεγάλης Τετάρτης, ἀντί τῆς Προηγιασμένης Θείας Λειτουργίας, καί οὐχί κατά τό ἐσπέρας.

4) Αἱ θύραι τῶν Ἱερῶν Ναῶν θά παραμένουν κεκλεισμέναι κατά τήν διάρκειαν ἀπασῶν τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν. Αἱ θύραι θά ἀνοίγωνται τοῦλάχιστον δύο ὥρας μετά τό πέρας τῶν κατὰ τήν πρωίαν ἐκάστης ἡμέρας τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, ἥτοι ἀπό τῆς 11ης πρωινῆς ὥρας ἕως τήν 1ην μ.μ., πλὴν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, ὅτε, καί ἐξ αἰτίας τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ ἱεραῖ Ἀκολουθίαι αὐτῆς περατοῦνται ἀργότερον, τό ἀνοιγμα τῶν θυρῶν γενήσεται ἀπό τῆς 1ης μ.μ. ὥρας ἕως τήν 5ην μ.μ.

5) Ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐπισημαίνει ὅτι ἐπιτρέπεται, συμφώνως τοῖς θείοις καί ἱεροῖς Κανόσι καί παλαιότεραις Ἀποφάσεσιν Αὐτῆς

(βλ. σχετικῶς τὴν ὑπ' ἀριθ. 244/10.2.1917 Συνοδικὴν Ἐγκύκλιον), ἡ κατ' οἰκονομίαν λύσις τῆς αὐστηρᾶς νηστείας τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, δι' ὅσους ἐκ τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος ὑφίσταται ἐπικρεμάμενος κίνδυνος κατὰ τῆς ὑγείας καὶ τῆς ζωῆς των, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἐγκύων, τῶν λεγῶν, τῶν θηλαζουσῶν, τῶν γερόντων, τῶν ἐν ἀσθενείαις κατακεμμένων καὶ τῶν ἀναρρωνούντων. Καθίσταται σαφές ὅτι πρόκειται περὶ ἀναστολῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἱεροῦ Κανόνος καὶ οὐχὶ καταργήσεώς του, καὶ μόνον δι' ὅσους ἔχουν προβλήματα ὑγείας.

Ταῦτα πάντα γνωρίζουσα ὑμῖν ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος, τονίζει τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην διὰ τὴν πιστὴν τήρησιν αὐτῶν, ἥτις τυγχάνει ἀπαραίτητος καὶ ὡς πρὸς τὴν διασφάλισιν τῆς ἐπεκτάσεως τῆς Ἀποφάσεως διὰ τὴν τέλεσιν τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν εἰς ἅπαντας τοὺς Ἱερούς Ναοὺς καὶ τὰς Ἱεράς Μονάς, ἔστω πρὸς καιρὸν καὶ κατ' ἄκρην ἐκκλησιαστικὴν οἰκονομίαν «κεκλεισμένων τῶν θυρῶν» διὰ τοὺς πιστοὺς, καὶ μετὰ τὴν 20ὴν Ἀπριλίου ἐ.ἔ., ὅποτε λήγει ἡ ἰσχὺς τῆς Κ.Υ.Α. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρακαλεῖσθε ἅπαντες ὅπως ὑποδείξτε τὰ δέοντα πρὸς τοὺς ὑφ' ὑμᾶς Ἐφημερίους, οἱ ὅποιοι ὀφείλουν νὰ γνωρίζουν ὅτι ὑπὸ τοιαύτας κρισίμους στιγμᾶς, καθ' ἃς διακυβεύεται ἡ ὑγεία τῶν ἀνθρώπων, δὲν ὠφελοῦν τάσεις αὐτονομίσεως ἀπὸ τῆς κοινῆς πορείας τῆς ἐκκλησιαστικῆς νηός, ἀλλ' ἀπατεῖται πιστὴ ὑπακοή εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν ἀρμοδίων ὀργάνων, συνεχεῖς καὶ θερμῆς προσευχῆς, ὡς καὶ εἰλικρινῆς καὶ ἔμπρακτος μετάνοια.

Ἐπὶ δὲ τούτοις, κατασπαζόμενοι τὴν ὑμετέραν Σεβασμιότητα ἐν Κυρίῳ, διατελοῦμεν μετ' ἀγάπης.

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος
 † Ὁ Θεσσαλονίκης Ἄνθιμος
 † Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου
 Τίτος
 † Ὁ Μνηθύμνης Χρυσόστομος
 † Ὁ Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας Χρυσόστομος
 † Ὁ Μεσσηνίας Χρυσόστομος
 † Ὁ Λευκάδος καὶ Ἰθάκης Θεόφιλος
 † Ὁ Θηβῶν καὶ Λεβαδείας Γεώργιος

† Ὁ Παροναξίας Καλλίνικος
 † Ὁ Φωκίδος Θεόκτιστος
 † Ὁ Νέας Κρήνης καὶ Καλαμαριάς Ἰουστίνος
 † Ὁ Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου
 Στέφανος
 † Ὁ Σισανίου καὶ Σιατίστης Ἀθανάσιος

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς
 † Ὁ Ὠρεῶν Φιλόθεος

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀθήνα, 10η Ἀπριλίου 2020

ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΣΕΒΕΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΠΛΗΡΩΜΑ ΑΥΤΗΣ

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴ συνεδρίασιν Αὐτῆς τὴν 1η Ἀπριλίου 2020, ἀπεφάσισε νὰ ἀπευθυνθεῖ πρὸς ἐσᾶς, τὸ ἐκλεκτὸ λογικὸ ποιμνιο τοῦ Χριστοῦ, μὲ πολλὴ ἀγάπην ἀλλὰ καὶ μὲ ἀμέτρητο πόνον, γιὰ τὴν προκληθεῖσα πανδημία τοῦ κορωνοϊοῦ καὶ τὰ θλιβερά ἀποτελέσματά της.

Ἀπευθυνόμαστε πρὸς ἐσᾶς γιὰ νὰ σᾶς δώσουμε καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου τὴν πατρικὴ μας εὐλογία, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ σᾶς ἐνημερώσουμε ὑπεύθυνα γιὰ τὶς ἀποφάσεις ποὺ ἐλάβαμε αὐτὲς τὶς ἡμέρες.

Ἄν καὶ οἱ ἀποφάσεις μας αὐτὲς δέχθηκαν καὶ δέχονται μεγάλη πολεμικὴ ἀπὸ ὀρισμένους, ἐλαχίστους ἀδελφούς Χριστιανούς, οἱ ὅποιοι, εἴτε ἀπὸ ἄγνοια, εἴτε ἀπὸ κακὴ πληροφόρηση ἢ παρεξήγησιν, χρησιμοποίησαν τὸν προσφιλεῖ καὶ εὐκόλο τρόπο τῆς συκοφαντίας, τῆς μυθοπλασίας καὶ τῶν ὑβρεῶν, σκανδαλίζοντας τοιοῦτοτρόπως τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ, ἡμεῖς, ὡς πνευματικοὶ πατέρες καὶ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ἐπισημαίνουμε ὅτι μὲ τὴ στάση τους αὐτὴ διασποῦν τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ σκανδαλίζουν ἀδελφούς.

Υπενθυμίζουμε δέ ότι ο λόγος της Άγιας Γραφής και των Αγίων Πατέρων για τον σκανδαλισμό και την πρόκληση διάσπασης στην ενότητα της Εκκλησίας είναι φοβερώτατος.

Μέ πλήρη συναίσθηση, λοιπόν, της ευθύνης μας έναντι του ποιμνίου, πού ο Κύριος Ίησους μᾶς εμπιστεύθηκε, και μέ συνείδηση αγαθή ότι πράξαμε στό ἀκέραιο τό καθῆκον μας, μέ λόγο ἀληθείας και παρηγοσία καταθέτουμε στην ἀγάπη σας, ότι οί ἀφορωσες στην πανδημία του κορωνοϊού Συνοδικές ἀποφάσεις ἦταν ἀποτέλεσμα ἐκτενοῦς προσευχῆς και αἱματηρῆς ἀγωνίας. Σέ καμία περίπτωση δέν ἀποφασίσαμε γρήγορα, ἀβασάνιστα, ἐπιπόλαια, και φυσικά καμία ἀπό τίς ἀποφάσεις δέν καταστρατήγησε τό δόγμα και τό ἦθος της Εκκλησίας μας. Ὅπως ἐπισημάνθηκε, οί ἀποφάσεις μας αὐτές ἐκφράζουν τό κενωτικό ἦθος της Εκκλησίας μας, τό ὁποῖο μᾶς προσέφερε ὡς πρότυπο ζωῆς και ἠθους ὁ ἴδιος ὁ Χριστός μας, ὁ Ὅποιος ἀπό τήν ἀγάπη Του για τόν ἄνθρωπο *«ἐκένωσε τόν ἑαυτό του και τό μεγαλειό της Θεότητός του και ἔγινε ἄνθρωπος... ὑπακούοντας μέχρι θανάτου και, μάλιστα, θανάτου σταυρικοῦ»* (Φιλ. 2, 7-8). Αὐτό ἔπραξε και ἡ Εκκλησία μας. Ἐνώπιον της ἀγωνίας του ἀνθρώπου νά διατηρήσει τό ὕψιστο ἐπί γῆς ἀγαθό της ζωῆς και της υγείας, ταπεινώθηκε και συμπορεύθηκε μέ τόν πόνο και τήν ἀγωνία του ἀνθρώπου. Δέν παρέμεινε ἀδιάφορη μπροστά σέ αὐτόν τόν φόβο. Ἀντιθέτως τόν κατενόησε, τόν προσέλαβε και τόν ἀνέθεσε στον Χριστό για νά τόν θεραπεύσει. Μία Εκκλησία πού δέν κατανοεῖ τόν ἄνθρωπο, τίς ἀνάγκες και τίς ἀγωνίες του, και δέν τίς προσλαμβάνει για νά τίς θεραπεύσει, δέν εἶναι μπτέρα, ἀλλά μπτρια.

Σέ αὐτή τή συνάφεια μπορεῖ νά κατανοηθεῖ ἡ ἀπόφασή μας για προσωρινή ἀποχή ἀπό τίς λατρευτικές μας Συνάξεις. Σᾶς ὁμολογοῦμε, ὅτι ἡ ἀπόφαση αὐτή ἦταν κάτι πού μᾶς πόνεσε δυνατά και φυσικά συνεχίζει νά μᾶς πονᾶ. Αἷμα στάζει ἡ καρδιά μας, καθώς βλέπουμε τούς Ἱερούς Ναούς μας κλειστούς και ἄδειους ἀπό τό λογικό ποῖμνιο της Εκκλησίας. Ὅμως τοῦτο ἔγινε ἀπό ἀγάπη πρὸς τούς συνανθρώπους μας και ἀπό σεβασμό πρὸς τό πολῦτιμο ἀγαθό της υγείας και της διατήρησης της ζωῆς. Οἱ εἰδικοί ἐπιστήμονες

ἀπεφάνθησαν ότι ὁ ἴος διαδίδεται εὐκολα στίς συναθροίσεις. Ἡ εἰδική ἐπιστημονική ὁμάδα μᾶς προέτρεψε νά ἀπέχουμε ἀπό τίς λατρευτικές μας Συνάξεις μέχρι νά ξεπερασθεῖ ὁ πειρασμός. Ὁ κίνδυνος της διασπορᾶς ἦταν και εἶναι μεγάλος. Θά ἔμενε ἡ Εκκλησία στωικά ἀδιάφορη ἐνώπιον αὐτῆς της παγκόσμιας ἀγωνίας; Ἀνθρώπινες ζωές χάνονται. Γι' αὐτό και συστοιχηθήκαμε μέ τήν εἰδική ἐπιστημονική ὁμάδα για τήν προσωρινή ἀναστολή των λατρευτικῶν συναθροίσεων. Ταπεινώθήκαμε ἕως ἐσχάτων βλέποντας τούς Ναούς μας ἄνευ πιστῶν, και μάλιστα αὐτές τίς ἅγιες ἡμέρες της Μεγάλης Ἑβδομάδος. Ὅμως εἴμαστε βέβαιοι ότι *«ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος»* (Ψαλ. 135, 23).

Ἡ προσωρινή ἀναστολή των λατρευτικῶν Συνάξεών μας δέν σημαίνει σέ καμία περίπτωση ὅτι ἀποδεχόμαστε τίς ἀπόψεις αὐτῶν πού ἰσχυρίζονται ότι ἡ μετάδοση του κορωνοϊού πραγματοποιεῖται και διά του Μυστηρίου της Θείας Εὐχαριστίας. Ἡ Θεία Εὐχαριστία ἀποτελεῖ για τούς πιστούς πηγὴ Ζωῆς και «Φάρμακο Ἀθανασίας». Ὁ κοινῶν τό Σῶμα και τό Αἷμα του Χριστοῦ λαμβάνει περισσὴ ζωὴ και ὄχι θάνατο. Οὐδείς ἄλλωστε προσεβλήθη ἀπό ἀσθένεια ἐξαιτίας της μετοχῆς του στό Μυστήριο της Θείας Εὐχαριστίας. Φυσικά, οἱ ἐκτός της ζωῆς της Εκκλησίας ἀδυνατοῦν νά κατανοήσουν αὐτήν τήν πίστη μας, διότι στεροῦνται της ἐμπειρίας της Θείας Κοινωνίας και ἔτσι βρίσκονται σέ ἀδυναμία νά πιστέψουν στό ζωογόνο Μυστήριο της Θείας Εὐχαριστίας. Δέν μποροῦμε ὅμως νά κατανοήσουμε τόν ἀσεβῆ, προσβλητικό και ὑβριστικό τρόπο μέ τόν ὁποῖον κάποιοι ἐξέφρασαν τίς ἀπόψεις τους για τήν Θεία Κοινωνία. Εἶναι, τό λιγότερο, κακόηθες νά προσβάλλεις τό βιωματικό Εὐχαριστιακό Γεγονός της Εκκλησίας, τό ὁποῖο για ἀναρίθμητους ἀνθρώπους ἀποτελεῖ κεντρικό σημεῖο ὄχι μόνο της πίστεώς τους, ἀλλά και της ἴδιας της ὑπάρξεώς τους.

Ὡς ποιμένες και πνευματικοὶ πατέρες σας, αἰσθανόμαστε τὴ θλίψη σας για τὴ μὴ συμμετοχὴ σας στὴ λατρευτικὴ ζωὴ της Εκκλησίας μας και ἀφουγκραζόμαστε τόν πόνο σας για τὴ στέρηση της Θείας Κοινωνίας. Σέ αὐτὴ τὴ θλίψη και σέ

αυτόν τόν πόνο, πού πολλές φορές μπορεί νά ὀδηγήσει στήν ἀπελπισία καί στήν ἀπιστία, παρακαλοῦμε νά ἀντιτάξουμε τή δοξολογία τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Ἄς θυμηθοῦμε καί ἄς προσευχηθοῦμε μέ τούς λόγους τοῦ πολύπαθου Δικαίου Ἰωβ: *«ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καί ἐγένετο· εἶπεν τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας»* (*«Ὁ Κύριος μᾶς τὰ ἔδωσε ὁ Κύριος μᾶς τὰ στέρησε. Ὅπως θέλησε ὁ Κύριος, αὐτό καί ἐγένετο. Ἄς εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐλογημένο στοὺς αἰῶνες»*). (Ἰωβ 1,21). Εἶναι πολύ σημαντικό ὁ καθένας ἀπὸ ἐμᾶς νά ἀναλάβει τὴν πνευματικὴ εὐθύνη του γιὰ τὴ σημερινή κατάσταση, νά ταπεινωθεῖ καί ἐκ βαθέων νά ἐπικαλεσθεῖ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Θά τολμίσουμε νά ποῦμε ὅτι τώρα εἶναι ἡ ὥρα τῶν πιστῶν. Τώρα πού ἡ ἀνθρωπότητα εἶναι τόσο ἀνίσχυρη μπροστὰ στήν πανδημία, τώρα πού ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη, παρ' ὅλες τὶς μέχρι θυσίας προσπάθειές της, ἀδυνατεῖ νά τιθασεύσει τὸν ἰό, τώρα πού πανίσχυρα ἔθνη συντριβόνται καί κονιορτοποιοῦνται, τώρα ὀφείλουμε οἱ πιστοὶ νά λυγίσουμε τὰ γόνατα, νά ὑψώσουμε τὰ χέρια, μέ καρδιά συντετριμμένη ἀπὸ τὴ μετάνοια, καί μέ μάτια δακρυσιμένα νά φωνάξουμε πρὸς τὸν Κύριο τοῦ ἔλεους: *«Μόνο ἀπέναντί σου ἁμαρτάνουμε, ἀλλά καί μόνο ἐσένα λατρεύουμε. Δέσποτα, ἄλλο Θεό δέν ξέρουμε νά προσκυνοῦμε, οὔτε σέ ἄλλο Θεό ὑψώνουμε τὰ χέρια μας. Ξέχνα τὶς ἁμαρτίες μας καί δέξου τὶς γονατιστὲς δεήσεις μας, ἄπλωσε σέ ὅλους χέρι βοήθειας καί δέξου τὴν προσευχή μας αὐτή, σάν εὐάρεστο θυμίαμα πού ἀνεβαίνει μπροστὰ στήν ὑπεράγαθη Βασιλεία σου»* (Εὐχὴ Ἑσπερινοῦ Πεντηκοστῆς). Ἡ μετάνοια θά ἐπαναφέρει τὴ γαλήνη. Καί ἡ μετάνοια εἶναι ἔργο τῶν πιστῶν.

Μέ βάση αὐτὸ τὸ φρόνημα τῆς μετανοίας, ἄς ὑπομείνουμε τὴν προσωρινή στέρηση τῆς συμμετοχῆς μας στὶς ἱερὲς Ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας μας, καί κυρίως τῆς κοινωνίας μας στό Ποτήριο τῆς Ζωῆς. Παράλληλα, ἡ μετάνοια αὐτὴ, ἄς γίνῃ ἀφορμὴ γιὰ μιὰ γενναία αὐτογνωσία, γιὰ μιὰ εἰλικρινέστερη ἀδελφογνωσία, γιὰ μιὰ ταπεινὴ Θεογνωσία. Συμπεριφορὲς πού ἀπαιτοῦν ἀπειλητικὰ τὴ συμμετοχὴ στό Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὸ πνεῦμα

τῆς μετανοίας καί ἀπὸ τὸ γνήσιο Ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα, πού θεωρεῖ τὴ Θεία Κοινωνία ὡς Δῶρον καί ὄχι ὡς ἀτομικὸ δικαίωμα.

Εἶναι βέβαιο ὅτι ἡ ἐφετινὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα καί τὸ Ἅγιο Πάσχα εἶναι πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Θά στερηθοῦμε αὐτὰ πού σέ ἄλλες συνθῆκες τὰ θεωρούσαμε δεδομένα. Ἐφέτος θά κάνουμε Πάσχα «ἀπὸ μακρυὰ»... *«θεωροῦντες ποῦ τίθεται»*. Ὅμως ὁ καθένας ἀπὸ ἐμᾶς, ἂν πραγματικὰ λαχταρᾷ τὴ συνάντησίν του μέ τὸν Σταυρωθέντα καί Ἀναστάντα Κύριο, νά εἶναι βέβαιος ὅτι Ὁ Χριστὸς *«ἐν ἐτέρῳ μορφῇ»* θά τὸν συναντήσει στό δωμάτιό του, στό σπιτικό του, στήν ἀτομικὴ του προσευχή. Τί καί ἂν οἱ θύρες εἶναι κλεισμένες καί οἱ μαθητὲς Του συνηγμένοι στὰ σπιτικά τους *«διὰ τὸν φόβον»* τοῦ κορωνοϊοῦ; Ὁ Σταυρωθεὶς καί Ἀναστάς Κύριος Ἰησοῦς θά εἰσέλθῃ *«τῶν θυρῶν κεκλεισμένων»* (Ἰωάν. 20,19) γιὰ νά χαρίσει τὴν εἰρήνη Του. Θά προσφέρει τὸν Οὐράνιο Ἄρτο τῆς παρουσίας Του καί θά κερᾷ τὰ παιδιά Του *«ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου»* (Λουκ. 24,42). Ἄς τὸ κατανοήσουμε καλά! Στὴν Ἐκκλησία μας δέν ὑπάρχουν ἀδιέξοδα. Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, τὸ Ὅποιο τὰ ἀσθενῆ θεραπεύει καί τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῖ, θά ἀναπληρώσει τὴ στέρησιν τῶν ἡμερῶν καί θά πληρώσει τὶς καρδιὰς τῶν μετανοούντων πιστῶν μέ τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ.

Τέλος, ἐπιθυμοῦμε νά στρέψουμε τὸν λόγο καί τὴν προσευχὴ μας καί πρὸς ὅλους αὐτοὺς πού μέ αὐτοθυσία «πολεμοῦν» στήν πρώτη γραμμὴ τοῦ ἰδιότυπου αὐτοῦ πολέμου. Μνημονεύουμε μέ εὐγνωμοσύνη καί προσευχόμεσθε ἐκτενῶς γιὰ τοὺς ἰατροὺς, τοὺς ἐρευνητὲς, τοὺς νοσηλευτὲς, τοὺς μεταφορεῖς καί ὅλους τοὺς ἐργαζομένους στὰ νοσοκομεῖα μας. Ἐνα εὐχαριστῶ εἶναι πολὺ μικρὸ μπροστὰ στὴ δική τους αὐτοθυσία. Εὐχαριστοῦμε ἐπίσης τὰ Σώματα Ἀσφαλείας, ἀλλὰ καί ὅσους ἐργάζονται στὸν τομέα τῆς καθαριότητος καί τῆς ὑγιεινῆς. Παρακαλοῦμε ἰδιαίτερως τὸν Χριστὸ μας, τὴν Ὑπεραγία Θεοτόκο καί ὅλους τοὺς Ἁγίους ὑπὲρ τῆς ὑγείας τῶν ἀσθενούντων καί ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν κεκοιμημένων. Παρὰλλήλως, ἐπαναβεβαιώνουμε τὴ σταθερὴ πρόθεσιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς

Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιά συνεργασία μέ τήν Ἑντιμο Ἑλληνική Κυβέρνηση ὡς καί μέ τούς ἀρμοδίους φορεῖς, μέ σκοπό τήν ἄμεση καί ἀποτελεσματική ἀντιμετώπιση τῆς πανδημίας.

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Μέσα σέ ὅλη αὐτή τή ζοφερή ἀτμόσφαιρα τοῦ θανάτου, μέ αἰσιοδοξία διαπιστώνουμε τή μείωση τῶν κρουσμάτων καί τῶν θανάτων στή χώρα μας. Τοῦτο φυσικά ὀφείλεται στήν ἄμεση λήψη κυβερνητικῶν μέτρων, στή λαμπρή, ὑπό τόν καθηγητή ἰατροῦ κ. Σωτήριο Τσιόδρα, ἐπιστημονική ομάδα, ὡς καί στή συντριπτική πλειονοψηφία τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πού ὑπήκουσε καί συνεχίζει νά ὑπακούει στά μέτρα. Πάνω ὅμως ἀπό ὅλους ὀφείλεται στή Χάρη καί στό Ἔλεος τοῦ Χριστοῦ καί στίς πρεσβείες τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καί τῶν Ἁγίων, οἱ Ὅποιοι εἰσακούουν τίς δεήσεις τῶν πιστῶν καί φωτίζουν τούς εἰδικούς ἐπιστήμονες καί τούς ἰθύνοντες.

Γι' αὐτό παρακαλοῦμε ὅλους: συνεχίστε νά προσεύχεσθε ἐνθέρμως, περικυκλώστε τόν θρόνο τοῦ Θεοῦ μέ τίς ἱκεσίες σας καί παραμείνετε στό σπίτι προσευχόμενοι. Διατρανώστε, καί δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου, ὅτι: *«μένω στό σπίτι γιατί ἀγαπῶ τόν Θεό, τόν συνάνθρωπο καί τόν ἑαυτό μου. Μένω στό σπίτι, ὄχι μόνος ἀλλά μέ τόν Θεό, τήν Θεοτόκο, τούς Ἁγίους καί ὅλους αὐτούς πού ἀγαπῶ καί μ' ἀγαποῦν, συμμετέχοντας μέ τήν ψυχή μου στίς Ἀκολουθίες τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Ἑβδομάδος. Μένω στό σπίτι καί εἶμαι βέβαιος ὅτι θά δεχθῶ τήν Χάρη τῶν Θείων Λειτουργιῶν πού θά ἱερουρηγοῦν αὐτές τίς Ἅγιες ἡμέρες, καθὼς γνωρίζω καί πιστεύω ὅτι ἡ Θεία Λειτουργία τελεῖται «ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καί σωτηρίας» καί «ὑπὲρ τῶν δι' εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων».* Μένω στό σπίτι καί εἶμαι σίγουρος ὅτι ὁ Χριστός θά ἔλθει στό σπιτικό μου

καί θά τό μεταμορφώσει σέ «οἶκο Θεοῦ». Μέσα σέ αὐτό τόν «οἶκο» θά κάνω Μεγάλη Ἑβδομάδα καί Πάσχα».

Γνωρίζετε ὅλοι, ὅτι αὐτό εἶναι ἓνα προσωρινό μέτρο, γιά ὅσο διάστημα κρατήσει ἡ πανδημία. Μόλις αὐτή ὑποχωρήσει, οἱ Ἱεροί Ναοί μας θ' ἀνοίξουν καί πάλι στήν κοινή Λατρεία καί ὅλοι μας θά συναχθοῦμε στίς λειτουργικές μας Συνάξεις, γιά νά ἐνωθοῦμε στό Κοινό Ποτήριο τῆς Πίστεως καί τῆς Ζωῆς!

Μέ αὐτές τίς σκέψεις εὐλογοῦμε πατρικῶς ὅλους σας καί εὐχόμεθα ἐγκαρδίως καλή Μεγάλη Ἑβδομάδα καί καλή Ἀνάσταση.

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος

† Ὁ Θεσσαλονίκης Ἄνθιμος

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καί Γηρομερίου
Τίτος

† Ὁ Μηθύμνης Χρυσόστομος

† Ὁ Τριφυλίας καί Ὀλυμπίας Χρυσόστομος

† Ὁ Μεσσηνίας Χρυσόστομος

† Ὁ Λευκάδος καί Ἰθάκης Θεόφιλος

† Ὁ Θηβῶν καί Λεβαδείας Γεώργιος

† Ὁ Παροναξίας Καλλίνικος

† Ὁ Φωκίδος Θεόκτιστος

† Ὁ Νέας Κρήνης καί Καλαμαριάς Ἰουστίνος

† Ὁ Φιλίππων, Νεαπόλεως καί Θάσου

Στέφανος

† Ὁ Σισανίου καί Σιατίστης Ἀθανάσιος

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς

† Ὁ Ὠρεῶν Φιλόθεος

Ἐκ τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Εἰδική Δέσις πρὸς τὸν Οἰκτίρμονα Κύριον διὰ τὴν Προστασίαν ἡμῶν ἐκ τῆς εὐρούσης ἡμᾶς Λοιμικῆς Νοσου

Μετά τό «Εἶπ τὸ ὄνομα Κυρίου...» θά ψαλιῆ ἡ
ὡς κάτωθι Δέσις:

Ὁ Ἱερεὺς:

Ἐλέησον ἡμᾶς ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου·
δεόμεθά σου, ἐπάκουσον καὶ ἐλέησον.

Ὁ Λαός:

Κύριε, ἐλέησον (τρὶς).

Ὁ Ἱερεὺς:

Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν (...) καὶ πάσης τῆς ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφότητος.

Ὁ Λαός:

Κύριε, ἐλέησον (τρὶς).

Ὁ Ἱερεὺς:

Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν ἔθνους, πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ἐν τῷ κράτει ἡμῶν· ὑπὲρ τοῦ κατὰ ξηράν, θάλασσαν καὶ ἀέρα φιλοχρίστου ἡμῶν στρατοῦ, καὶ τῶν σωματίων ἀσφαλείας τῆς πατρίδος ἡμῶν.

Ὁ Λαός:

Κύριε, ἐλέησον (τρὶς).

Ὁ Ἱερεὺς:

Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ ἐλέους, ζωῆς, εἰρήνης, ὑγείας, σωτηρίας, ἐπισκέψεως, συγχωρήσεως καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, πάντων τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν, καὶ πάντων τῶν ἐν ἀσθενείαις, λοιμοῖς καὶ θλίψεσιν εὐρισκομένων ἀδελφῶν ἡμῶν.

Ὁ Λαός:

Κύριε, ἐλέησον (τρὶς).

Ὁ Ἱερεὺς:

Ἔτι δεόμεθα καὶ ὑπὲρ τοῦ εἰσακοῦσαι Κύριον τὸν Θεόν, φωνῆς τῆς δεήσεως ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἐλεῆσαι ἡμᾶς.

Ὁ Λαός:

Κύριε, ἐλέησον (τρὶς).

Ὁ Ἱερεὺς:

Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ Λαός:

Κύριε, ἐλέησον.

Ὁ Ἱερεὺς:

Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν,
ἡ ἐλπίς πάντων τῶν περᾶτων τῆς γῆς·
ὁ τῶν χεμαζομένων λιμίν,
ῥύστης τε καὶ σωτήρ·
ὁ μὴ ἐὼν ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα·
ὁ ποιῶν σὺν τῷ πειρασμῷ
καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς ὑπενεγκεῖν.
Πρόσδεξαι πάντας ἡμᾶς προσπίπτοντας
ἐν μετανοίᾳ τοῖς οἰκτιρμοῖς Σου.
Πολλὰ γὰρ θλίψεις καὶ ὠδίνες εὗρον ἡμᾶς καὶ
πικρία πολλῇ συνεχόμεθα, ἀλλὰ μὴ παραδῶς
ἡμᾶς εἰς τέλος ὁ τῶν Πατέρων Θεός.
Ἐπάκουσον τῆς δεήσεως ἡμῶν
καὶ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀσθενείας,
λοιμοῦ τε καὶ θλίψεως,
ὅτι ἐπὶ σοὶ πεποιθήσαμεν τῷ ζῶντι Θεῷ.
Σὸν γὰρ ἐστὶ τὸ ἐλεεῖν
καὶ σφῆξιν ἡμᾶς ὁ Θεός ἡμῶν
καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν,
τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι,
νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

Ὁ Λαός:

Ἀμήν.

Ὁ Ἱερεὺς ποιεῖ τὴν Ἀπόλυσιν
τῆς Θείας Λειτουργίας.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ἐόρτιον γράμμα ἐπί τῷ ἁγίῳ Πάσχα
πρός τόν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν
καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἰερώνυμον
τῆς ΑΘΠ τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου

Ἀριθμ. Πρωτ. 273

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ, λίαν ἀγαπητέ καί περιπόθητε ἀδελφέ καί συλλειτουργέ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Ἰερώνυμε, Πρόεδρε τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τήν Ὑμετέραν σεβασμίαν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Διατρέξαντες, εὐδοκία τοῦ ἀγωνοθέτου Θεοῦ τῆς ἀγάπης, τόν δόλιχον τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, πορευόμεθα, προσκυνοῦντες ἐν ταπεινώσει τά Πάθη καί τόν Σταυρόν τοῦ Κυρίου, πρὸς τήν πανέορτον καί πανσωστικὴν «κλητὴν καί ἁγίαν ἡμέραν» τοῦ Πάσχα, διὰ νά καταστῶμεν κοινωνοί τῆς λαμπροφύρου Ἐγέρσεως Αὐτοῦ.

Σύνολος ἡ λατρευτικὴ ζωὴ εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, καί πρωτίστως ὁ Ὅρθρος τῶν Κυριακῶν καί ἡ Θεία Λειτουργία, δονοῦνται ἀπὸ τόν παλμόν καί τὴν ἀνεκκάλυπτον χαρὰν τῆς Ἀναστάσεως. Ἡ ζωὴ ἐν Ἐκκλησίᾳ, τὰ ἱερά μυστήρια, ἡ προσευχὴ καί ἡ νηστεία, ἡ διακονία, ἡ φιλανθρωπία καί κάθε μορφῆς συμμετοχὴ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικόν ἔργον, εἶναι καθημερινόν Πάσχα. Ἡ «καλὴ μαρτυρία» τῶν πιστῶν ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς ὅλας τὰς πτυχὰς τῆς, εὐωδιάζει ἀνάστασιν. Τὸ ὀλόλαμπρον καί ζωοπάρροχον φῶς, τὸ ὁποῖον ἀναδύεται ἐκ τοῦ Παναγίου Τάφου τοῦ Χριστοῦ, ἀποκαλύπτει εἰς τὰ ὄμματα τῆς διανοίας καί τῆς καρδίας μας τὸ κάλλος τῆς δημιουργίας εἰς τὴν παροντικὴν καί ἐσχατολογικὴν αὐτοῦ διάστασιν.

Αἱ ἀλήθειαι αὐταὶ ἀποτελοῦν κοινόν βίωμα τῶν Ὁρθοδόξων, ἀρρήκτως συνδεδεμένον μὲ τὴν μετοχὴν εἰς τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν. Ἡ εὐχαριστιακὴ λειτουργία εἶναι εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν πάντοτε πανηγυρικὴ, πλήρης φωτός καί χαρμοσύνης, ἐπειδὴ ἀναφέρεται οὐσιωδῶς εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου καί εἰς τὴν μέλλουσαν Βασιλείαν. Οὐδόλως εἶναι τυχαῖον, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀναστάσεως, εἶναι ἡ Ἐκκλησία ἡ ὁποία διέσωσε τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν ὡς τὸν πυρῆνα τῆς ζωῆς τῆς. Τὸ βίωμα τῆς Ἀναστάσεως ἀποκαλύπτει καί τὸ νόημα τοῦ Σταυροῦ, ἀκριβῶς ὡς πορείας πρὸς τὴν μεγάλην χαρὰν τῆς συναντήσεως μετὰ τοῦ θανατώσαντος θανάτῳ τὸν θάνατον καί ἐνδόξως ἐξαναστάντος τοῦ τάφου Λυτρωτοῦ.

Ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ τοῦ ἀναστασίμου ἡθους ἀποκαλύπτεται σήμερον ἐνώπιον τῆς τραγικῆς πανδημίας τοῦ νέου κορωνοϊοῦ, τῆς ἀπεράντου ὀδύνης τῶν ἀσθενῶν καί τοῦ θανάτου μυριάδων συνανθρώπων μας. Δέν ἀρνούμεθα τὴν ἀλγεινὴν παρουσίαν τοῦ πόνου καί τοῦ θανάτου, γνωρίζομεν ὅμως ὅτι αὐτὴ δέν εἶναι ἡ ἐσχάτη πραγματικότης. Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ὀριστικὴ ἐξαφάνισις τοῦ θανάτου, εἶναι «πληρότης ζωῆς, πληρότης χαρᾶς, πληρότης γνώσεως». Αὐτὴ ἡ πίστις εἰς τὸν ἐλθόντα σῶσαι παγγενῆ τὸν Ἀδάμ, τὸν παθόντα καί ἀναστάντα διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, τὸν ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καί πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης πληρῶσαι τὴν Θεῖαν Οἰκονομίαν, κρατῦνει πάντας ἡμᾶς ἐνώπιον πάσης δοκιμασίας. Ἡ ἐλπίς τῆς αἰωνιότητος διαλάμπει καί εἰς τὸ ἀξιοθαύμαστον ἔργον τῶν γενναιοφρόνων ἱατρῶν καί

νοσπλευτῶν, οἱ ὅποιοι ἀγωνίζονται σήμερον μέ αὐτοθυσίαν διά τή θεραπείαν τῶν πασχόντων ἀδελφῶν. Πανταχοῦ καί πάντοτε, ἡ ἔμπρακτος «οὐ ζητοῦσα τὰ ἑαυτῆς» ἀγάπη, ἡ ὁποία «ἔξω βάλλει τόν φόβον» (Α΄ Ἰωάν. δ΄, 18), εἰκονίζει τήν «ἀεὶ μένουσαν» ἀγάπην, τήν «βιωματικήν πεμπουσίαν» τῆς ἐπουρανίου Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Μέ αὐτάς τάς σκέψεις καί τά αἰσθήματα, ὑμνοῦντες καί δοξάζοντες τήν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τήν καταυγάζουσαν οἰκουμένης τά πέρατα καί δωρουμένην ἡμῖν ἀτελεύτητον ζωήν, ἐπικαλούμεθα ἐπί τήν Ὑμετέραν περισπούδαστον ἡμῖν Μακαριότητα,

ἐπί τήν σεβασμίαν Ἱεραρχίαν, τόν λοιπόν εὐαγῆ κληρον καί τόν φιλόθεον λαόν τῆς καθ' Ὑμᾶς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας, τήν ζωοπάροχον χάριν τοῦ Κυρίου τῆς δόξης, κατασπαζόμενοι δέ Ὑμᾶς φιλήματι Πασχαλίῳ καί εὐχόμενοι «Καλὴν Ἀνάστασιν», διατελοῦμεν ἐν τιμῇ ἐξειδικασμένη καί βαθεῖα ἐν Κυρίῳ ἀγάπῃ.

Ἅγιον Πάσχα, βκ΄

*Τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος
ἀγαπητός ἐν Χριστῷ ἀδελφός
† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαῖος*

Ἐόρτιον γράμμα ἐπί τῷ ἁγίῳ Πάσχα
πρὸς τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα
τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην κ. Βαρθολομαῖον
τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Τερωνίου

Ἀριθμ. Πρωτ. 1644

Ἀριθμ. Διεκπ. 726

Παναγιώτατε καὶ Θειώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικῆ Πατριάρχα, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητέ καὶ περιπόθητε ἀδελφέ καὶ συλλειτουργέ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, κύριε Βαρθολομαῖε, τὴν Ὑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα ἐν Κυρίῳ κατασπασόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν. Ἐκπλήττων τῆ ὁράσει, δροσίζων τοῖς ῥήμασιν, ὁ ἀστράπτων Ἄγγελος ταῖς μυροφόροις ἔλεγε· Τὸν ζῶντα τί ζητεῖτε ἐν μνήματι; ἠγέρθη κενώσας τὰ μνήματα, τῆς φθορᾶς ἀλλοιωτὴν γνῶτε τὸν ἀναλλοιώτον. Πάσχα κροτοῦσα αἰώνιον, αἶνον ἀναμέλπει ἢ βροτεία φύσις τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγεγρῆντι Κυρίῳ ὅτι δι' Αὐτοῦ, συνωδὰ τῷ λόγῳ τοῦ χρυσορρήμονος θείου Πατρός, «ἐκ φθορᾶς ἀνέβλυσε ἀφθαρσία, ἐκ νεκρότητος ζωή, ἐκ πληγῆς ἴασις, ἐκ πτώσεως Ἀνάστασις, ἐκ καθόδου ἀνάβασις».

«Λέλυται σκότος ἀμειδές» καὶ ἐκ κευθμώνων Ἄδου ἀνέτειλε Χριστός, πᾶν ἔρεβος διαλύων, ὀθῆνια ζοφώδη δεινῶς περισφίγγοντα, μόρου τε καὶ ἁμαρτίας δεσμούς ἀλύτους καὶ τὰ ἀμείλικτα κλειθρα αὐτῶν διαρηγνύων, ἐπὶ πάντας ἐπιλάμπει τοῖς ἐν ὀδύναις καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις. Ὡδε ὁ συνάναρχος καὶ παντουργός Λόγος, ἢ τοῦ Πατρός Σοφία καὶ Δύναμις, ὁ τὸ πᾶν οὐσιώσας καὶ τὰ σύμπαντα πλουτίζων, τὴν κτιστὴν ἡμῶν φύσιν ἀναπλάττει, διακαθαίρει, ἰᾶται, ἐμπνεῖ, φωτίζει, τελειοῖ, εὐθύνει, πληροῖ, ἀνίστησιν.

Νῦν δέ καὶ ἡμεῖς, μεμνημένοι τῆς ἐν τοῖς ἄνω φωνῆς τοῦ ἱεροῦ ὑμνωδοῦ, ἅμα καὶ ἔθει ἀρχαίῳ τῆς Ἐκκλησίας ἐπόμενοι, ἤκομεν εὐφροσύνως προσαγορεύσαι τὴν Ὑμετέραν λίαν προσφιλῆ ἡμῖν Θειοτάτην Παναγιότητα ἐν κοινωνίᾳ πανηγύρεως, ἐπὶ τῇ παμφώτῳ Ἐγέρσει τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, νο-

ερῶς περιπτυσσόμενοι Αὐτὴν, πασχαλίῳ ἀσπασμῷ, ἔτι δέ προσάδοντες τὸ ἠδύτατον ἄγγελμα:

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ!

Ἐορτάσωμεν τοίνυν ὅτι τὸ κατεφθαρμένον τῷ ἀφθάρτῳ συνδιασφάζεται καὶ οὐκ ἐνδapaνᾶται ἢ Ζωὴ θανάτῳ, οὐδὲ ἐναμαυροῦται τῷ ζόφῳ τὸ φῶς τῆς εἰς τὸν Ἀναστάνα πίστεως καὶ ἐλπίδος, ἰδίᾳ ἐν μέσῳ τῆς ἐνεστώσης ἀνάγκης ἐκ τῆς σοβούσης βροτολογιοῦ πανδημίας, ἥτις πλῆττει καὶ καταπονεῖ πάντα ἄνθρωπον, καθ' ἅπασαν τὴν Οἰκουμένην. Ἄλλ' ὅμως οἱ πιστοὶ διαπρυσίως κηρύττομεν ὅτι τὸ σκότος ἀνηλώθη καὶ ὁ γνόφος ἠφάνισται, ἢ δὲ χάρις τοῦ Ἀναστάνατος ἀστείρευτος περιλάμπει, πανταχοῦ διαχεῖται καὶ ἀρρήτως μεθεκτόν ἀπεργάζεται τὸ σωτήριον. Διὸ καὶ ἐλπίζομεν λυτρωθῆναι τῇ εὐδοκίᾳ καὶ Θείᾳ ἐνεργείᾳ Αὐτοῦ.

Ἐορτίως δέ ἐπευχόμεθα ἐκ καρδίας ὅπως ὁ Ἐγεγρῆς Κύριος στεφανοῖ τῇ δαυιλείᾳ τοῦ ἐλέους Αὐτοῦ τὴν Πρωθιεραρχικὴν διακονίαν τῆς Ὑμετέρας Σεπτῆς Κορυφῆς, καταναγᾶξῃ δὲ λαμπρῶς τὴ θεόφρονα πορείαν τῆς ἐν Χριστῷ μαρτυρίας Αὐτῆς, ἵνα ἐν ἀκμαίᾳ ὑγείᾳ καὶ μακρότητι ἡμερῶν ἐμπνέῃ σωτηρίως καὶ κατευθύνῃ εὐδρόμως, ἔργῳ τε καὶ λόγῳ, ἐν τῷ φωτὶ καὶ τῇ εἰρήνῃ τῆς Ἀναστάσεως τὸ θεόλεκτον πλήρωμα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγιωτάτης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ πάντων τῶν εὐλαβουμένων Αὐτὴν ἀνά τὴν Οἰκουμένην Ὁρθοδόξων.

Ἐπὶ δὲ τούτοις, μετὰ πλείστης ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ βαθείας τιμῆς κατασπασόμενοι νοερῶς τὴν Ὑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα ἐν τῷ Ἀναστάνατι Κυρίῳ, διατελοῦμεν

Ἅγιον Πάσχα 2020

*Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφός
ὁ Ἀθηνῶν Τερώνιος*

ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ο Συνοδικός έορτασμός τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας (8.3.2020)

Παρουσία τοῦ Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας κ. Προκόπη Παυλόπουλου τελέσθηκε στίς 8.3.2020 τό πρωί, Ἀ΄ Κυριακή τῶν Νηστειῶν, ἡ Συνοδική Θεία Λειτουργία στόν Ἱ. Μητροπολιτικό Ναό Ἀθηνῶν, ἡμέρα κατά τήν ὁποία ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ τήν ἀναστήλωση τῶν Ἱερῶν Εἰκόνων, ἡ ὁποία καθιερώθηκε τό 843 ἀπό τήν Αὐτοκράτειρα Θεοδώρα, τόν υἱό της Μιχαήλ τόν Γ΄ καί τόν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Μεθόδιο τόν Ὁμολογητή.

Τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας τέλεσε ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμος, ἐνῶ συλλειτούργησαν οἱ Συνοδικοί Ἀρχιερεῖς καί παρέστησαν, ἐπίσης, μέλη τῆς Κυβέρνησης, Βουλευτές, Πρέσβεις τῶν Ὁρθόδοξων Κρατῶν, ἐκπρόσωποι τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας καί τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων.

Τόν πανηγυρικό τῆς ἡμέρας, ἐκφώνησε ὁ Συνοδικός Μητροπολίτης Ν. Κρήνης καί Καλαμαριάς κ. Ἰουστίνος, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἀναφέρθηκε στή Σύνοδο, πού συγκροτήθηκε στή Νίκαια τῆς Βιθυνίας, τό 787 μ.Χ. καί πού ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μνημονεύει καί τιμᾷ ὡς ἑβδομη Οἰκουμενική, μίλησε γιά τό παρόν καί γιά τά προβλήματα τῆς ἐποχῆς ἐπισημαίνοντας πώς ζοῦμε σέ ἕναν κόσμο «πού ἐξαθλιώνει τήν ἀνθρώπινη ὑπαρξη, πού κινεῖται ἀνάμεσα στήν ἀθλιότητα καί στήν ἀνισότητα, πού θεοποιεῖ τήν ἀδικία, πού συντηρεῖ τήν παρανομία, πού φονεύει τήν ἀνθρώπινη ζωή διά τῶν ἑκατομμυρίων ἐκτρώσεων καί τῶν συνεχόμενων πολέμων, πού ὑποθάλλει τίς αὐτοκτονίες, πού δημιουργεῖ πρόσφυγες, γιά νά χρησιμοποιηθοῦν πρός ὄφελος οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν καί πολιτικῶν σκοπιμοτήτων, πού ὁ πλοῦτος μοιράζεται στούς ἐλαχίστους καί ἡ φτώχεια ἐπιβάλλεται στούς πολλούς, πού ἡ βία γίνεται καθημερινότητα καί ἡ ἀσυδοσία ἐπιβάλλεται ὡς πολίτευμα, πού ἡ δημοκρατία μεταβάλλεται σέ ἕνός ἀνδρός ἀρχή,

πού θεοποιεῖται τό «ἐγώ», τό «θέλω», τό «ἔτσι μοῦ ἀρέσει», αὐτός ὁ κόσμος, σίγουρα, δέν κάνει εὐτυχισμένους τους πολίτες του. Αὐτός ὁ κόσμος ἔχει ἐκβάλλει ἀπό τόν ἴστό του τήν εἰκόνα τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ. Πόσον σοφός εἶναι ὁ λόγος τοῦ μεγάλου Ρώσου λογοτέχνη Φιοντόρ Ντοστογιέφκι: «χωρίς Θεό, ὅλα ἐπιτρέπονται!»

Ἐπεσήμανε, ἐπίσης, πώς «καιρός εἶναι νά προβληματισθοῦμε ὅλοι μας, γιά τό ποιόν, τελικά, ἀνθρώπο ἐπιλέγουμε νά προτείνουμε ὡς μοντέλο ὑπάρξεως στίς κοινωνίες μας: τόν ὑπεράνθρωπο τοῦ Νίτσε, τόν μοναχικό τοῦ Καμῦ, τόν ἀπελπισμένο τοῦ Σάρτρ ἢ τόν Θεάνθρωπο Ἰησοῦ;», ἐνῶ σημείωσε ὅτι «Ἡ σημερινή πρώτη Κυριακή τῶν Νηστειῶν, κατά τήν ὁποία ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ τήν Ὁρθόδοξη ὑπόστασή της καί ἀναστηλώνει τίς ἅγιες εἰκόνες της, ἀποτελεῖ ἔξοχη εὐκαιρία γιά ὅλους μας νά ἀναστηλώσουμε πρῶτα τή δική μας προσωπική εἰκόνα καί ἔπειτα τήν εἰκόνα τοῦ συνόλου ἀνθρώπινου γένους. Καί, παράλληλα, νά προβληματισθοῦμε σοβαρά κατά πόσον ἡ σημερινή κατάσταση τοῦ ἔθνους μας, σέ ὅλα τά ἐπίπεδα, ὀφείλεται στήν εἰκονομαχική πολεμική τῶν νεοελλήνων ἔναντι τῆς ἀχειροποιήτου εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ».

Ὁλοκληρώνοντας τήν ὁμιλία του ὁ Μητροπολίτης Νέας Κρήνης ὑπογράμμισε ὅτι: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας, ὡς ἁγιασμένο λείμμα καί κιβωτός σωτηρίας, θά συνεχίσει, μέ ὅσες πολεμικές καί δυσκολίες κι ἂν ἀντιμετωπίζει, τήν πορεία της πρός τά ἔσχατα, πρός τό τέλος τῆς ἱστορίας καί τοῦ κόσμου, “κουβαλώντας” τόν πολῦτιμο Μαργαρίτη Της, τόν Ἰησοῦ Χριστό, μεταγίζοντάς Τόν σέ ὅλους αὐτούς πού ποθοῦν μέ ἐλευθερία νά ζήσουν μαζί Του. Θά συνεχίσει νά κηρύττει ἀκαινοτόμητα αὐτά πού παρέλαβε ὡς πολῦτιμη παρακαταθήκη ἀπό τόν Χριστό, τούς Ἀποστόλους, τούς Ὁμολογητές, τούς Πατέρες, τούς Μάρτυρες, τούς ὁσίους μοναχούς

καί μοναχές, τούς Νεομάρτυρες. Θά συνεχίζει νά καλεῖ σέ ἐπιστροφή στήν οἰκία τοῦ Πατρός κάθε μορφῆς ἄσωτο, γιατί ἔχει τή συνείδηση ὅτι εἶναι οἰκία μετανοούντων καί Ἐκκλησία ποθούντων τόν Πατέρα. Θά συνεχίζει νά σκορπᾷ ἀλήθεια, ἀγάπη καί ζωή σέ κάθε κοινωνία ἀνθρώπων, σέ κάθε περιβάλλον, σέ κάθε χρονική στιγμή, γιατί αὐτή εἶναι ἡ ἀποστολή πού ἔλαβε ἀπό τόν Ἰδρυτή της. Θά συνεχίζει νά λιτανεύει ἄφοβα τήν

ἄχραντο εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καί τή συνάχραντο εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου μέσα στήν ἱστορία τοῦ κόσμου, γιά νά ὑπενθυμίσει τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τόν ἄνθρωπο. Ἡ Ἐκκλησία θά συνεχίζει, γιατί, “πύλαι ἄδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς”.

Πρὸ τῆς Ἀπολύσεως τῆς Θείας Λειτουργίας ἔλαβε χώρα ἐντός τοῦ Ναοῦ Λιτάνευση τῶν Ἱερῶν Εἰκόνων σέ ἀνάμνηση τῆς ἀναστήλωσης τῶν Ἱερῶν Εἰκόνων τό ἔτος 843.

Ἐπίσημο γεῦμα τοῦ ΠτΔ πρὸς τόν Πρόεδρο καί τά μέλη τῆς ΔΙΣ (8.3.2020)

Ἐπίσημο γεῦμα πρὸς τιμὴν τοῦ Προέδρου καί τῶν Μελῶν τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου παρέθεσε ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας κ. Προκόπης Παυλόπουλος στό Προεδρικό Μέγαρο μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἑορτῆς τῆς Ὁρθοδοξίας.

Στήν προσφώνησή του πρὸς τόν Πρόεδρο τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμος, ὡς πρόεδρος τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, εὐχαρίστησε τόν ΠτΔ γιά τήν πρόσκληση καί τήν παράθεση τοῦ γεύματος «μέ τό ὅποιο ἐκφράζεται ὁ ἄρρηκτος σύνδεσμος τῆς ἱστορικῆς ἐνότητας καί τῆς φιλαλληλίας μεταξύ τῶν δύο κορυφαίων θεσμῶν τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Ἔθνους, ἥτοι τῆς Πολιτείας καί τῆς Ἐκκλησίας».

Ὑπογράμμισε, ἐπίσης, ὅτι «τό ἑορτολογικό καί ἱστορικό περιεχόμενο τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας δέν ἀφορᾷ μόνο τό παρελθόν, ἀφοῦ ὁ,τι κυρίως ὀνομάζουμε ἱστορικό γεγονός βρίσκεται εἰς θετική ἢ ἀρνητική σχέση ἐπιδράσεως πρὸς τό παρόν. Τρόπον τινά τό παρελθόν ἐνσωματώνεται διαρκῶς μέσα εἰς τό παρόν καί εἰς τό μέλλον. Ὡς ἐκ τούτου κάθε ἔθνος καί ἰδιαίτερος τό ἡμέτερον, ὀφείλει νά ἰχνεύει τό ἱστορικό του παρελθόν κατά τοιοῦτον τρόπον, ὥστε δι’ αὐτῆς τῆς ἀναζητήσεως νά ἐπαναλαμβάνει μόνο τά μεγάλα καί θαυμαστά, οὐχί δέ τά ἀνωφελῆ καί ἐπιζήμια».

Ὑπογράμμισε, ἐπίσης, πῶς «ὅσον ἀφορᾷ δέ τήν Ἐκκλησία, κατανοεῖ τά ἱστορικά σωτηριώδη γεγονότα τῆς περὶ ἡμᾶς Οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἥτοι τήν Ἐνανθρώπηση, τή Σταύρωση καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, ὄχι μόνο ὡς συμβάντα τοῦ ἀπώτερου παρελθόντος, ἀλλά ὡς λυτρωτικά γεγονότα τά ὅποια ἐκτείνονται εἰς τό παρόν καί εἰς τό μέλλον, εἰς τήν αἰωνιότητα».

Ὁλοκληρώνοντας τόν χαιρετισμό του ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἐξέφρασε τή συγκίνησή του πού ἡ σημερινή συνεστίαση συμπίπτει μέ τήν ὀλοκλήρωση τῆς θητείας τοῦ Προέδρου καί τόνισε πῶς «ἀναγνωρίζουμε τή συνετή στάση σας ἔναντι ποικίλων κοινωνικῶν καί πολιτικῶν προβλημάτων, τὰ ὅποια, κατά τή διάρκεια τῆς εὐδοκίμου θητείας σας, ἀντιμετωπίσατε λίαν ἐπιτυχῶς. Παρομοίως εὐχαριστοῦμε καί συγχαίρουμε γιά τή σθεναρά καί ὅσον ἐνεστὶν ἐκ μέρους Σας ὑποστήριξη τῶν δικαίων τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας καί τήν προάσπιση τῶν Ἐθνικῶν θεμάτων τῆς Πατρίδος ἡμῶν».

Ἀπό τήν πλευρά του ὁ κ. Παυλόπουλος τόνισε πῶς «ἡ Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι Θριαμβική, κυριολεκτικῶς, ἑορτή διότι συμβολίζει καί νοηματοδοτεῖ τόν θρίαμβο τῆς Ὁρθοδοξίας. Τόν θρίαμβο ἐκείνον, ὁ ὁποῖος θεμελιώθηκε στήν Ἀναστήλωση τῶν Ἱερῶν Εἰκόνων γιά νά θυμίζει, στό διηνεκές, τήν ἀναστήλωση τῶν συμβόλων τῆς Ὁρθόδοξης Πίστεως μας. Στό σημεῖο αὐτό

έχω χρέος νά υπενθυμίσω, μεταξύ άλλων, και τά ἑξῆς: Α. Τό μεγαλεῖο τῆς Ὁρθόδοξης Πίστης μας ἔγκειται, πρωτίστως, στό ὅτι ὄχι μόνον ἀπευθύνεται κατ' ἑξοχὴν στόν Ἄνθρωπο, στόν κάθε Ἄνθρωπο, ἀλλά και τό βαθύτερο νόμμά της ἀναλύεται στό ὅτι ὀδηγεῖ, ἐξ ὀρισμοῦ, πρὸς τὴν τελείωση τοῦ Ἀνθρώπου κατὰ τὸν προορισμό του. Ἦτοι στό νά καταστῆ ὁ Ἄνθρωπος, ὅσο αὐτό εἶναι δυνατό, εἰκόνα και ὁμοίωση τοῦ Δημιουργοῦ του, ἀκολουθώντας τὸν ἀνηφορικό δρόμο τοῦ «καλοῦ κάγαθοῦ».

Β. Ἐπιπλέον, τό μεγαλεῖο τῆς Ὁρθόδοξης Πίστης μας, μέ ἔρεισμα τὴν αὐθεντική και ἀνόθευτη Χριστιανική Διδασκαλία, ἔγκειται και στό ὅτι εἶναι ἀντίθετη μέ κάθε ἔννοια προσηλυτισμοῦ, πολὺ δέ περισσότερο μέ κάθε ἔννοια διεκδίκησης μοναδικότητας και ἐπιχείρησης ἐπιβολῆς. Εἶναι, ὅλως ἀντιθέτως, ἡ Πίστις τῆς Θρησκευτικῆς Ἐλευθερίας, μέ τὴν ἔννοια ὅτι, ὅπως ἐξέθεσα, ἀπευθύνεται σέ κάθε Ἄνθρωπο, πιστό και μὴ πιστό, καλώντας τὸν νά τὴν γνωρίσει σέ βάθος και ξεκαθαρίζοντας πῶς και ἂν ἀκόμη, ἐν τέλει, τὴν ἀπορρίψει, και πάλι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία θά εἶναι πάντα ἐν ἐγρηγόρσει γιὰ νά τοῦ συμπαρασταθεῖ, ὅταν χεμαζέται.

II. Αὐτὴ ἡ θεμελιώδης παράμετρος τῆς Ὁρθόδοξης Πίστης μας ἀποκτᾶ στίς μέρες μας, στίς μέρες τῆς βαθιᾶς κρίσης και ἰδίως στὴν εὐρύτερη περιοχή μας, ἰδιαίτερο νόημα. Ἐνα νόημα πού ἀκτινοβολεῖ πέρα ἀπὸ τά σύνορά μας και πού ἀναδεικνύει ποιά εἶναι ἡ Ἑλλάδα, ποιός εἶναι ὁ Λαός μας και τό Ἔθνος μας, μέ ἀποδέκτες τὴ Διεθνή Κοινότητα και κυρίως τὴν Εὐρωπαϊκή μας Οἰκογένεια, τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση.

Α. Ὡς πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴ μας Οἰκογένεια τονίζω τοῦτο: Ἡ Ὁρθόδοξη Πίστις τῶν Ἑλλήνων στηρίζεται μέ σθένος τὸν τρίτο πυλῶνα τοῦ κοινῆς μας Εὐρωπαϊκοῦ Πολιτισμοῦ, τὸν πυλῶνα ὁ ὁποῖος βασίζεται στὴν ἀνθρωποκεντρική και ἀνθρωπιστική Χριστιανική Διδασκαλία. Τὸν πυλῶνα ἐκείνον, ὁ ὁποῖος συμβολίζει τό ὅτι ὁ κοινός μας Εὐρωπαϊκός Πολιτισμός δείχνει τὸν δρόμο γιὰ τό πῶς ἡ Εὐρωπαϊκὴ μας Οἰκογένεια ἔχει νά διαδραματίσει ἓνα ρόλο πού ὑπερβαίνει τοὺς Λαούς της και ἀποκτᾶ πλανητικές διαστάσεις, προκειμένου νά συμπαρασταθεῖ

στόν χεμαζόμενο Ἄνθρωπο ἀπανταχοῦ τῆς Γῆς και, αὐτοθρόως, νά ὑπερασπισθεῖ, *urbi et orbi*, τίς ἀρχές τῆς Εἰρήνης, τῆς Δημοκρατίας, τῶν Θεμελιωδῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου, τῆς Δικαιοσύνης, κατ' ἑξοχὴν δέ τῆς Κοινωνικῆς Δικαιοσύνης.

Β. Τά τελευταῖα χρόνια ἡ Χώρα μας και ὁ Λαός μας ἔχουν ἐμπράκτως ἀποδείξει πόσο πιστοὶ παραμένουμε στίς ὡς ἄνω ἀρχές τῆς Ὁρθόδοξης Πίστης μας και, συνακόλουθα, τοῦ Ἑλληνικοῦ και τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Πολιτισμοῦ, μέσα στή δίνη τῆς τραγωδίας πού βιώνουν οἱ Πρόσφυγες και οἱ Μετανάστες, θύματα τοῦ πολέμου και τῶν ἀνελέπτων ἀνισοτήτων σέ παγκόσμια κλίμακα. Ἔχουμε, ὡς Ἕλληνες, ἐπιτελέσει στό ἀκέραιο τὴν ἀποστολή μας ἀπέναντι στόν Ἄνθρωπο, και κατὰ τοῦτο ἔχουμε τό δικαίωμα, ἀλλά και τὴν ὑποχρέωση νά διαμηνύουμε:

1. Πρὸς μὲν τὴν Εὐρωπαϊκὴ μας Οἰκογένεια, τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση, ὅτι ὀφείλει και ἐκείνη, κατὰ τό πρωτογενές μάλιστα Εὐρωπαϊκὸ Δίκαιο, νά δείξει ἐμπράκτως τὴν Ἀλληλεγγύη της πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἐπιβάλλοντας, ὅπου δεῖ, και τίς προβλεπόμενες κυρώσεις σ' ἐκείνους πού δὲν ἐκπληρώνουν τίς δικές τους ὑποχρεώσεις Ἀνθρωπισμοῦ και Ἀλληλεγγύης.

2. Πρὸς δέ τὴ γείτονα Τουρκία καθιστοῦμε σαφές ὅτι γιὰ ἐμᾶς, τοὺς Ἕλληνες, εἶναι ἀκριβῶς ἡ Ὁρθόδοξη Πίστις μας και ὁ Πολιτισμός μας, Ἑλληνικός και Εὐρωπαϊκός, πού στοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τοῦ χεμαζόμενου Ἀνθρώπου, τοῦ Πρόσφυγα, τοῦ Μετανάστη, μᾶς ἐπιβάλλουν νά στεκόμαστε ἀπέναντι στό στυγνὸ ἐμπόριο τοῦ ἀνθρώπινου πόνου –τὸν ὁποῖο ἐκείνη, ἐν πολλοῖς, προκάλεσε και προκαλεῖ– και νά ὑπερασπισθοῦμε τά Θεμελιώδη Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου, κατὰ τό Διεθνές και τό Εὐρωπαϊκὸ Δίκαιο. Ἄς ἀναλογισθεῖ ἡ Τουρκία ὅτι δὲν θά τῆς ἐπιτρέψουμε νά εὐτελίξει τὸν Ἄνθρωπο, γράφοντας ἀδίστακτα σελίδες μᾶς ἀνελέπτης τραγωδίας. Πολὺ δέ περισσότερο δὲν θά τῆς ἐπιτρέψουμε νά γυρίσει στό αἱματοβαμμένο παρελθόν της τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνα, τό ὁποῖο θά τὴ στιγματίζει διαρκῶς, ὅσο δὲν ζητᾶ μία συγγνώμη γι' αὐτό και, ἀκόμη περισσότερο, ὅσο και σήμερα ἐμφανίζεται ἀμετανόητη, ὡς οἰονεὶ νοσταλγός του.

III. Θά ἦταν ἀσυγχώρητη παράλειψή μου νά μὴν ἐπισημάνω, κατὰ τὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἔστω καί γιὰ πολλοστή φορά, τό πόσο εὐεργετικὴ ὑπῆρξε, τοῦλάχιστον ἀπὸ τίς ἀπαρχές τοῦ Νεώτερου Ἑλληνικοῦ Κράτους, γιὰ τὸν Λαό μας καί τό Ἔθνος μας ἡ ἀγαστή συμπόρευση Πολιτείας καί Ἐκκλησίας στοὺς μεγάλους μας ἀγῶνες ὑπὲρ Πατρίδος καθὼς καί σέ κρίσιμες στιγμές. Ἐντελῶς πρόσφατα παραδείγματα βεβαιώνουν τοῦ λόγου τό ἀσφαλές:

A. Ζήσαμε –καί ἀκόμη ζοῦμε– τίς ὡς ἄνω εὐεργετικὲς συνέπειες κατὰ τὴ μακρὰ διάρκεια τῆς πρόσφατης βαθιᾶς κοινωνικῆς καί οικονομικῆς κρίσης. Μίας κρίσης πού λίγο ἔλειπε νά ὀδηγήσει σέ καταστροφικὴ ρήξη αὐτοῦ τούτου τοῦ κοινωνικοῦ μας ἴστού, ἡ ὁποία ἀποφεύχθηκε, σέ μεγάλο βαθμό, χάρι στὴν ἐνεργὸ παρουσία καί τὴ γενναία προσφορά τῆς Ἐκκλησίας.

B. Ζοῦμε καί τώρα τὴν ἐνεργὸ παρουσία τῆς Ἐκκλησίας στὴν ἐπώδυνη κρίση τοῦ Προσφυγικοῦ καί τοῦ Μεταναστευτικοῦ ζητήματος. Μία παρουσία, μέσῳ τῆς ὁποίας ἡ Ἐκκλησία

παραδίδει, ἐμπράκτως, διδάγματα Ἀνθρωπισμοῦ ἀλλὰ καί διδάγματα ὑπεράσπισης τῆς Πατρίδας καί τοῦ Λαοῦ μας ἀπέναντι σ' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι, ἐκμεταλλεζόμενοι ἀδιστάκτως τὸν ἀνθρώπινο πόνον, ἐπιβουλεύονται, εὐθέως καί ἀπροκαλύπτως, τὸν Τόπο μας. Ὅφειλω δέ νά ἐξάρω ὅτι ἡ στάση αὐτὴ τῆς Τουρκίας ὀφείλεται, ἀποκλειστικῶς, στὴν ἄφρονα τακτικὴ τῆς πολιτικῆς τῆς ἡγεσίας, ἀφοῦ δέν βρῖσκει ἔρεισμα οὔτε στὴ θρησκεία της –τοῦλάχιστον κατὰ τὴν ἐπίσημη ἐκδοχὴ της– οὔτε κἂν στὰ βαθύτερα αἰσθήματα τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ».

Ὅλοκληρώνοντας τὸν χαιρετισμὸ του ὁ ΠτΔ εὐχαρίστησε γιὰ τὴ συμπόρευση κατὰ τὴ διάρκεια τῆς θητείας του, μέ πλήρη σεβασμὸ τῶν ἀμοιβαίων ρόλων. «Εἶναι δέ αὐτονόητο ὅτι ἡ συμπόρευσί μας αὐτὴ θά συνεχισθεῖ καί μετὰ τὴ λήξη τῆς θητείας μου, ὑπὸ τὴν ιδιότητά μου ὡς Ἑλληνα Ὁρθόδοξου Χριστιανοῦ. Εὐχομαί ὁ Πανάγαθος Θεός νά σᾶς στηρίξει καί νά σᾶς ἐνδυναμῶνει, ἀδιαλείπτως, κατὰ τὴν ἐκπλήρωση τῆς Ἱερῆς Ἀποστολῆς σας» τόνισε ὁ κ. Παυλόπουλος.

Ὁμιλία συντεθεισα ὑπό τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ν. Κρήνης
καί Καλαμαριαῖς κ. Ἰουστίνου
καί ἐκφωνηθεῖσα ἐν τῷ Ἱ. Μητροπολιτικῷ Ναῷ Ἀθηνῶν
τῆ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας (8.3.2020)

Ἐξοχώτατε Πρόεδρε τῆς Δημοκρατίας.

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος,

Ἡ Σύνοδος πού συγκροτήθηκε στή Νίκαια τῆς Βιθυνίας, τό 787 μ.Χ. καί πού ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας μνημονεύει καί τιμᾷ ὡς ἐβδόμη Οἰκουμενική, διετράνωσε τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας στήν τιμητική προσκύνηση τῶν ἱερῶν εἰκόνων καί ἐπιβεβαίωσε τή διαχρονική συνείδηση τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ὅτι οἱ συνοδικές ἀποφάσεις δέν ἀποτελοῦν προϊόντα φιλοσοφικῶν, ἰδεολογικῶν, θρησκευτικῶν καινοτόμων πτήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου νοός, ἀλλά ἐπαναφανέρωση τῆς Ἀληθείας, ἡ ὁποία διαφυλάσσεται ἀκαινοτόμη μέσα στούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, Ἀλήθεια πού ταυτίζεται μέ Αὐτό τό Πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Γιά τούς Πατέρες τῶν Συνόδων, ἡ ἐπίλυση τῶν θεολογικῶν ἐρίδων δέν ἀποτελοῦσε μόνον τακτοποίηση ἐνός ἐσωτερικοῦ κινδύνου πού ἀπειλοῦσε τήν ἐνότητα τῶν μελῶν τῆς, ἀλλά καί ἀντίσταση στήν ἀλλοίωση τοῦ σωτηριολογικοῦ μηνύματός τῆς. Βαθιά εἶναι ἡ πίστη τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ὅτι *extra ecclesiam, nulla salus*, δηλαδή «ἐκτός Ἐκκλησίας δέν ὑπάρχει σωτηρία»¹, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ κιβωτός τῆς σωτηρίας καί ὅτι μόνον μέσα σέ αὐτήν τήν κιβωτό ὁ ἄνθρωπος σώζεται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Ἡ ἀλλοίωση τῆς πίστεως διαχρονικά ἀπετέλεσε καί συνεχίζει νά ἀποτελεῖ τό πιό πρόσφορο μέσο, πρὸς ἔξωση τῶν μελῶν ἀπό τήν Ἐκκλησία. Κάθε «ἰῶτα» ἢ «κεραία»² πού ἀλλοιωνόταν ἀπό τή διδαχὴ τοῦ Χριστοῦ καί τῶν Ἀποστόλων, καταργοῦσε οὐσιαστικά τήν τελειότητα τῆς διδαχῆς καί ὑπενόμεινε τήν τελειότητα αὐτοῦ τοῦ Προσώπου τοῦ Χριστοῦ. Ἕνας δέ Χριστός ἀτελής εἶναι ἀδύνατον νά εἶναι Σωτήρας πού σώζει.

Ἐχοντες οἱ Πατέρες τῶν Συνόδων αὐτή τή συνείδηση, μέ τίς ἀποφάσεις τῶν Συνόδων,

στὶς ὁποῖες μετεῖχαν, οὐσιαστικά διατήρησαν τή δυνατότητα τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου ἐν Χριστῷ. Ἡ ἄποψη ὅτι στὶς Συνόδους οἱ Πατέρες ἀγωνίσθηκαν, γιά νά ὑπερασπισθοῦν τόν Χριστό καί τή διδασκαλία Του, εἶναι ἐντελῶς ἐσφαλμένη. Ὁ Χριστός δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ὑπερασπιστές. Αὐτός εἶναι τό Α καί τό Ω, ἡ ἀρχὴ καί τό τέλος τῶν πάντων, ὁ Δημιουργός κάθε δημιουργήματος, ὁ Κύριος οὐρανοῦ καί γῆς, εἶναι «ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καί ἡ ζωή»³. Ὅπως θεολογικά φρονοῦμε, ὁ Θεός εἶναι ἀνεκδέχης, οὐδεμίαν ἔχει ἀνάγκη καί, φυσικά, δέν ἔχει ἀνάγκη ὑπερασπιστῶν. Οἱ ἀγῶνες, λοιπόν, τῶν Πατέρων τῶν Συνόδων, πρὸς διαφύλαξη καί διατήρηση τῆς Εὐαγγελικῆς ἀληθείας, δέν ἦταν τίποτε ἄλλο ἀπὸ ὑπεράσπιση τῆς δυνατότητος τοῦ ἀνθρώπου νά σωθεῖ ἐν Χριστῷ, διὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως.

Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου χαρίσθηκε στόν ἄνθρωπο μέ τήν ἐνσάρκωση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ὁ τέλειος Θεός- Υἱός προσέλαβε τήν ἀνθρώπινη φύση καί ἔγινε καί τέλειος ἄνθρωπος. Ἡ πρόσληψη τῆς ἀνθρωπίνης φύσης ἀπὸ τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ, οὐσιαστικά ἀποτελεῖ θεραπεία τῆς ἀσθενούσης, ἀπὸ τήν ἁμαρτία, ἀνθρωπίνης φύσεως. Οἱ Πατέρες συντεταγμένοι μέ αὐτήν τήν ἀλήθεια, γράφουν χαρακτηριστικά ὅτι «τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον· ὃ δὲ ἦνεται τῷ Θεῷ, τοῦτο καὶ σώζεται»⁴. «Αὐτό πού δέν προσλαμβάνεται, δέν θεραπεύεται. Αὐτό πού ἐνώνεται μέ τόν Θεό, αὐτό καί σώζεται». Μέ τήν ἐνανθρώπιση τοῦ Υἱοῦ, ὁ ἄνθρωπος βρῖσκει καί πάλι τόν σκοπό τῆς ὑπάρξεώς του, πού εἶναι ἡ ἐνωσί του μέ τόν Θεό καί ἡ σωτηρία του. Ἀνανεώνεται, ἔτσι, ἡ υἰοθεσία καί ἐπανεργοποιοῦνται τά φυσικά χαρίσματα.

Ὁ Θεός ἀγαπᾷ ὑπερβαλλόντως τόν ἄνθρωπο. Δέν δημιουργήθηκε ἀπὸ τόν Θεό ὡς ὑπίκοος μᾶς ἐπιγείου ἢ οὐρανοῦ βασιλείας, ἀλλά ὡς

βασιλεύς και συμβασιλεύς. Είναι το τιμώτερο δημιούργημα που πλάσθηκε κατ' εικόνα και καθ' όμοίωσιν Θεού. Τονίζοντας αυτή τη σπουδαιότητα του ανθρώπου, ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος λέει: «δέν καταφρονῶ ἄνθρωπο· ἔστω καί ἄν εἶναι ἕνας, ἄνθρωπος εἶναι, τό λίαν ἀξιόλογο πλάσμα τοῦ Θεοῦ. Ἔστω καί ἄν εἶναι δοῦλος, δέν μπορῶ νά τόν καταφρονήσω... ἔστω καί ἄν εἶναι ἕνας, ἄνθρωπος εἶναι, γιά τόν ὁποῖον ὁ οὐρανός ἀπλώθηκε καί ὁ ἥλιος λάμπει καί ἡ σελήνη τρέχει καί ὁ ἀέρας χύθηκε καί οἱ πηγές εἶναι γεμάτες νερό καί ἡ θάλασσα ἀπλώθηκε καί οἱ προφῆτες στάλθηκαν καί δόθηκε ὁ νόμος. Καί γιατί πρέπει νά γίνονται ὅλα αὐτά; Γι' αὐτόν που ὁ μονογενής υἱός τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἔγινε. Ὁ Δεσπότης μου ἐσφάγη καί τό αἷμα του τό ἔχυσε γιά τόν ἄνθρωπο»⁵.

Αὐτόν τόν ἄνθρωπο προσέλαβε ὁ Χριστός καί τόν ἀνέπλασε καί, ἔτσι, «ὁ αὐθεντικός λόγος περὶ Χριστοῦ γίνεται πλέον ὁ ἀληθινός λόγος γιά τόν αὐθεντικό ἄνθρωπο καί, ὅσα ἀφοροῦν τόν Χριστό, νοηματοδοτοῦν ὅσα ἀφοροῦν καί τόν ἄνθρωπο. Γι' αὐτό κάθε παραχάραξη ἢ ἀλλοίωση τῆς ὀρθῆς πίστεως γιά τόν Χριστό, ἔχει ἄμεσο ἀντίκτυπο στήν περὶ ἀνθρώπου καί σωτηρίας του διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας»⁶.

Αὐτὴν τὴν ἀλήθεια διετράνωσαν οἱ Πατέρες ὄχι μόνον τῆς ἐβδόμης Οἰκουμενικῆς, ἀλλά καί ὅλων τῶν Ὁρθοδόξων Συνόδων. Τὴν ἀλήθεια τῆς ἐνανθρωπίσεως τοῦ Υἱοῦ καί τῆς θεοποιήσεως κατὰ χάριν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅλη ἡ δογματικὴ παραγωγή τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅλοι οἱ μακροχρόνιοι καί, ἐν πολλοῖς, αἱματηροὶ ἀγῶνες τῶν ἁγίων Πατέρων μας, πρὸς προάσπιση τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως ἀποσκοποῦσαν, στήν μὴ ἀποκοπή τῆς δυνατότητος σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου ἐν Χριστῷ.

Ὅταν ἡ ἐβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος διεκήρυττε ὅτι ἡ ὀρθόδοξη εἰκόνα διδάσκει τό μυστήριο τῆς ἐνανθρωπίσεως τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ ἄρνηση τῆς τιμητικῆς προσκυνήσεως τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ στήν πραγματικότητα ἀποτελεῖ ἄρνηση τῆς ἐνανθρωπίσεώς Του, οὐσιαστικά ἀποτύπωνε τὴν πίστη τῆς Ἐκκλησίας στή δυνατότητα σωτηρίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως διὰ τοῦ ἐνανθρωπίσαντος Θεοῦ Λόγου. Ἄλλωστε, ἡ εἰκονογράφηση τῶν ἁγίων καί ἡ τιμητικὴ

προσκύνηση τῶν εἰκόνων τους ἐπιβεβαιώνει ἐμφατικά τὴν ἀλήθεια αὐτή. Ὁ φθαρτός καί ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος, μετέχοντας στή ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, που εἶναι ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, διατηρεῖ τὴν ἀγιότητα που ἔλαβε ὡς χάρισμα κατὰ τό βάπτισμα καί ἀναπλάθει ἐν Χριστῷ τὴν παλαιωθεῖσα φύση του.

Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ δέν ἦταν ἐπινόηση τῶν θεολογικῶν στοχασμῶν τῶν Πατέρων τῆς Συνόδου, ἀλλὰ καταγραφή τῆς διαχρονικῆς ἀγιοπνευματικῆς ἐμπειρίας τῆς Ἐκκλησίας.

Οὐδέποτε εἶχαν οἱ πατέρες τὴ βούληση καί τὴν ἄποψη ὅτι αὐθεντοῦσαν. Ἀντιθέτως, ταπεινὰ φρονοῦσαν ὅτι εἶναι ἐπόμενοι τοῖς πατράσιν αὐτῶν καί ὅτι αὐτὰ που ἀποφάσιζαν, ἦταν «ὡς εἶδον οἱ Προφῆται, οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν, οἱ Διδάσκαλοι ὡς ἐδογματίσαν, ἡ Οἰκουμένη ὡς συμπεφώνηκεν, ἡ χάρις ὡς ἔλαμψεν, ἡ ἀλήθεια ὡς ἀποδέδεικται, τὸ ψεῦδος ὡς ἀπελίλαται, ἡ σοφία ὡς ἐπαρρησιάσατο, ὁ Χριστός ὡς ἐβράβευσεν»⁷.

Αὐτό τό φρόνημα ἀποτυπώθηκε στό «Συνοδικό» τῆς Ἐβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ὁποία διεκήρυξε: «Τηροῦμε ἀδιασάλευτα ὅλες τῆς Ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεις, τῆς ἐπικυρωθεῖσες γραπτῶς ἢ προφορικῶς. Μία ἀπὸ αὐτῆς ἐντέλλεται νά δημιουργοῦμε εἰκονικῆς ἀναπαραστάσεις.

Ἐπειδὴ αὐτό εἶναι σύμφωνο πρὸς τὴ διδασκαλία τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, χρησιμεύει πρὸς ἀπόδειξη ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος ἐνανθρώπησε ἀληθῶς καί ὄχι φαινομενικά. Ἐπ' αὐτῆς τῆς βάσεως ἐμεῖς, που πορευόμαστε τὴ βασιλικὴ ὁδὸ καί ἀκολουθοῦμε τὴ θεία διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων μας καί τὴν παράδοση τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας –ἐπειδὴ γνωρίζουμε ὅτι σὲ αὐτὴν ἐνοικεῖ τό Πνεῦμα τό Ἅγιον– μέ κάθε εὐθύνη καί προσοχὴ ὀρίζουμε, οἱ ἱερῆς εἰκόνες νά προσφέρονται πρὸς προσκύνηση ἐκείνων, ὅπως ἀκριβῶς καί ἡ προσκύνηση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ... ὅσο συχνότερα διὰ τῶν εἰκόνων αὐτοῖ, ὁ Χριστός, ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος καί οἱ Ἅγιοι γίνονται ἀντικείμενο τῆς ὀράσεώς μας, τόσο περισσότερο παρακινούμαστε στή μνήμη τῶν ἰδίων τῶν πρωτοτύπων, ἀποκτοῦμε περισσότερη ἀγάπη πρὸς αὐτὰ τὰ πρωτότυπα καί ἀφυπνίζουμε τὴν ἐπιθυμία μας, πρὸς ἀπόδοση τῆς τιμῆς, τῆς προσκύνσεως καί πρὸς ἀσπασμό, ὄχι ὅμως καί

των νεοελλήνων έναντι της άχειροποιήτου εικόνας του Χριστού.

Η Όρθόδοξος Έκκλησία μας, ως αγιασμένο λείμμα και κιβωτός σωτηρίας, θά συνεχίζει, με όσες πολεμικές και δυσκολίες κι αν αντιμετωπίζει, την πορεία της προς τὰ ἔσχατα, προς τό τέλος τῆς ἱστορίας καί τοῦ κόσμου, «κουβαλώντας» τόν πολύτιμο Μαργαρίτη Της, τόν Ἰησοῦ Χριστό, μεταγγίζοντάς Τον σέ ὄλους αὐτούς πού ποθοῦν μέ ἐλευθερία νά ζήσουν μαζί Του.

Θά συνεχίζει νά κηρύττει ἀκαινοτόμητα αὐτά πού παρέλαβε ὡς πολύτιμη παρακαταθήκη ἀπό τόν Χριστό, τούς Ἀποστόλους, τούς Ὁμολογητές, τούς Πατέρες, τούς Μάρτυρες, τούς ὁσίους μοναχούς καί μοναχές, τούς Νεομάρτυρες. Θά συνεχίζει νά

καλεῖ σέ ἐπιστροφή στήν οἰκία τοῦ Πατρὸς κάθε μορφῆς ἄσωτο, γιατί ἔχει τί συνείδηση ὅτι εἶναι οἰκία μετανοούντων καί Έκκλησία ποθούντων τόν Πατέρα. Θά συνεχίζει νά σκορπᾷ ἀλήθεια, ἀγάπη καί ζωή σέ κάθε κοινωνία ἀνθρώπων, σέ κάθε περιβάλλον, σέ κάθε χρονική στιγμή, γιατί αὐτή εἶναι ἡ ἀποστολή πού ἔλαβε ἀπό τόν Ἰδρυτή της. Θα συνεχίζει νά λιτανεύει ἄφοβα τήν ἀχραντο εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καί τί συνάχραντο εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου μέσα στήν ἱστορία τοῦ κόσμου, γιά νά ὑπενθυμίζει τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τόν ἄνθρωπο.

Ἡ Έκκλησία θά συνεχίζει, γιατί, «πύλαι Ἰδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς»¹³.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ἅγιος Κυπριανός Καρχηδόνος, *Ἐπιστ. Οβ'*.
2. *Ματθ.* Ε' 14-19.
3. *Ἰω.* 14,6.
4. Γρηγ. Θεολόγου, *Ἐπιστ. Ρα'*. 32
5. *Ἰω.* Χρυσ. PG 48, 1029.
6. Βασ. Τσίγκου, *Ἡ σημασία τῆς ἐνανθρώπησης γιά τόν ἄνθρωπο*, Πεμπτουσία.
7. Συνοδικόν Ἐβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου.
8. MANSI, *Sacrorum Conciliorum Nova Amplissima* XIII, 373, 380.
9. Διαθέσιμο στόν δικτυακό τόπο: https://el.wikisource.org/wiki/Προς_Αυτόλυκον
10. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, *Λόγος 45, Εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα*, 7, PG 36, 632AB.
11. *Ματθ.* κε', 31-46.
12. Φ. Ντοστογιέφσκι, *Ἀδελφοί Καραμαζόφ*, ἐκδ. Γκοβόστν, Ἀθήνα 2014.
13. *Ματθ.* 16.18.

ΟΜΙΛΙΑΙ

Τα Προφητικά κείμενα στις ιερές Ἀκολουθίες
τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καί τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος
ὑπό Ἀθανασίου Παπαρνάκη, Ἀν. Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ἡ περίοδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καί τῆς Μ. Ἑβδομάδος ἀποτελεῖ τό κέντρο καί τήν καρδιά τοῦ λειτουργικοῦ ἔτους τῆς Ἐκκλησίας, τή βάση καί τό θεμέλιο τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν μελῶν τῆς. Κατ' ἐξοχήν τήν περίοδο αὐτή, ἡ Ἐκκλησία πραγματώνει τήν κύρια ἀποστολή τῆς: νά καταθέτει τή μαρτυρία τῆς στή ζωή τῶν ἀνθρώπων γιά τόν θάνατο καί τήν ἀνάστασι τοῦ Κυρίου ὡς αὐτόπτης καί αὐτίκοος μάρτυς. Πρόκειται γιά τό πρῶτο γεγονός τῆς Οἰκονομίας τῆς σωτηρίας, πού ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει καί διακηρύσσει ἀπό τίς πρῶτες ὥρες τῆς ζωῆς τῆς, πειθόμενη στήν ἐντολή τοῦ θεανθρώπου Ἰδρυτοῦ τῆς: «τοῦτο ποιεῖτε εἰς τήν ἐμὴν ἀνάμνησιν» (Λουκ. 22,19). Ἀλλά καί κάθε φορά, πού τελεῖ τό μυστήριό τῆς θ. Εὐχαριστίας, ἡ Ἐκκλησία καταγγέλει στόν κόσμο ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός ἔπαθε καί ἀνέστη γιά τή σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ὁ ἀπ. Παῦλος ἐξηγεῖ σαφῶς πρὸς τήν Ἐκκλησία τῶν Κορινθίων: «ὁσάκις γάρ ἐὰν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον πίνετε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἔλθῃ» (Α' Κορ. 11, 26)¹.

Μέ αὐτό τό δεδομένο λοιπόν καί μαρτυρούμενη ἦδη ἀπὸ τήν Κ. Διαθήκη ἡ ἀνάμνησις τοῦ θανάτου καί τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου θεωρεῖται ἡ πρώτη ἐτήσια ἐορτή, πού καθιερώθηκε στόν ἐκκλησιαστικό λειτουργικό χρόνο, ἀφοῦ πρῶτα εἶχε ἐμπεδωθεῖ στήν ἐβδομαδιαία τῆς ἐπανάληψις². Ἡ μακροαίωνα παράδοσις τοῦ ἰουδαϊκοῦ Πάσχα ἀπὸ τήν Π. Διαθήκη συνέβαλε ἀποφασιστικά, ὥστε ἡ ἐορτή τοῦ χριστιανικοῦ Πάσχα νά βρεῖ ἀμέσως τήν πλήρη λατρευτική τῆς ἔκφρασι σέ ἐτήσια βάση³. Μέ κέντρο τήν ἡμέρα τοῦ Πάσχα, ὅπως εἶναι γνωστό, διαμορφώθηκαν σταδιακά ἔνθεν κακεῖθεν τά λοιπά λειτουργικά μέρη. Ἀρχικά πρὸς τά ἐμπρός, πρὸς τήν ἐπίσης προϋπάρχουσα ἰουδαϊκή ἐορτή τῆς Πεντηκοστῆς, ἡ ὁποία ταυτίσθηκε μέ τήν ἐπιφοίτησι τοῦ Ἁγ.

Πνεύματος, καί μέ τήν προσθήκη τῆς ἀνάμνησις τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Ἰησοῦ, καί ἀργότερα πρὸς τά πίσω, μέ τήν προπαρασκευαστική γιά τό Πάσχα περίοδο τῆς Μ. Ἑβδομάδος καί τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Ἡ πλήρης ἀνάπτυξι τῆς μεγάλης αὐτῆς περιόδου στή μορφή, πού ἔχει σήμερα, ἔλαβε χώρα —τοῦλάχιστον κατά τό μεγαλύτερο μέρος τῆς— πολὺ νωρίς. Ἐπί πλέον, ὅπως δείχνουν τά πράγματα, αὐτό συνέβη καί σέ πολὺ σύντομο χρονικὸ διάστημα. Πρόκειται γιά τίς ἀρχές τοῦ τετάρτου αἰῶνος, ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τήν διακήρυξι τῆς ἀνεξιθρησκείας ἀπὸ τόν Μ. Κωνσταντῖνο, ἡ ὁποία ἀπελευθέρωσε μέ ἐκρηκτικὴ ταχύτητα τή συσσωρευμένη μεταπλαστικὴ δύναμις τοῦ Χριστιανισμοῦ στόν κόσμο, ὅπως εὐστοχα παρατηρεῖ ὁ R. Taft⁴. Δυστυχῶς ὁμως τά διαθέσιμα στοιχεῖα ἀπὸ τήν ἐποχὴ ἐκείνη εἶναι ἐλάχιστα καί ἀκόμη λιγότερα τά στοιχεῖα ἀπὸ τήν προηγούμενη περίοδο τῶν διωγμῶν κατά τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνες, ὥστε νά μὴν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀκριβὴς γνώσι καί περιγραφὴ τῆς ἀναπτύξεως τῆς λειτουργικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας σέ αὐτό τό διάστημα. Ὡστόσο, ὅπως ὑποδεικνύει τουλάχιστον ὁ θεσμός τῶν ἐορταστικῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, πολὺ νωρίς καταβλήθηκε ἡ προσπάθεια ἐνοποιήσεως τῶν ποικίλων καί διαφορετικῶν λειτουργικῶν ἡμερολογίων καί ἐορτολογίων στίς τοπικὲς Ἐκκλησίες. Στήν προσπάθεια αὐτή, τό ἱεροσολυμιτικὸ τυπικὸ φαίνεται ἀρχικά νά ἔχει τή δική του ιδιαίτερη ἐπίδρασι, ἐνῶ ἀργότερα τὸν ρόλο τῆς διαμόρφωσις τῶν ἄλλων λειτουργικῶν τυπικῶν⁵ διαδραμάτισε τό κωνσταντινουπολιτικὸ τυπικόν⁶.

Τὸ σύστημα τῶν βιβλικῶν ἀναγνωσμάτων, ὅπως τό συναντοῦμε σήμερα, ἀποτελεῖ ὡστόσο —ἂν μὴ τι ἄλλο— σαφῆ ἔνδειξι τῆς ἀρχαιότητις τῆς λειτουργικῆς διαμόρφωσις τῆς περιόδου, πού

διατήρησε ζωντανά λατρευτικά στοιχεία της ἀρχέγονης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Σύμφωνα μέ ἕναν ἀπό τούς βασικούς κανόνες τῆς λειτουργικῆς ἐξελίξεως, πού υἰοθετεῖ καί ὁ ἀείμνηστος καθηγητής καί δάσκαλός μας Ἰω. Φουντούλης, «οἱ ιερώτερες περίοδοι τοῦ ἔτους εἶναι καί οἱ πιό συντηρητικές στήν ἐξέλιξη τῶν λειτουργικῶν τύπων»⁷. Πράγματι καί ὅσον ἀφορᾷ τά βιβλικά ἀναγνώσματα, ὁ μοναδικός τρόπος μέ τόν ὁποῖο υἰοθετοῦνται καί χρησιμοποιοῦνται τήν περίοδο αὐτή, σέ σχέση μέ τίς ἄλλες λειτουργικές περιόδους, τόσο σέ ποσότητα ὅσο καί σέ ποιότητα, διατηροῦν τήν αὐρα τῆς πρωτοχριστιανικῆς λατρείας, ὅπως τή συναντοῦμε στήν Κ. Διαθήκη. Ἐπισημαίνουμε τρία σημαντικά σημεῖα ὁμοιότητας:

1. Σύμφωνα μέ τήν μαρτυρία τῶν *Πράξεων τῶν Ἀποστόλων* (2, 42) ἡ καθημερινή πρωτοχριστιανική λατρεία ἀποτελοῦνταν ἀπό τέσσερα στοιχεία: προσευχή, κλάση τοῦ ἄρτου, διδασχί τῶν ἀποστόλων καί κοινωνία τῶν ἀδελφῶν. Ἡ διδασχί τῶν ἀποστόλων εἶχε ἀσφαλῶς τήν τελετουργική προτεραιότητα, καθὼς βρισκόμαστε κατ' ἐξοχήν στήν περίοδο τοῦ εὐαγγελισμοῦ καί τῆς κατηχήσεως τῶν ἀνθρώπων στή νέα πίστη. Κατ' ἀναλογία, τήν περίοδο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς τά βιβλικά ἀναγνώσματα, πού ἐμπεριέχουν ἢ ἀντικατοπτρίζουν τήν ἀποστολική διδασχί, εἶναι ἀριθμητικά τά περισσότερα ἀπό κάθε ἄλλη λειτουργική περίοδο.

2. Κύριο ἀντικείμενο τῆς διδασχῆς τῶν ἀποστόλων ἦταν τόσο οἱ λόγοι καί τά ἔργα τοῦ Κυρίου, ὅσο καί οἱ προφητείες τῆς Π. Διαθήκης σχετικά μέ τήν ἔλευσή του. Συνεχίζοντας τή λατρευτική πράξη τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἡ Π. Διαθήκη ἀποτελέσει τήν ἀγ. Γραφή τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Κύριος δίδαξε τούς δύο πρὸς Ἑμμαούς «ἀρξάμενος ἀπὸ Μωυσέως καί πάντων τῶν προφητῶν». Ὁμοίως καί ὁ ἀπ. Παῦλος «διελέγετο ἐν τῇ συναγωγῇ κατὰ πᾶν σάββατον» (*Πράξ.* 17,17), πείθοντας «Ἰουδαίους καί Ἑλληνας» (*Πράξ.* 18,4) «ἀνακρίνοντες τὰς γραφὰς εἰ ἔχοι ταῦτα οὕτως» (*Πράξ.* 17,11). Παρομοίως καί κατὰ τήν περίοδο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τά βιβλικά ἀναγνώσματα ἀπὸ τήν Π. Διαθήκη εἶναι συντριπτικά τά περισσότερα.

3. Ἡ συσσώρευση ἀναγνωσμάτων καί ἡ μέθοδος τῆς συνεχοῦς ἀναγνώσεως, πού αὐξάνουν τήν παρουσία τῆς βιβλικῆς διδασχῆς καί ἐκτείνουν τή διάρκεια τῆς σύναξης, ἀποτελοῦν ἐπίσης ἀπόηχο τῆς λατρευτικῆς πρακτικῆς τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εὐθύς ἐξαρχῆς ὑπερέβη τό ἀρχαῖο ἰουδαϊκό περικοπικό σύστημα καί τή συνωδό ὁμιλική ἐξήγηση (πρβλ. *Λουκ.* 4) καί ἐπιδόθηκε ἀχόρταγα στήν ἐντρύφηση τῶν ἀποστολικῶν κηρυγμάτων. Ἴσως τό πιό χαρακτηριστικό παράδειγμα εἶναι τό ἐπεισόδιο μέ τόν Εὐτύχο, πού καταγράφεται στίς *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων* (20, 7-9), ὅπου ἡ Ἐκκλησία τῆς Τρωάδος συνάχθηκε «ἐν τῇ μῆ τῶν σαββάτων κλάσαι ἄρτον» καί «ὁ Παῦλος διελέγετο αὐτοῖς... παρέτεινέν τε τόν λόγον μέχρι μεσονυκτίου». Ἐξίσου χαρακτηριστική εἶναι καί ἡ μαρτυρία τοῦ μάρτυρος καί ἀπολογητοῦ Ἰουστίνου, ὁ ὁποῖος περιγράφει τήν κυριακάτικη ἑσπερινή σύναξη τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος κατὰ τήν ὁποία —μεταξύ τῶν ἄλλων— «τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκειται, μέχρις ἐγχωρεῖ»⁸.

Τό σύστημα τῶν βιβλικῶν ἀναγνωσμάτων ἀπὸ τήν Π. Διαθήκη τῆς περιόδου αὐτῆς στό *βιβλίον τοῦ Τριφιδίου* συμπίπτει πλήρως καί ταυτίζεται μέ τά σωζόμενα στό εἰδικό λειτουργικό βιβλίον —γνωστό σήμερον ὡς *Προφητολόγιον*⁹. Ἡ ὁμοιομορφία τῶν καθιερωμένων περικοπῶν καί ἡ σχεδόν παντελής ἔλλειψη διαφοροποιήσεων ἀποτελεῖ μία ἀκόμη ἐνδειξη ἀρχαίας διαμόρφωσης καί σύντομης παγίωσης τοῦ συστήματος αὐτοῦ στή λειτουργική ἱστορία. Εἶναι ἐνδιαφέρον ἐπομένως, μεταξύ ἄλλων, νά δοῦμε καί λίγα ἱστορικά στοιχεία σχετικά μέ τό συγκεκριμένο βιβλίον, τά ὁποῖα διαφωτίζουν τό περικοπικό σύστημα, πού υἰοθετεῖται.

1. *Ἡ κατανομή τῶν παλαιδιαθηκικῶν ἀναγνωσμάτων τῆ Μ. Τεσσαρακοστῆ καί τῆ Μ. Ἑβδομάδα*

Τήν περίοδο τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς τά ἀναγνώσματα ἀπὸ τήν Π. Διαθήκη, μέ ἐξαίρεση βέβαια πάντα τό βιβλίον τῶν Ψαλμῶν¹⁰, περιλαμβάνονται —ὅπως εἶναι γνωστό— στίς ἀκολουθίες τῆς Τριθέκτης, πού ψάλλεται τό πρωί καί ἀντικαθιστᾷ τή θ. Λειτουργία¹¹, καί τοῦ Ἑσπερινοῦ, τό ἀπόγευμα κάθε ἡμέρας,

πλὴν Σαββάτου καὶ Κυριακῆς. Ἡ ἔναρξι τῶν ἀναγνωσμάτων γίνεται ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἑβδομάδα, τῆς Τυρινῆς, κατὰ τοὺς Ἑσπερινούς τῆς Τετάρτης, τῆς Παρασκευῆς καὶ τοῦ Σαββάτου. Τῆ Μ. Ἑβδομάδα ἀναγνώσματα ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκη περιλαμβάνονται ἐπίσης στίς ἀκολουθίες τῆς Τριθέκτης καὶ τοῦ Ἑσπερινοῦ ἀπὸ Μ. Δευτέρα μέχρι τὴν Μ. Πέμπτη, στίς Μ. Ὁρες καὶ στὸν Ἑσπερινὸ τῆς Μ. Παρασκευῆς, στὸν Ὅρθρο καὶ τὸν Ἑσπερινὸ τοῦ Μ. Σαββάτου.

Ὅσον ἀφορᾷ στὴν προέλευσι καὶ στό περιεχόμενο τῶν ἀναγνωσμάτων ἰσχύουν τὰ ἑξῆς:

Τὰ ἀναγνώσματα τῆς Τυρινῆς ἑβδομάδας προέρχονται ἀπὸ τὰ βιβλία τῶν προφητῶν *Ἰωὴλ* καὶ *Ζαχαρία* καὶ περιλαμβάνουν προσκλήσεις τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ σέ νηστεία καὶ μετάνοια γιὰ τὴ σωτηρία τῆς Ἱερουσαλήμ. Μὲ τὴν υἰοθέτησι τῶν συγκεκριμένων περικοπῶν δηλώνεται σαφῶς ὅτι ἡ Ἐκκλησία προσλαμβάνει αὐτούσις τὸ μεγάλο αὐτὸ κομμάτι τῆς θεολογίας καὶ τῆς ζωῆς τῆς Π. Διαθήκης, στό ὁποῖο ἀναζητᾶται ἡ μετάνοια ὡς μέσον πρόκλησις τοῦ θεοῦ ἐλέους. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία καθιερώνει τὴ μετάνοια ὡς ἐξίσου θεμελιώδη γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ τὴ λατρεία τῶν χριστιανῶν, ὅπως ἦταν καὶ γιὰ τὴ λατρεία τοῦ ἰουδαϊσμοῦ.

Τὰ ἀναγνώσματα τῶν ἑξὶ ἑβδομάδων τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς προέρχονται ἀπὸ τρία βιβλία τῆς Π. Διαθήκης, τὴ *Γένεσι*, τὴ *Παροιμίες* καὶ τὸν *Ἡσαΐα*. Τὰ δύο πρῶτα διαβάζονται στοὺς Ἑσπερινούς, ἐνῶ τὸ τρίτο στὴν πρωινή ἀκολουθία τῆς Τριθέκτης. Καὶ στὰ τρία βιβλία ἐφαρμόζεται ἡ μέθοδος τῆς συνεχοῦς ἀνάγνωσις σέ μεγάλο μέρος τους. Τὶς πρῶτες τρεῖς ἑβδομάδες διαβάζονται μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο τὰ κεφάλαια 1-14 τοῦ *Ἡσαΐα*, τὴν τέταρτη καὶ πέμπτη ἑβδομάδα διαβάζονται σχεδόν συνεχῶς τὰ κεφάλαια 25-29 καὶ τὴν ἕκτη ἐπιλεγμένες περικοπές ἀπὸ τὰ υπόλοιπα, 30-66. Ἀντιστοίχως, τὶς πρῶτες πέντε περίπου ἑβδομάδες διαβάζονται σέ συνέχειες τὰ κεφ. 1-18 τῆς *Γενέσεως* καὶ 1-19 τῶν *Παροιμιῶν*, ἐνῶ τὴν ἕκτη ἐπιλεγμένες περικοπές ἀπὸ τὰ υπόλοιπα.

Τῆ Μ. Ἑβδομάδα, ἐπιλέγονται τὰ βιβλία *Ἐξοδος*, *Ἰὼβ* καὶ *Ἰεζεκιήλ*, γιὰ νὰ ἀντικαταστήσουν τὴ *Γένεσι*, τὴ *Παροιμίες* καὶ τὸν *Ἡσαΐα*, ἀντιστοίχως. Συνεχίζουν ἔτσι νὰ ἐκπροσωποῦνται καὶ τὰ τρία

μέρη τοῦ κανόνος τῆς Π. Διαθήκης, ἱστορικά, ποιητικά καὶ προφητικά βιβλία —καὶ ἐπομένως τὸ σύνολο τῆς Π. Διαθήκης, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν λόγο τοῦ Κυρίου «Μωυσῆς, Ψαλμοὶ καὶ προφηταί» (*Λουκ.* 24,44). Ἐπίσης, κατ' ἐπίδρασι τῆς προηγούμενης περιόδου παρατείνεται ἡ συνεχὴς ἀνάγνωσις γιὰ τὰ πρῶτα τουλάχιστον κεφάλαια τὶς πρῶτες τρεῖς ἡμέρες. Ἡ μέθοδος ἐγκαταλείπεται ἀσφαλῶς λόγῳ ἔλλειψις χρόνου¹², ἀλλὰ κυρίως ὑπὸ τὸ βάρος τῆς κρισιμότητος τῶν γεγονότων τοῦ θεοῦ Πάθους, ὅποτε καὶ τὰ ἀναγνώσματα συνεχίζουν μὲ ἐπιλεγμένες περικοπές ἀπὸ διάφορα βιβλία (*Ἰερεμίας*, *Ζαχαρίας*, *Ἰεζεκιήλ*, *Ἡσαΐας*, *Ἐξοδος* κ.λπ.), πού ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὴ θυσία τοῦ Μεσσία, τὴν ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, τὴν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν κ.λπ. Ἡ ὅλη περίοδος κλείνει μὲ τὴν ἑξαιρετικὰ ἰδιαίτερη καὶ μοναδικὴ στό σύνολο τοῦ λειτουργικοῦ ἔτους συλλογὴ τῶν δεκαπέντε ἑκτενῶν παλαιοδιαθηκικῶν ἀναγνωσμάτων τοῦ ἑσπερινοῦ τοῦ Μ. Σαββάτου, στὴν ὁποία θὰ ἀναφερθοῦμε ἰδιαίτερα παρακάτω.

Ἡ συλλογὴ καὶ κατανομὴ αὐτῆ τῶν ἀναγνωσμάτων ἔχει κάποια μοναδικὰ χαρακτηριστικά, πού ἀναφέρουμε ἐπιγραμματικά:

1. Πρόκειται γιὰ τὴ μεγαλύτερη συγκέντρωσι βιβλικῶν ἀναγνωσμάτων —καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκη— ἀπὸ κάθε ἄλλη περίοδο τοῦ λειτουργικοῦ ἔτους.

2. Πρόκειται γιὰ τὴ μοναδικὴ ἐπίσης ἐφαρμογὴ μέσα στό λειτουργικὸ ἔτος τῆς ἀρχέγονης παράδοσις τῆς συνεχοῦς ἀνάγνωσις τῆς Βίβλου καὶ μάλιστα σέ καθημερινὴ βάση¹³.

3. Ἡ θέσι τους εἶναι σταθερὴ καὶ ἀμετακίνητη καὶ δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ κανέναν παράγοντα, οὔτε ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν τέλεσι τῆς λειτουργίας τῶν προηγουμένων δώρων. Ὅπως εὐστοχα παρατηρεῖ ὁ καθ. Γ. Φίλιας¹⁴, ἡ ἀκολουθία τῆς Τριθέκτης διατηρεῖται ἀκέραιη μαζί μὲ τὸ ἀνάγνωσμά της ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα, ἐνῶ προκειμένου νὰ τελεσθεῖ ἡ λειτουργία τῶν προηγουμένων προστίθεται εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα.

4. Τέλος, ἡ συλλογὴ αὐτῆ τῶν βιβλικῶν ἀναγνωσμάτων παρουσιάζεται σταθερὴ, συμπαγὴς καὶ ἀναλλοίωτη στὸν χρόνο, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων τυπικῶν διατάξεων¹⁵, ὅπως τὸ *Κωνσταντινουπολιτικὸ Τυπι-*

κό του κώδικα της Πάπμου 266 (9-10ος αϊ.), το *Τυπικό του κώδικα του Τιμίου Σταυρού* 40 (10ος αϊ.), το *Τυπικό της Μονής του Σινᾶ* 1096 (10ος αϊ.) κ.ἄ. Ἡ παρατήρηση αὐτή ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπό τήν χειρόγραφη παράδοση τοῦ *Προφητολογίου*, στήν ὁποία ἐπιδεικνύεται ἡ ἴδια διαχρονική σταθερότητα ὅσον ἀφορᾷ τόσο τήν ἐπιλογή τῶν περικοπῶν ὅσο καί τήν θέση τους μέσα στόν λειτουργικό χρόνο τῆς περιόδου¹⁶. Τά χειρόγραφα τοῦ *Προφητολογίου*, πού σώζονται σήμερα, ἀνέρχονται σέ 200 περίπου καί καλύπτουν χρονικά τήν περίοδο ἀπό τόν 9ο ἕως τόν 16ο αϊ. Ἡ στοχευμένη μελέτη τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἀπό ἀρκετούς εἰδικούς ἐπιστήμονες ἀνά τόν κόσμο ἔχει κάποια σημαντικά στοιχεῖα νά προσθέσει στή γνώση μας σχετικά μέ τή διαμόρφωση τοῦ συγκεκριμένου περικοπικοῦ συστήματος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καί τῆς Μ. Ἑβδομάδας.

2. Τό Προφητολόγιο

Κάποιες ἀπό τίς γενικά ἀποδεκτές σήμερα θέσεις, τούς προβληματισμούς καί τά θέματα, πού συζητοῦνται ἀπό τούς εἰδικούς ἐπιστήμονες σχετικά μέ τό συγκεκριμένο βιβλίο καί τήν ἱστορία τῆς διαμόρφωσής του, εἶναι συνοπτικά οἱ ἑξῆς:

Ὁ τίτλος «Προφητολόγιο» δόθηκε στό συγκεκριμένο βιβλίο πολύ πρόσφατα, μόλις τόν 19ο αϊ. Στή χειρόγραφη παράδοση σώζεται μέ διάφορα ὀνόματα, ὅπως *Προφήται*, *Προφητεία*, *Προφητικόν*, *Ἀναγνώσματα*, *Γενεσοπαροιμίαι* κ.ἄ. Ἡ τελική διαμόρφωση τοῦ περιεχομένου καί συγχρόνως ἐμφάνιση τοῦ βιβλίου θεωρεῖται ὅτι συντελέσθηκε τόν 8ο αϊ., λίγο πρὶν δηλαδή ἀπό τά ἀρχαιότερα σωζόμενα χειρόγραφα, κατ' ἀναλογία πρὸς τά δύο ἀντίστοιχα παλαιότερα βιβλία μέ τίς λειτουργικές περικοπές τῆς Κ. Διαθήκης, γνωστά ὡς *Εὐαγγέλιο* καί *Ἀπόστολος*. Τόπος προέλευσής του εἶναι ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τό τυπικό τῆς ὁποίας διαφυλλάττει. Κορυφαία ἐπιστήμων καί αὐθεντία σήμερα διεθνῶς στό συγκεκριμένο βιβλίο εἶναι ἡ Δανή φιλόλογος καί βυζαντινολόγος Sysse Gudrun Engberg, ἡ ὁποία ἐργάσθηκε γιά τήν κριτική του ἔκδοση καί ἔχει ἔκτοτε οὐσιαστικά ἀφιερώσει τό ἐπιστημονικό της ἔργο στήν εἰς βάθος μελέτη του¹⁷.

Σύμφωνα μέ τήν καθιερωμένη γνώμη στήν ἔρευνα, τό *Προφητολόγιο* διαμορφώθηκε ὡς

ξεχωριστό λειτουργικό βιβλίο ἀμέσως μετά τήν ἐγκατάλειψη τῆς χρήσης τοῦ παλαιοδιαθηκικοῦ ἀναγνώσματος στήν τέλεση τῆς θ. Λειτουργίας στήν Κωνσταντινούπολη κατά τόν 7ο αϊ. Στή λειτουργία παρέμειναν μόνο τά δύο καινοδιαθηκικά ἀναγνώσματα, ἐνῶ ἐκεῖνο τῆς Π. Διαθήκης μετακινήθηκε στόν ἔσπερινό. Τά παλαιοδιαθηκικά ἀναγνώσματα σταδιακά ἐνσωματώθηκαν στά ἄλλα λειτουργικά βιβλία, κυρίως στά *Μηνναῖα*, στό *Τριώδιο* καί στό *Πεντηκοστάριο*¹⁸. Ἡ Engberg ὁμως θέτει τό εὐλόγο ἐρώτημα γιά τήν προφανῆ ἀντίφαση: πῶς εἶναι δυνατόν ἕνα λειτουργικό βιβλίο νά δημιουργεῖται τή στιγμή, πού ἐκλείπει ὁ λόγος ὑπαρξῆς του;¹⁹ Ἐξετάζοντας μέ προσοχή τίς σχετικές πατερικές μαρτυρίες, καταλήγει στό συμπέρασμα ὅτι στήν Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξ ἀρχῆς δέν ὑπῆρχε παλαιοδιαθηκικό ἀνάγνωσμα στή θ. Εὐχαριστία καί ὅτι τά ἀναγνώσματα αὐτά εἶχαν τοποθετηθεῖ στόν Ἐσπερινό, ὅπως ὑποδεικνύει ἡ περίοδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Μέ βάση ἀφ' ἑνός μὲν τή σταθερότητα τῆς δομῆς καί τοῦ κειμένου τῶν περικοπῶν, πού ἐνισχύεται καί ἀπό τήν ὁμοιομορφία τῶν σημαδοφόνων τῆς ἐκφωνήσεώς τους, καί ἀφ' ἑτέρου κάποιες συγκεκριμένες παραλλαγές ταξινομήσῃς τους στή χειρόγραφη παράδοση τοῦ *Προφητολογίου*, ἡ Engberg θεωρεῖ ὅτι τό τμήμα αὐτό τοῦ βιβλίου εἶναι τό ἀρχαιότερο καί πρὸ συμπαγές καί διασώζει τήν ἀρχαία λατρευτική πράξη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πού μπορεῖ νά ἀναχθεῖ τουλάχιστον ἕως τόν 5ο αϊ.²⁰ Διαμορφώθηκε σέ σύντομο χρονικό διάστημα μέ στόχευση νά ἐπικρατήσει στή λατρευτική πράξη ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν, πράγμα πού ἐπιτεύχθηκε καί διατηρεῖται ἕως σήμερα. Λόγω ἔλλειψης ἐπαρκῶν στοιχείων, ὡστόσο, ἡ Engberg ἀφήνει ἀνοιχτή τήν πιθανότητα νά συνυπῆρχε ἕνα παράλληλο σύστημα εὐχαριστιακῶν παλαιοδιαθηκικῶν ἀναγνωσμάτων, τό ὁποῖο ἐξέλιπε περὶ τόν 7ο αϊ., ἂν καί δέν θεωρεῖ ὅτι μία τέτοια ἀλλαγὴ θά ἦταν δυνατόν νά συμβεῖ στήν Κωνσταντινούπολη τῆς πολύ εὐαίσθητης καί ταραγμένης περιόδου τῆς εἰκονομαχίας καί μάλιστα χωρὶς τόν παραμικρό ὑπαινισμό σέ ἔργα τῆς ἐποχῆς. Τό *Προφητολόγιο* ἐξέλιπε ὡς βιβλίο στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, διότι δέν ἐπενδύθηκε μέ λατρευτικὴ τελετουργία

(π.χ. λιτάνευση μικρῆς εισόδου) οὔτε εἶχε τὴν τύχην ἀποδοχῆς ὡς ἐκπαιδευτικὸ ὕλικό, ὅπως συνέβη μὲ τὸ *Εὐαγγέλιον* καὶ τὸν *Ἀπόστολον*.

Ἐνδεικτικὴ τῆς σημασίας τῆς σταθερότητος τοῦ συστήματος καὶ τῆς σημαίνουσας λειτουργικῆς χρήσης τοῦ *Προφητολογίου* εἶναι ἡ θέσις τοῦ Ἀμερικανοῦ ἐρευνητῆ James Miller, ὁ ὁποῖος λαμβάνοντας ὑπόψιν τὸν εὐρύ, ὅπως πιστεύεται, ἀναλφαβητισμὸ τῶν λαϊκῶν στρωμάτων τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας, ὑποστηρίζει ὅτι τὸ *Προφητολόγιον* μπορεῖ νὰ ὀνομασθεῖ καὶ «Παλαιὰ Διαθήκη τοῦ Βυζαντίου», ἀφοῦ εἶναι ὁ πιὸ πιθανὸς ὑποψήφιος, γιὰ νὰ ἀντιπαραβληθεῖ πρὸς τὸ βιβλίον τῆς Π. Διαθήκης στό σύνολό του. Ἡ δυσκολία ἀναπαραγωγῆς τῶν χειρογράφων τοῦ πλήρους βιβλικοῦ κειμένου, ἀφ' ἑνός, πού καθιστοῦσε δυσχερῆ τὴν πρόσβασιν σέ αὐτό, καὶ ἀφ' ἑτέρου, ἡ εὐκολία τῆς ἐπ' ἐκκλησιαστικῆς ἀνάγνωστος τοῦ *Προφητολογίου*, θεωρεῖ ὁ Miller ὅτι μπορεῖ νὰ ἀναδείξει τὸ λειτουργικὸ αὐτὸ βιβλίον ὡς τὴ βασικὴ πηγὴ γνώσης τῆς Π. Διαθήκης γιὰ τὴ βυζαντινὴ κοινωνία. Ὡστόσο, ἐπειδὴ, ὅπως παρατηρεῖ, τὸ ἐπίπεδο γνώσης τῆς Π. Διαθήκης στὰ πλατιά κοινωνικά στρώματα ἐκτείνεται πολὺ πέραν τοῦ περιεχομένου τοῦ *Προφητολογίου*, θὰ πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν τόσο ἡ ζῶσα προφορικὴ παράδοσις ὅσο καὶ ἡ τέχνη τῆς εἰκονογραφίας ὡς σημαντικὲς ἐπιπρόσθετες πηγές²¹.

Ὁ προτεσταντικὸς θεολόγος Klaas Spronk, πηγαίνοντας ἕνα βῆμα παραπέρα, ὑποστηρίζει μὲ τὴ σειρά του ὅτι ἡ προσεκτικὴ μελέτη τῆς ἐπιλογῆς τῶν βιβλικῶν ἀναγνωσμάτων τοῦ *Προφητολογίου* δὲν συμβάλλει ἀπλῶς στὴ μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς ἑρμηνείας τῶν βιβλικῶν κειμένων, ἀλλὰ, ὅπως παρατηρεῖ χαρακτηριστικὰ, καθιστᾷ σαφέστερα ἀντιληπτὸ ὅτι τὰ βιβλικά κείμενα «βρίσκονται περισσότερο στό οἰκεῖο περιβάλλον τους, ὅταν τοποθετοῦνται στό ἀναλόγιον τοῦ βυζαντινοῦ ψάλτη ἢ στὰ χέρια τοῦ ἀναγνώστη τῆς συναγωγῆς, παρά στό γραφεῖο τοῦ σύγχρονου ἐπιστήμονα»²².

3. *Ἀναγνώσματα Μ. Τεσσαρακοστῆς: θέσις καὶ κριτήρια ἐπιλογῆς*

Ἡ τοποθέτησις τῶν ἀναγνωσμάτων ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκην στοὺς ἑσπερινοὺς τῶν καθημερινῶν προέκυψε προφανῶς κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ προγενέστερου καθιερωμένου κανόνα τῆς μετακίνησός τους

ἀπὸ τῆς θ. Λειτουργίας τῶν ἑορτῶν στὸν ἑσπερινὸ τῆς προηγούμενης ἡμέρας καὶ θεωρεῖται γενικῶς ἀπὸ τοὺς λειτουργιολόγους ὡς ὑποβάθμισις τῆς παρουσίας τῆς Π. Διαθήκης στὴ λατρευτικὴ πράξις τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως σημειώθηκε παραπάνω. Ὡστόσο, μὲ βάση τὴν ἄποψιν τῆς S. Engberg ὅτι στὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ποτὲ δὲν ὑπῆρξε παλαιοδιαθηκικὸ ἀνάγνωσμα στὴ θ. Λειτουργία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μὲ δεδομένο ὅτι αὐτὴ ἡ παράδοσις τῶν τριῶν ἀναγνωσμάτων προέρχεται ἀπὸ τὴ λειτουργικὴ παράδοσις τῆς μπτέρας τῶν Ἐκκλησιῶν, θὰ μπορούσαμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι παράλληλα μὲ τὴ λειτουργικὴ ἀνάπτυξιν τῆς λατρείας καὶ τὴν ἐμφάνισιν νέων ἀκολουθιῶν, διενεργεῖται καὶ μία θεολογικὴ ἐπεξεργασία τῶν δεδομένων, ὥστε νὰ προκύψουν ὀρθῆς θεολογικῆς λειτουργικῆς μορφῆς. Ἡ διαδικασίαν αὐτὴ φαίνεται νὰ λαμβάνει χώρα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ 4ου αἰ. καὶ νὰ ἐπιπηρεάζεται σέ καθοριστικὸ σημεῖο τόσο ἀπὸ τὴ μετακίνησιν τοῦ κέντρου ὄλων τῶν ἐξελίξεων στὴ νέα πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν καὶ δράσιν σημαντικῶν θεολογικῶν προσωπικοτήτων, πού σφράγισαν θεολογικὰ τὴν Ἐκκλησίαν σέ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς ζωῆς τῆς.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ σέ σχέση μὲ τὰ παλαιοδιαθηκικά ἀναγνώσματα τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς ἔχουμε τὰ ἑξῆς δεδομένα: α) Ἡ θέσις τους εἶναι πάντοτε στὸν ἑσπερινόν, κατὰ κύριον λόγον. Παρ' ὅλο πού δὲν εἶναι γνωστὸ πότε δημιουργεῖται ὁ ἑσπερινός, φαίνεται νὰ εἶναι πολὺ πρόωπὴ ἀκολουθία, ὅπως μπορεῖ νὰ συναχθεῖ τόσο ἀπὸ τὴν προϊστορίαν τῆς ἰουδαϊκῆς λατρείας, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν πρωιμότητα ἀναγωγῆς τοῦ ἴδιου τοῦ *Προφητολογίου*. β) τόσο ἡ ἀνάγνωσις τῶν περικοπῶν ὅσο καὶ ἡ σειρά τους εἶναι σταθερὴ καὶ ἀμετακίνητη καὶ δὲν ἐπιπηρεάζεται ἀπὸ κανέναν ἑορτολογικόν ἢ ἄλλο λατρευτικὸν παράγοντα καθ' ὅλη τὴ διάρκειαν τῆς περιόδου τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς· γ) αὐτὸ ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν τῆς Τριθέκτης, ἡ ὁποία διατηρεῖ πάντοτε τὸ ἀνάγνωσμα τῆς ἀπὸ τὸν *Ἠσαΐαν*, ἐνῶ, ὅταν πρόκειται νὰ τελεσθεῖ ἡ λειτουργία τῶν προηγουμένων, προστίθεται σχετικὸ εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα· δ) ἡ ἀνάγνωσις τῶν περικοπῶν ἀναστέλλεται πλήρως τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν. Οἱ ἡμέρες αὐτῆς εἶναι ἀναστάσιμες καὶ

μέ τον τρόπο αυτό επιδιώκεται πιθανώς να δοθεί έμφαση στον αναστάσιμο χαρακτήρα τους, καθώς τα παλαιοδιαθηκικά αναγνώσματα σηματοδοτούν την παρελθούσα εποχή της σκιάς του μωσαϊκού νόμου.

Έπάνω σε αυτά τα δεδομένα, έπομένως, μπορεί πιθανώς να στηριχθεί ή εκτίμηση ότι ο τρόπος με τον οποίο έχει διαμορφωθεί τό περικοπικό σύστημα των παλαιοδιαθηκικών αναγνωσμάτων της Μ. Τεσσαρακοστής, σηματοδοτεί μία μείζονα θεολογική έπεξεργασία των στοιχείων, που άπαρτίζουν τί λατρεία, ιδιαίτερα όσον άφορά στον ρόλο και τί συμβολή της Π. Διαθήκης σε αυτήν. Όταν, δηλαδή, ή θεία εύχαριστία έπαιψε να είναι ή μόνη λατρευτική σύναξη της Έκκλησίας και ή ήμερήσια λατρεία έμπλουτίστηκε και με άλλες προσευχητικές άκολουθίες, προπαρασκευαστικές έν πολλοίς για τί θ. Εύχαριστία, όπως του όρθρου και του έσπερινού, ή δέ έκτενής διδαχή μετασηματίστηκε σε ύμνογραφία, τότε προέκυψε άσφαλώς ή ανάγκη διευθέτησης όλου αυτού του ύλικού²³. Σε αυτή τί διευθέτηση, ή Π. Διαθήκη τοποθετήθηκε στον Έσπερινό και όρθως, ίσως όχι διότι ύποτιμήθηκε, αλλά διότι είναι ή θεολογικά άρμόζουσα θέση της, ως προπαρασκευή της Κ. Διαθήκης και «παιδαγωγός εις Χριστόν», σύμφωνα με τον γνωστό Παύλειο όρισμό (Γαλ. 3,24)²⁴. Η τοποθέτησή της εκεί θεμελιώνει θεολογικά τον βιβλικό χαρακτήρα της άκολουθίας κατ' αναλογίαν προς τί θ. Εύχαριστία. Τό ίδιο συμβαίνει προφανώς και με τον Όρθρο, όπου τοποθετείται εύαγγελικό ανάγνωσμα, λόγω της στενής σύνδεσής του με τό γεγονός της αναστάσεως και με τί θ. Εύχαριστία, άφου προηγείται άμέσως αυτής²⁵. Με τί διατήρηση των καινοδιαθηκικών αναγνωσμάτων άποκλειστικά για τί θ. Εύχαριστία άναδεικνύεται ό μοναδικός θεολογικός της χαρακτήρας ως άποκλειστικό έργο του ένανθρωπήσαντος Χριστού και φανέρωση της βασιλείας του Θεού στην εποχή της χάριτος, δηλαδή της Κ. Διαθήκης. Με αυτό τό πρίσμα, έπομένως, όρθως άναστέλλεται ή άνάγνωση των παλαιοδιαθηκικών αναγνωσμάτων Σάββατο και Κυριακή, όταν, δέ, τελείται ή θ. Λειτουργία των προηγουμένων τίς ήμέρες της νηστείας προστίθεται άπαραιτήτως καινοδιαθηκικό ανάγνωσμα (εύαγγέλιο) ως ένα

είδος χρονικού προσδιορισμού, ότι ό Χριστός είναι παρών σωματικώς μόνον την εποχή της Κ. Διαθήκης.

Όσον άφορά τώρα στό θέμα της έπιλογής των βιβλικών αναγνωσμάτων, σύμφωνα με τους γενικούς κανόνες, που έχει διατυπώσει ό γνωστός λειτουργιολόγος Α. Baumstark, αυτή έγινε με τρεις τρόπους: πρώτον, έλεύθερα με κριτήριο τί λειτουργική περίοδο και τί συγκεκριμένη άκολουθία, που έπρεπε να συνοδεύσει, δεύτερον, με τί μέθοδο της συνεχούς άνάγνωσης ενός βιβλίου ή τμήματος αυτού, και, τρίτον, με τί μέθοδο της «διαδοχικής άνάγνωσης» (*Bahnlesung*) μή συνεχόμενων περικοπών άπό τό ίδιο βιβλίο²⁶. Οί παρατηρήσεις ώστόσο αυτές είναι περισσότερο μεθοδολογικού χαρακτήρα και δέν έρμηνεύουν θεολογικά τά κριτήρια της έπιλογής και τον επιδιωκόμενο σκοπό της. Δυστυχώς, δέν έχουν έντοπισθεί έως σήμερα τίς πηγές, τίς τυπικές διατάξεις και στά ίδια τά άνθολόγια, έπαρκείς έξηγήσεις σχετικά με τά αίτια έπιλογής των συγκεκριμένων βιβλίων και περικοπών. Μόνο εικάσιες μπορούν να γίνουν άπό τους έρευνητές, οι όποιοι μελετούν με περισσότερη ή λιγότερη λεπτομέρεια τό περιεχόμενο, τί θέση, τί διάταξη κ.λπ. των περικοπών μέσα στό πρόγραμμα άναγνώσεώς τους κατά την περίοδο²⁷.

Βέβαια, μόλις που χρειάζεται να άναφέρουμε τό ένδιαφέρον, που θά είχε για την τακτική λειτουργική πράξη, ή εξέταση των λόγων της διαμόρφωσης του συγκεκριμένου συστήματος, της έπιλογής άρχικά των συγκεκριμένων βιβλίων άπό την Π. Διαθήκη, του τρόπου άνάγνωσής τους, της τοποθετήσεώς τους τίς συγκεκριμένες ήμέρες και της παιδαγωγικής-πιομαντικής στοχοθεσίας τους. Όσοι έχουν έμπειρία άπό τί διακονία του κηρύγματος γνωρίζουν πόση προσπάθεια απαιτείται κάθε φορά για να άναδειχθεί ή επικαιρότητα και ό διδακτικός σκοπός των έκαστοτε βιβλικών περικοπών. Συνήθως επιδιώκεται ή διείσδυση στον νοϋ του διαμορφωτού του συγκεκριμένου συστήματος και ή άναζήτηση των λόγων για τους όποιους επέλεξε τίς συγκεκριμένες περικοπές τίς συγκεκριμένες ήμέρες. Άνάλογα με την έμπειρία, τί θεολογική κατάρτιση και την εύρηματικότητα του κάθε όμιλητή-ιεροκήρυκα πραγματοποιούν-

ται σχετικές αναγωγές και συσχετίσεις πέραν τῶν ὀφθαλμοφανῶν, ἄλλες φορές ἐπιτυχῶς καὶ ἄλλοτε ἀνεπιτυχῶς²⁸. Σέ αὐτόν τόν τομέα θά ἦταν ἐπομένως πολύ βοηθητικό ἂν ἦταν διαθέσιμη καὶ ἡ γνώμη τῆς παράδοσης. Ἀλλά, δυστυχῶς, ἀνάλογη γνώση γιά τό συγκεκριμένο θέμα δέν εἶναι δυνατόν νά ἀντληθεῖ πολύ εὐκόλα, διότι εἶναι κρυμμένη στά πολυάριθμα ὁμιλητικά, ἐξηγητικά καὶ λειτουργικά ἔργα καὶ ὁμιλίες, ἢ ἀκόμη καὶ στό ἄφθονο ὑμνογραφικό ὕλικό. Ὡστόσο, ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι ἔχουν ἀποθησαυρισθεῖ στήν ἐκκλησιαστική παράδοση πολλά δεδομένα, τά ὁποῖα θά μπορούσαν νά ρίξουν φῶς σέ αὐτόν τόν τομέα, ἀλλά ἀναμένουν ἕως σήμερα τή συστηματική διερεύνησή τους. Κάποιες ἀπό αὐτές τίς ἐνδείξεις παραθέτουμε στή συνέχεια.

Ὅσον ἀφορᾷ στό θέμα τῆς ἐπιλογῆς τῶν συγκεκριμένων βιβλίων καὶ περικοπῶν τῆς Π. Διαθήκης, βοηθητικές μπορούν νά εἶναι κατ' ἀρχὴν κάποιες ἀπό τίς σκέψεις τοῦ ἁγ. Ἰω. Χρυσοστόμου, πού περιλαμβάνονται στή γνωστή σειρά τῶν ὁμιλιῶν του *Εἰς τὴν Γένεσιν*, οἱ ὁποῖες ἐκφωνήθηκαν στοὺς καθημερινούς Ἑσπερινούς τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καὶ ἀποτελοῦν τή σπουδαιότερη μαρτυρία γιά τό σύστημα τῶν βιβλικῶν ἀναγνωσμάτων τῆς περιόδου αὐτῆς. Ἐξηγώντας ὁ ἱ. πατήρ τὴν ἀναγκαῖότητα τῆς αὐξήσεως τῆς ἀγιογραφικῆς μελέτης κατὰ τὴν περίοδο αὐτή, πού θεωρεῖ ἐξόχως κατάλληλη, ἐπισημαίνει τά ἑξῆς: «Νηστεία ἐστὶν ἡ γαλήνη τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ἡ τῶν γενηρακῶτων εὐκοσμία, ἡ τῶν νέων παιδαγωγός, ἡ τῶν σωφρονούντων διδάσκαλος, ἡ πᾶσαν ἡλικίαν καὶ φύσιν καθάπερ διαδήματι τι κατακοσμοῦσα. Οὐδαμοῦ σήμερον θόρυβος, οὐδὲ κραυγὴ, οὐδὲ κρεῶν κατακοπαί, οὐδὲ μαγείρων δρόμοι· ἀλλὰ πάντα ἐκεῖνα ἀπελήλαται, καὶ εὐσχήμονά τινα καὶ κοσμίαν καὶ σώφρονα ἐλευθέραν ἡ πόλις ἡμῖν μμεῖται νῦν». Γιά τόν λόγο αὐτό ὁ ἱ. πατήρ προτρέπει, ὥστε «μικρά τινα διαλεχθῶμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ λεπτοτέρων σήμερον κατατολιμῶμεν νοημάτων, τὰ ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν παρατιθέντες ὑμῖν διδάγματα. Εἰ γὰρ μὴ νῦν τοῦτο ποιήσαιμεν, ὅτε νηστεία καὶ γαστροδὺς ὑπεροψία, καὶ τοσαύτη τῶν ὀρθῶν λογισμῶν ἡ γαλήνη, πότε δυνησώμεθα ταῦτα παραθεῖναι τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ; Ὅτε τρυφῆ

καὶ ἀδωφαγία καὶ πολλὴ ἡ ῥαθυμία; Ἀλλὰ τότε οὔτε αὐτοὶ τοῦτο δεόντως ποιήσομεν, οὔτε ὑμεῖς δυνησέσθε... δέξασθαί τι τῶν λεγομένων... Εἶδετε, ἀγαπητοί, ἐξ αὐτῶν τῶν προομιῶν τῆς νηστείας τὴν ἰσχύν; Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς μετὰ πλείονος σήμερον τῆς προθυμίας, ἢ πρότερον, τῶν πρὸς ὑμᾶς ἄπτομαι λόγων, εἰδὼς ὅτι εἰς λιπαρὰν καὶ βαθύγεων ἄρουραν καταβάλλω τὰ σπέρματα, δυναμένην πολλαπλασίους ἡμῖν ταχέως ἀποδοῦναι τῶν καταβαλλομένων τοὺς καρπούς. Καταμάθωμεν τοίνυν, εἰ δοκεῖ, τῶν σήμερον ἡμῖν ἀναγνωσθέντων ἐκ τῶν τοῦ μακαρίου Μωσέως λόγων τὴν δύναμιν»²⁹.

Οἱ Ὁμιλίες αὐτές τοῦ Χρυσοστόμου –μαζὶ ἀσφαλῶς καὶ μέ ἄλλες συναφεῖς ἀναφορές– θεωροῦνται ὡς ἡ ἀσφαλέστερη μαρτυρία ὅτι τό βιβλίον τῆς *Γενέσεως* ἀποτελέσει τό πρῶτο θεμέλιον τῶν βιβλικῶν ἀναγνωσμάτων, πού ἐπιλέχθηκαν γιά τὴν περίοδο αὐτή³⁰. Ἡ θεολογικὴ ἀλλά καὶ λειτουργικὴ ἐνδεχομένως αἰτία ἴσως βρίσκεται πίσω ἀπὸ μία ἀρχαία ἀντίληψη, πού ἀνάγεται ἕως καὶ τὴν πρὸ Χριστοῦ ἐποχὴ τοῦ πρῶτου Ἰουδαϊσμοῦ, ὅτι τό Πάσχα συνδέεται μέ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου. Χαρακτηριστικά ὁ Πέτρος Α΄ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυς (300-311), ἀναφέρει ὅτι οἱ Χριστιανοὶ παρέλαβαν «ἐνθέσμως καὶ εἰλικρινῶς ἐπιτηροῦντες» ἀπὸ τόν πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἰερουσαλὴμ (70 μ.Χ.) Ἰουδαϊσμό τόν ἐορτασμό τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα τὴν 14η τοῦ πρῶτου μῆνα, διότι εἶναι ὁ μῆνας πού «πάντα τὰ ἀκρόδρυα βλαστάνει καὶ ἐπανθεῖ», ὅπως ἀκριβῶς συνέβη κατὰ τὴν τρίτη ἡμέρα τῆς δημιουργίας σύμφωνα μέ τὴ διήγηση τοῦ πρῶτου κεφαλαίου τῆς *Γενέσεως*³¹. Σχετικὴ εἶναι καὶ ἡ θέση τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ὁ ὁποῖος στήν πρώτη του ἐορταστικὴ ἐπιστολή, τοῦ ἔτους 329, ἀνακοινώνει στίς Ἐκκλησίες τῆς οἰκουμένης ὅτι ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς Μ. Ἑβδομάδος εἶναι ἡ 5η Φαρμούθι (31η Μαρτίου) καὶ ὅτι ἀρχίζουν οἱ ἑξὶ ἡμέρες τῆς νηστείας, οἱ ὁποῖες συμβολίζουν τίς ἑξὶ ἡμέρες τῆς δημιουργίας³². Στήν ἐπιστολή τοῦ ἐπόμενου ἔτους, τοῦ 330, προσθέτει καὶ τίς ἑξὶ ἑβδομάδες τῆς προπαρασκευαστικῆς νηστείας, ἐνῶ στήν τέταρτη ἐπιστολή του, τοῦ 332, μεταφέρει καὶ σέ αὐτές τόν συμβολισμό τῆς ἑξαήμερης δημιουργίας³³. Ὅμοίως πράττει καὶ ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας, ὁ ὁποῖος

στό δικό του έργο Περί έορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐπισημαίνει ὅτι «τὸν μὲν πρότερον αἰῶνα τῆς πρὸ τοῦ Πάσχα τεσσαρακονθήμερου συνασκίσεως ἐν ἕξ ἑβδομάσιν ἀνδρισάμενοι... διὸ καὶ ἐν ἕξ ἡμέραις ὁ Θεὸς πεποικέναι λέγεται τὰ σύμπαντα», ἐνῶ οἱ ἑπτὰ ἑβδομάδες τῆς Πεντηκοστῆς συμβολίζουν τὴν ἐποχὴ τῆς καινῆς κτίσεως³⁴. Σέ παρόμοια συνάφεια ἀνήκουν πιθανόν καὶ οἱ γνωστοὶ λόγοι τοῦ Μ. Βασιλείου *Εἰς τὴν Ἐξαήμερον*, οἱ ὁποῖοι ἐκφωνήθηκαν σέ καιρὸ νηστείας³⁵.

Γιὰ τὸ βιβλίον τῶν *Παροιμιῶν*, τὴν ἐπιλογὴ καὶ τὸν χρόνο ἐνσωμάτωσής τους δὲν κατέστη δυνατόν νά ἐντοπίσουμε ἀνάλογες μαρτυρίες. Τὰ ἐξηγητικά ἢ ἄλλα ἔργα, πού ἐλέγξαμε, ἔχουν κυρίως τὴ μορφὴ ὑπομνήματος καὶ δὲν περιλαμβάνουν ἐνδείξεις λειτουργικῆς χρήσης. Ὡς μία ἔμμεση ἐνδεχομένως μαρτυρία σχετικὰ μὲ τὸν χρόνο ἔνταξής του στό περικοπικὸ σύστημα τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς θά μπορούσε ἴσως νά ἀναφερθεῖ ἡ ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου ἢ «Ρηθεῖσα ἐν Λακίσις», ὅπου γίνεται λόγος γιὰ «ἑωθινὰ ἀναγνώσματα», πού περιελάμβαναν «ψαλμικὰ διδάγματα... παροιμιώδεις ὑποθήκας... ἱστοριῶν τὸ κάλλος... ἀποστολικὰς παραινέσεις... εὐαγγελικῶν ῥημάτων μνήμην»³⁶. Τὸ περιεχόμενον τῆς ὁμιλίας ἀναφέρεται στόν πόλεμον κατὰ τῶν παθῶν, πού εἶναι τὸ κύριον θέμα τῶν περιόδων νηστείας, ὅπως ἐκτενῶς ἀναλύεται στίς δύο ἄλλες γνωστὲς Περί νηστείας ὁμιλίαι τοῦ ἱ. πατρὸς³⁷. Ἐπομένως εἶναι πιθανόν ἡ συγκεκριμένη ὁμιλία νά ἔχει ἐκφωνηθεῖ κατὰ τὴν περίοδο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Ἄλλωστε, τὸ γεγονός ὅτι ἡ νηστεία κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ ἐμφανίζεται σταθερὰ συνδεδεμένη μὲ τὸν πνευματικὸ ἀγῶνα καὶ τὴν καλλιέργεια τῶν ἀρετῶν, ἀποτελεῖ ἐπαρκὲς θεολογικὸ κριτήριον γιὰ νά ἐπιλεχθεῖ νά ἀναγινώσκειται τὸ βιβλίον τῶν *Παροιμιῶν*. Διότι ταυτίζεται μὲ τὴ γενικότερη γνώμη, πού ἐπικρατεῖ στὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση σχετικὰ μὲ τὴν ἀξία τοῦ βιβλίου, τὸ περιεχόμενον του καὶ τὴν ἀξιολόγησίν του γιὰ χρῆσιν σέ χριστιανικὸ πλαίσιο. Θεωρεῖται ὅτι καλλιεργεῖ τὴν ἀρετὴ καὶ προάγει τὴν κατὰ Θεὸν ἠθικὴ ζωὴ, ἐνῶ δὲν στερεῖται καὶ τυπολογικῶν ἀναφορῶν στό πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ. Πολύ νωρίς, ἦδη ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 2ου αἰ., ὁ Ἰππόλυτος Ρώμης σημειώνει: «Παροιμίαι τοίνυν εἰσὶ λόγοι προτρεπτικοὶ παρὰ

πᾶσαν ὁδὸν τοῦ βίου χρησιμεύοντες. τοῖς γὰρ ἐπὶ τὸν Θεὸν τὴν ὁδὸν ποιούμενοι ὁδηγὸς τις γίνεται παραπλησίως τῷ ὑποδείγματι, τοὺς κάμνοντας διὰ τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος ἀνακτωμένη. εἰσὶν οὖν αὗται αἱ παροιμίαι Σολομῶντος, ὃ ἐστὶν εἰρηνικοῦ ἦτοι τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ»³⁸. Λίγο ἀργότερα ὁ Ὁριγένης ἐμβαθύνει περαιτέρω: «Παροιμία ἐστὶ λόγος ἀπόκρυφος δι' ἑτέρου προδήλου σημαίνωμενος. Τούτου χάριν ἐβασίλευσεν ἐν Ἰσραὴλ, τοῦ γνῶναι σοφίαν καὶ παιδείαν· ἡ σοφία ἐστὶ γνῶσις πνευματικὴ, τοὺς περὶ Θεοῦ, καὶ ἀσωμάτων, καὶ κρίσεως, καὶ προνοίας περιέχουσα λόγους, ἢ τὴν περὶ ἠθικῆς καὶ φυσικῆς καὶ θεολογικῆς ἀποκαλύπτουσα θεωρίαν. Ἡ ἡ σοφία ἐστὶ γνῶσις σωμάτων καὶ ἀσωμάτων, καὶ τῆς ἐν τούτῳ θεωρουμένης κρίσεως καὶ προνοίας· παιδεία ἐστὶ μετριοπάθεια παθῶν περὶ τὸ παθητικὸν ἢ ἄλογον τῆς ψυχῆς μέρος θεωρουμένη· καὶ θεολογῶν δέ τις ἐπιτεταμένως, ἔγνω σοφίαν»³⁹. Σαφέστερος εἶναι ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ ὁποῖος ἐξηγεῖ ἀναλυτικὰ στὴν ἐκτενῆ πραγματεία του *Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν* ὅλη τὴν παιδευτικὴ ἀξία τοῦ βιβλίου. Σέ κάποιο σημεῖο ἐπισημαίνει, γιὰ παράδειγμα, τὰ ἐξῆς: «Ἡ μὲν γὰρ Παροιμία παιδευσις ἐστὶν ἠθῶν, καὶ παθῶν ἐπανόρθωσις, καὶ ὅλος διδασκαλία βίου, πυκνὰς τὰς ὑποθήκας περιέχουσα τῶν πρακτέων⁴⁰... ἀγωγὴ τις ὠφέλιμος τῇ ψυχῇ, ἐπιπόνως πολλὰκις τῶν ἀπὸ κακίας κηλίδων αὐτὴν ἐκκαθαίρουσα»⁴¹.

Τὸ βιβλίον τοῦ *Ἠσαΐα*, ἀντιθέτως, βρίσκεται σέ ἄμεση θεολογικὴ συσχέτιση μὲ τὸ κεντρικὸ γεγονός τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα, δηλαδὴ τὴ θυσία τοῦ Θεανθρώπου⁴². Ἡ μυστηριώδης μορφὴ τοῦ Πάσχοντος Δούλου τοῦ Γιαχβέ (κεφ. 49-52) μαζί μὲ ἐκείνη τοῦ Ἐμμανουὴλ (κεφ. 7-12), προσδίδουν στό βιβλίον αὐτὸ μοναδικὴ θέση ἔναντι τῶν λοιπῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης σέ σχέση μὲ τὸ Πάσχα. Ὅπως ἀντιπροσωπευτικὰ σημειώνει ὁ Εὐσέβειος Καισαρείας: «Καὶ γε διερμηνεύει Παῦλος τῶν παλαιῶν συμβόλων διαφαίνων τὴν ἀλήθειαν δι' ὧν φησι· Καὶ γὰρ τὸ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. Τὸ δὲ αἷτιον τοῦ τυθῆναι αὐτὸν ὁ Βαπτιστὴς παρίστησιν εἰπών· Ἴδε ὁ Ἄμνος τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Καὶ γὰρ σφάγιον κακῶν ἀπάντων ἀποτρόπαιον τὸ σῶμα τὸ σωτήριον τῷ θανάτῳ παρεδίδοτο, ὃ δὴ καθαρσίου δίκην τοῦ

παντός ἀφείλε κόσμου τὴν ἁμαρτίαν· κέκραγε γοῦν τπλαυγῶς Ἡσαΐας· Οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται»⁴³. Ὡστόσο, ἡ Engberg θεωρεῖ ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ Ἡσαΐα εἰσῆχθη στό σύστημα τῶν ἀναγνωσμάτων ἀπό τόν αὐτοκράτορα Ἡράκλειο μετά ἀπό τή νίκη του ἐναντίον τῶν Ἀβάρων, ἐξαιτίας τῶν δοξολογικῶν γιά τή νέα Ἱερουσαλήμ στοιχείων, πού περιέχει, ἀλλά ἀσφαλῶς βασιζόμενη καί ἐπάνω στήν προηγούμενη παράδοση περὶ τοῦ Πάσχοντος Δούλου⁴⁴. Τό φαινόμενο αὐτό, ἡ ἐπίδραση δηλαδή πολιτικῶν γεγονότων στή διαμόρφωση τοῦ *Προφητολογίου*, εἶναι ἓνα συμπέρασμα, τό ὁποῖο προκύπτει καί ἀπό τή μελέτη καί ἄλλων περικοπῶν, κυρίως ἐκεῖνων πού συνδέονται μέ ἑορτές, πού ἀφοροῦν τήν πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας⁴⁵.

4. Ἀναγνώσματα Μ. Ἑβδομάδος

Μέ ἀνάλογο τρόπο, μία ἀπό τίς ἀρχαιότερες μαρτυρίες γιά τή χρήση τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰώβ στά ἀναγνώσματα τῆς Μ. Ἑβδομάδος εἶναι οἱ πέντε *Λόγοι εἰς τόν Ἰώβ* τοῦ Λεοντίου, πρεσβυτέρου στήν Κωνσταντινούπολη, πού ἐκφωνήθηκαν κατά τή Μ. Ἑβδομάδα στίς ἀρχές τοῦ 6ου αἰ. Ὁ Λεόντιος τονίζει δύο σημαντικά σημεῖα, στά ὁποῖα θά μπορούσε ἴσως νά ἀποδοθεῖ καί ἡ χρήση τοῦ βιβλίου: ὁ τραυματισμός τοῦ διαβόλου καί ἡ προτύπωση τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου⁴⁶.

Ἡ πύο χαρακτηριστική ὡστόσο ἰδιομορφία τῶν ἀναγνωσμάτων τῆς Μ. Ἑβδομάδος εἶναι ἡ ἐπιλογή τῶν δεκαπέντε περικοπῶν τοῦ Ἑσπερινοῦ τοῦ Μ. Σαββάτου, πού συνιστοῦν μοναδική λειτουργική συλλογή παλαιοδιαθηκικῶν κειμένων. Ἐκτός ἀπό τήν ἀρχαία παράδοση τῆς συνεχοῦς ἀνάγνωσης, πού ἐδῶ ἐκετείνεται καί σέ ὀλόκληρο βιβλίον (π.χ. Ἰωνᾶς), διασώζει καί τήν ἀρχαία βαπτισματική πράξη τῆς Ἐκκλησίας κατά τήν ἡμέρα αὐτή⁴⁷, ὅταν προκειμένου νά παραταθεῖ ὁ χρόνος τῆς ἀκολουθίας διαβάζονταν κείμενα, πού συνδύαζαν κατάλληλες περικοπές σχετικά μέ τό Πάσχα καί τήν ἁγιαστική δύναμη τοῦ νεροῦ⁴⁸. Ἡ προσεκτική ὡστόσο μελέτη τῶν περικοπῶν παρέχει τά ἐρμηνευτικά ἐκεῖνα κλειδιά, πού εἶναι ἀπαραίτητα γιά τήν κατανόηση τῆς θέσης τῆς Π. Διαθήκης μέσα στό νέο χριστιανικό της πλαίσιο: Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ εἶναι τό γεγονός ἐκεῖνο, πού φωτίζει πλέον καί νοηματοδοτεῖ διαφορετικά τό

περιεχόμενο της. Μέ τήν τυπολογική καί ἀναγωγική ἐρμηνεία, μαζί μέ τήν ἀνάδειξη τοῦ ἀρχετυπικοῦ χαρακτῆρα τῶν προσώπων καί τῶν γεγονότων της⁴⁹, προβάλλονται ὡς διαχρονικό παράδειγμα οἰκειοποίησης τοῦ γεγονότος τῆς σωτηρίας ἀπό τόν ἄνθρωπο στήν ἀέναυ ἐπαναληψιμότητά του στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος.

5. Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, θεωροῦμε ὅτι τρία εἶναι τά βασικά χαρακτηριστικά, γιά τά ὁποῖα διακρίνεται τό σύστημα τῶν περικοπῶν τῆς Π. Διαθήκης, πού ἀναγινώσκονται κατά τήν περίοδο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καί τῆς Μ. Ἑβδομάδος.

1ον. Ὁ ἀρχαιοπρεπῆς χαρακτήρας του καί ἡ πολύ πρῶμυ διαμόρφωσή του, μέ τά ὁποῖα διαφυλάχθηκε ἡ αὐρα τῆς πρωτοχριστιανικῆς λατρείας καί διατηρήθηκε στό προσκίνιο ἡ διδαχή τῆς Π. Διαθήκης, πού ἦταν ἡ πνευματική τροφή τῶν πρῶτων χριστιανικῶν κοινοτήτων.

2ον. Ἡ σταθερότητα τοῦ συστήματος καί ἡ κατανομή τῶν ἀναγνωσμάτων στόν λειτουργικό χρόνο κυρίως στόν Ἑσπερινό καί ἐκτός τῶν ἀναστασίμων ἡμερῶν Σαββάτου καί Κυριακῆς ἀναδεικνύει τόν προπαρασκευαστικό χαρακτῆρα τῆς Π. Διαθήκης γιά τήν ἐποχή τῆς Κ. Διαθήκης, τά ἀναγνώσματα ἀπό τήν ὁποῖα συνοδεύουν ἀποκλειστικά τήν τέλεση τοῦ μυστηρίου τῆς θ. Εὐχαριστίας, ὅπου εἶναι παρῶν ὁ ἔνσαρκος Λόγος.

3ον. Ἡ ἐπιλογή τῶν ἀναγνωσμάτων βασίζεται στή θεολογική σύνδεση τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου μέ τήν ἀνάσταση τοῦ Κυρίου ὡς ἀναδημιουργία τοῦ κόσμου καί στοχεύει στήν προετοιμασία τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας γιά τήν πληρέστερη συμμετοχή τους στό μυστήριο τοῦ Πάθους καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Στήν ἐρμηνευτική καί ὀμιλική παράδοση τῶν πατέρων μας βρίσκεται ἀποθησαυρισμένη ὅλη ἡ θεολογική, παιδαγωγική καί ποιμαντική στοχοθεσία τους, πού ἀναμένει νά ἐρευνηθεῖ λεπτομερῶς.

4ον. Ἡ ἐντατικοποίηση τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνα κατά τήν περίοδο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς διά τῆς μελέτης τοῦ ἁγιογραφικοῦ λόγου καί τῆς ἄσκησης τῶν ἄλλων πνευματικῶν ἀγωνισμάτων προσφέρει τό κατάλληλο ὑπόβαθρο καί περιβάλλον γιά τήν ἀνάπτυξη διδακτικῶν δρᾶσεων, πού θά

άξιοποιήσουν τί διδαχή τῆς Π. Διαθήκης. Αὐτή παραμένει ἐν πολλοῖς ἀγνωστὴ γιὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ πιστοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καί γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο μπορεῖ νὰ προκαλεῖ τὴν περιέργεια γιὰ γνωριμία μαζί της. Ἡ ποιμαντικὴ ἰκανότητα καὶ

οἱ ἐπικοινωνιακὲς δεξιότητες τοῦ κληρικοῦ μὲ τὴν ἐνορία του εἶναι αὐτές, πού θὰ καταστήσουν προσβάσιμο τὸν ἀνεκμετάλλευτο πλοῦτο τῆς παλαιοδιαθηκικῆς διδαχῆς, ὅπως ἔχει προσφερθεῖ στή μακραίωνη πατερικὴ παράδοση.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. Robert Taft, "The Evolution of the Byzantine *Divine Liturgy*", *Orientalia Christiana Periodica* 43 (1977), σσ. 8-30.
2. Βλ. ἀρχμ. Ν. Σκρέττα, «Ἡ Κυριακὴ», *Τὸ Χριστιανικὸν Ἑορτολόγιον. Πρακτικὰ Ἡ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων*, Βόλος 18-20/9/2006, Ἀθήνα 2007, σ. 265 ἔξ.
3. Ἰ. Φουντούλη, «Γένεσις τῶν χριστιανικῶν ἑορτῶν», *Τὸ Χριστιανικὸν Ἑορτολόγιον*, σσ. 50-55 ἔξ. Τοῦ ἰδίου, *Τελετουργικὰ θέματα*, Ἀθήνα 2002, σ. 40 ἔξ. Π. Σκαλτσῆ, «Ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα», *Τὸ Χριστιανικὸν Ἑορτολόγιον*, σ. 99 ἔξ. Γ. Φίλια, «Ἡ Γένεσις τῆς Χριστιανικῆς Λατρείας (Α' αἰ.)», *Πρόσωπα καὶ σταθμοί, ὁρόσημα στὴ διαμόρφωση τῆς Θείας Λατρείας. Πρακτικὰ ἸΒ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων*, Βόλος 27-29/9/2010, Ἀθήνα 2011, σ. 129 ἔξ.
4. R. Taft, *Beyond East and West. Problems in Liturgical Understanding*, Rome 1997², σσ. 203-204.
5. Γιὰ τὸν ρόλο τοῦ ἱεροσολυμιτικοῦ λατρευτικοῦ τυπικοῦ στὴν εὐρύτερη λειτουργικὴ ἀνάπτυξη τῆς Ἐκκλησίας βλ. ἀναλυτικὰ στὸ P. R. Merle, *Christian Worship in Jerusalem in the fourth and fifth centuries: The development of the Lectionary, Calendar and Liturgy*, PhD, Louisville 1981.
6. Βλ. A. Baumstark, *Comparative Liturgy*, London 1958, σ. 16 ἔξ. Πρβλ. ἀναλυτικότερα π. Θεοδώρου Κουμαριανοῦ, «Βασικοὶ σταθμοὶ στὴ διαμόρφωση τῆς λειτουργικῆς τάξεως (Τυπικοῦ) τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας», «Λατρεύσωμεν εὐαρέστως τῷ Θεῷ». *Τὸ αἷμα τῆς λειτουργικῆς ἀνανέωσης στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Πρακτικὰ Β' Λειτουργικοῦ Συμποσίου*, Ἀθήνα 2003, σσ. 84-122.
7. *Τελετουργικὰ θέματα*, σ. 57. A. Baumstark, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 27· πρβλ. σσ. 15-30.
8. *Ἀπολογία Α'*, 67, 1, PG 6, 429B.
9. Πρόσφατη ἐπανέκδοσή του στὸν ἑλληνικὸ χῶρο ἔχει πραγματοποιηθεῖ μὲ τὴν εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Βιβλικὴ Ἑταιρεία μὲ τίτλο *Προφητολόγιον. Τὰ Λειτουργικὰ Ἀναγνώσματα ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη*, Ἀθῆναι 2008.
10. Γιὰ τὴν ἰδιαίτερη θέση τοῦ *Ψαλτηρίου* στὴ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας βλ. ἀρχμ. Ἱερεμία Φούντα, «Ἡ λειτουργικὴ χρῆσις τοῦ ἱεροῦ *Ψαλτήρα*», *Ἱεραρχεῖν τὸ εὐαγγέλιον*, σσ. 347-385.
11. Ἰω. Φουντούλη, *Τελετουργικὰ θέματα*, σ. 73. *Κείμενα Λειτουργικῆς Α'*, σ. 11 ἔξ.
12. *Τελετουργικὰ θέματα*, σ. 78.
13. *Τελετουργικὰ θέματα*, σ. 77. Πρβλ. P. R. Merle, *Christian Worship in Jerusalem*, σ. 126 ἔξ.
14. «Τὰ ἀγιογραφικὰ ἀναγνώσματα τοῦ Τριωδίου καὶ τοῦ Πεντηκοσταρίου», *Ἱεραρχεῖν τὸ εὐαγγέλιον. Ἡ Ἁγία Γραφή στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Πρακτικὰ Ε' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων*. Χαλκίδα 2003, Ἀθήνα 2004, σ. 207.
15. Βλ. Γ. Φίλια, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 210. Πρβλ. J. E. Klentos, *Byzantine Liturgy in Twelfth-Century Constantinople: An analysis of the Synaxarion of the Monastery of the Theotokos Evergetis (codex Athens Ethnike Bibliotheke 788)*, Notre Dame 1995, σ. 72 ἔξ.·129 ἔξ.
16. Βλ. τὴν κριτικὴ ἔκδοσις C. Hoeg, G. Zuntz καὶ G. Engberg, *Prophetologium, Pars altera: Lectiones anni immobilis*, τ. I-II, Hauniae 1980-1981, σσ. vii-xiv [Monumenta Musicae Byzantinae].

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

17. Βλ. τίς μελέτες “The Greek Old Testament Lectionary as a Liturgical Book”, *Cahiers de l'Institut du Moyen-Âge Grec Et Latin* 54 (1987), σσ. 39-48. “An Unnoticed Printed Edition of the Old Testament Lectionary in Greek (Venice 1545)”, *Epsilon* 1 (1987), σσ. 57-67. “Greek Ekphonic Notation. The Classical and the Pre-Classical Systems”, *Palaeobyzantine Notations. Reconsideration of the Source Material*, J. Raasted – Chr. Troelsgård (ἐπιμ.), Hernen 1995, σ. 33-55. “Prophetologion manuscripts in the “New Finds” of St. Catherine’s at Sinai”, *Scriptorium* 57 (2003), σσ. 94-109. «Les lectionnaires grecs», Actes, 9: *Les Manuscrits Liturgiques*, διαθέσιμο στο http://aedilis.irht.cnrs.fr/liturgie/05_1.htm. “The Prophetologion and the triple-lection Theory - the Genesis of a Liturgical Book”, *Bollettino della Badia greca di Grottaferra* 3 (2006), σσ. 67-92. “The Needle and the Haystack - Searching for Evidence of the Eucharistic Old Testament Lection in the Constantinopolitan rite”, *Bollettino della Badia greca di Grottaferrata* 13 (2016), σσ. 47-60.
18. R. Taft, “Prophetologion”, *Oxford Dictionary of Byzantium*, A. Kazhdan (ἐκδ.), Oxford 1991, τ. 3, σ. 1737. Ίω. Φουντούλη, «Τό σύστημα τῶν ἁγιογραφικῶν ἀναγνωσμάτων στήν ὀρθόδοξη λατρεία. Πλεονεκτήματα, μειονεκτήματα, δυνατότητες βελτιώσεως», *Ἱερουργεῖν τό εὐαγγέλιον*, 70 ἔξ. Πρβλ. τοῦ ἰδίου, *Τελετουργικά*, σ. 77.
19. “The Prophetologion and the triple-lection Theory”, σ. 2.
20. Πρβλ. G. P. Raczka, *The Lectionary at the time of saint John Chrysostome*, Notre Dame 2015, σ. 99.
21. J. Miller, “The Prophetologion: The Old Testament of Byzantine Christianity?”, *The Old Testament in Byzantium*, P. Magdalino καί R. Nelson (ἐκδ.), Washington 2010, σ. 55-76 [Dumbarton Oaks Research Library and Collection].
22. “The Prophetologion and the Book of Judges”, *Journal of the Orthodox Center for the Advancement of Biblical Studies* 6 (2013), σ. 9-15.
23. Πρβλ. π. Θ. Κουμαριανού, «Βασικοί σταθμοί στή διαμόρφωση τῆς λειτουργικῆς τάξεως (Τυπικοῦ) τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας», *Λατρεύσωμεν εὐαρέστως τῷ Θεῷ*, σ. 87 ἔξ. 95 ἔξ.
24. Πρβλ. Π. Βασιλειάδη, «Τό εὐχαριστιακό ὑπόβαθρο τῆς λειτουργικῆς ἀναγέννησης καί τό ἔξ αὐτοῦ ἀπορρέον αἴτημα τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν περί τά βιβλικά ἀναγνώσματα θεμάτων τῆς ὀρθόδοξης λατρείας», *Λατρεύσωμεν εὐαρέστως τῷ Θεῷ*, σσ. 155-156. Μ. Κωνσταντίνου, «Ἡ χρήση καί ἡ ἑρμηνεία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν Χριστῷ καί εἰς τήν Ἐκκλησίαν», *Ἱερουργεῖν τό εὐαγγέλιον*, σσ. 93-115.
25. Πρβλ. Π. Σκαλτσῆ, «Τά ἑθνικά εὐαγγέλια», *Ἱερουργεῖν τό εὐαγγέλιον*, σσ. 279-305.
26. *Comparative Liturgy*, σ. 152 ἔξ.
27. Βλ. ἐνδεικτικά τί δ.δ. τοῦ P. E. Yevics, *Lazarus Saturday in the Byzantine Tradition: An example of structural analysis of the Byzantine Triodion*, Madison NJ 1997, σ. 95 ἔξ.
28. Πρβλ. π.χ. Marianne Meye Thompson, “Turning and Returning to God: Reflections on the Lectionary Texts for Lent”, *Interpretation* 64 (2010), σσ. 5-17.
29. Ὅμιλοι εἰς τήν Γένεσιν, PG 53,27-28.
30. Βλ. G. P. Raczka, *The Lectionary*, σ. 21 ἔξ.
31. Ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Πασχαλίου Χρονικοῦ, PG 18,513B.
32. Βλ. N. Russo, *The origins of Lent*, PhD, Notre Dame 2009, σ. 24 ἔξ.
33. Βλ. *The Festal Letters, and Their Index*, *Christian Classics Ethereal Library*, διαθέσιμο στο <http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf204.xv.iii.i.html> [20 Ἰουλίου 2018]. Περί τῶν ἑορταστικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μ. Ἀθανασίου γενικότερα βλ. Π. Χρήστου, *Ἑλληνική Πατρολογία*, τ. 3, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 493 ἔξ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

περί τοῦ θέματος τῆς νηστείας τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς βλ. σ. 496.

34. *Περί ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα*, PG 24,700B.

35. Πρβλ. Π. Χρήστου, *Ἑλληνική Πατρολογία*, τ. 4, σ. 38.

36. Βλ. PG 31,1441C.

37. Βλ. PG 31,163A-197B.

38. *Αποσπάσματα εἰς Παροιμίας*, PG 10,616A.

39. *Ἐκ τῶν Ὠριγένους εἰς Παροιμίας Σολομώντος Ἐξηγήσεων*, PG 17,168A.

40. Βλ. PG 31,389D.

41. Βλ. PG 31,396B.

42. Πρβλ. τήν διδακτορική διατριβή τοῦ E. R. Norman, *The Weekday Lessons from Isaiah in the Greek Prophetologion*, Chicago 1972, ὁ ὁποῖος δίδει βέβαια ἔμφαση στήν κεμενική παράδοση τοῦ κεμένου τοῦ *Ἡσαΐα* μέσω τοῦ *Προφητολογίου*.

43. *Περί τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς*, PG 24,696.

44. Βλ. «Ἡ λειτουργική χρήση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στήν Ἁγία Σοφία Κωνσταντινουπόλεως», Β' Ἑτήσια Διάλεξη «Εἰς μνήμην Ἰωάννου Μ. Φουντούλη», Τρίτη 13 Φεβρουαρίου 2018, Αἴθουσα Τελετῶν τοῦ Παλαιοῦ Κτηρίου τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ "Ἀλέξανδρος Παπαναστασίου", Τμήμα Ποιμαντικῆς καί Κοινωνικῆς Θεολογίας, Ἐργαστήριο Λειτουργικῶν Μελετῶν.

45. Πρβλ. τήν ἐνδιαφέρουσα μελέτη τῆς Victoria Casamiquela Gerhold, "The Old Testament in the Byzantine liturgy: some remarks on the liturgical celebrations devoted to Constantinople", *Temas Medievales* 23 (2015), σσ. 21-62, ὅπου ἀναλύεται λεπτομερῶς ἡ διαδικασία ἀπόστασης τῶν βιβλικῶν περικοπῶν ἀπό τή συνάφειά τους στά βιβλία προέλευσης καί ἐπανένταξίς τους στή νέα συνάφεια τῆς ἑορτῆς, πού ἀφορᾷ τήν πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας, ὥστε νά ἐπιτευχθοῦν οἱ ἐπιδιωκόμενοι λατρευτικοί καί διδακτικοί σκοποί.

46. Βλ. P. Allen – C. Datema (ἐκδ.), *Leontius: Presbyter of Constantinople. Fourteen homilies*, Leiden 2017, σ. 61 ἐξ.

47. *Περί τῆς ἀρχαιότητας τῆς συλλογῆς τά τεκμήρια εἶναι ἀρκετά*· βλ. Π. Σκαλιτσῆ, «Ἡ ἑορτή τοῦ Πάσχα», *Τό Χριστιανικόν Ἑορτολόγιον*, σ. 112 ἐξ.

48. Ἡ συλλογή τῶν ἀναγνωσμάτων συνδιαμορφώθηκε ἀπό τήν ἱεροσολυμιτική (μέ δώδεκα ἀναγνώσματα) καί τήν κωνσταντινουπολιτική (μέ δεκαπέντε) παράδοση καί κατόπιν εἰσήχθη στή μοναστική. Χαρακτηριστικό εἶναι τό γεγονός ὅτι οἱ δύο παραδόσεις συμπίπτουν πλήρως στά πρῶτα ἑπτὰ ἀναγνώσματα, τά ὅποια διαβάζονταν κατά τή διάρκεια τοῦ βαπτίσματος τῶν κατηχομένων ἀπό τόν Πατριάρχη, ἐνῶ τά ὑπόλοιπα ὀκτώ παραλείπονταν, ὅταν οἱ βαπτίσεις εἶχαν περατωθεῖ. Ἕνα δεύτερο ἐνδιαφέρον σημεῖο σύμπτωσης ἀποτελεῖ ἡ σειρά διάταξης τῶν ἀναγνωσμάτων, ὅπου ἐναλλάσσονται τά ἱστορικά μέ τά προφητικά κείμενα· γιά περισσότερες πληροφορίες σχετικά μέ τή διαμόρφωση τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ Πάσχα μέσα ἀπό τίς πηγές (τά σωζόμενα τυπικά καί ἄλλα κείμενα) βλ. G. Bertonière, *The Historical Development of the Easter Vigil and Related Services in the Greek Church*, Rome 1972, σ. 127 ἐξ.

49. Πρβλ. τήν ἐκτενῆ ἐνδιαφέρουσα ἀνάλυση τοῦ A. Mihăilă, "Some exegetical aspects of the Old Testament Lectures in the Orthodox Church", E. Munteanu – I. Camară, S.-N. Rotenștein (ἐκδ.), *Receptarea Sfintei Scripturi: între filologie, hermeneutică și traductologie, Lucrările Simpozionului Internațional „Explorări în tradiția biblică românească și europeană” III Iași, 30 Mai – 1 Iunie 2013, Iași, 2014, σσ. 305-310.*

**Ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ
στὴν περίοδο τοῦ Τριωδίου καὶ τοῦ Πεντηκοσταρίου
ὑπὸ Πρωτοπρ. Κωνσταντίνου Χ. Καραϊσαρίδη,
Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.
(Ὁμιλία στό ΙΖ' Πανελλήνιον Λειτουργικόν Συμπόσιον,
Κόρινθος 17-19 Σεπτεμβρίου 2018)**

Τά ζητούμενα τοῦ θέματός μας εἶναι ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ, ὅπως αὐτή ἐκφράζεται στίς δύο συγκεκριμένες μορφές της, αὐτὴν τῆς περιόδου τοῦ Τριωδίου, ἀφ' ἑνός, καὶ αὐτὴν τῆς περιόδου τοῦ Πεντηκοσταρίου, ἀφ' ἑτέρου.

Ἡ ἀναγγελία καὶ μόνο τοῦ θέματος ἐπιβάλλει τὴ διάρθρωση τῆς πραγμάτευσής μας. Διπλαδὴ, κατ' ἀρχάς πρέπει νά λεχθοῦν ὀρισμένα καθοριστικῆς σημασίας στοιχεῖα πού ἀφοροῦν τὴν καθαρὸ ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ καί, στή συνέχεια, νά ἐπισημανθοῦν τὰ σημεῖα στά ὁποῖα διαφοροποιοῦνται αὐτές οἱ δύο μορφές τοῦ Ἑσπερινοῦ, ἀνάλογα μέ τὴν ἐκκλησιαστικὴν περίοδο πού διανύουμε.

Τέλος, ἐν εἶδει κατακλείδας θα λεχθοῦν καὶ ὀλίγα τινά πού θα παρουσιάζουν τὸ στοιχεῖο τῆς ἐπικαιρότητας. Μέσα στό στοιχεῖο τῆς ἐπικαιρότητας συμπεριλαμβάνονται καὶ ἡ ποιμαντικὴ στόχευση καθὼς καὶ τὸ πνευματικῶς ὠφέλιμο γιὰ τοὺς κληρικούς καὶ τὸ ποίμνιο τῆς Ἐκκλησίας μας γενικότερα, πού προκύπτει ἀπὸ τὴν τέλεση καὶ τὴ συμμετοχὴ στὴν ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ.

Ὅλιγα εἰσαγωγικά τινά γιὰ τὴν ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ

Ὁ Ἑσπερινός συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ἑπτὰ προσευχητικῶν σταθμῶν τοῦ εἰκοσιτετραώρου γιὰ τὴν Ἐκκλησία, οἱ ὁποῖοι σταθμοὶ εἶναι γνωστοὶ μέ τὸν λειτουργικὸ ὄρο «ἀκολουθίες τοῦ νυχθημέρου»¹.

Ἡ καθ' ἑσπέραν προσευχὴ μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν, ὡς ἰουδαϊκὴ προσευχητικὴ πρακτικὴ: «ἐσπέρας καὶ πρῶτὴ καὶ μεσημβρίας διηγῆσομαι καὶ ἀπαγγελῶ καὶ εἰσακούσεται τῆς φωνῆς μου»².

Ἡ προσευχητικὴ αὐτὴ ἰουδαϊκῆς προελεύσεως πρακτικὴ τῆς καθ' ἑσπέραν προσευχῆς, στή συνέχεια μαρτυρεῖται καὶ ὡς πράξη τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὡς γνήσιος Ἰουδαῖος, μετέβαινε καθ' ἡμέραν στὸν Ναό, ἀφ' ἑνός γιὰ προσευχὴ καί, ἀφ' ἑτέρου γιὰ νά συναντήσῃ τὸ σίγουρο ἀκροατήριό Του, ὅπου βέβαια ἐπιτελοῦσε καὶ τὰ διάφορα θαύματα, σημάδια τῆς μεσσιανικῆς καὶ θεϊκῆς Του ιδιότητας³. Βέβαια, ἀπὸ τίς μαρτυρίες τῆς Καινῆς Διαθήκης δέν συνάγεται ὅτι ὁ ἴδιος προσέφερε κάποτε θυσία στὸν Ναό, ἀφοῦ μέ τὴ θυσία Του, γενόμενος ὁ «προσφέρων, προσφερόμενος καὶ διαδιδόμενος»⁴, διπλαδὴ θύτης, θύμα, θυσία-προσφορά, ἀντικατέστησε εἰς τὸ διηνεκές τίς θυσίες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης⁵. Τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου ἀκολούθησαν καὶ οἱ μαθητὲς Του, θητεύοντας στὸν Ναό γιὰ κοινὴ προσευχὴ, κηρύττοντας καὶ θαυματουργώντας⁶ καὶ διαφοροποιούμενοι, ταυτόχρονα, ὅταν ἐπρόκειτο νά τελέσουν τὴ θεία εὐχαριστία «κλῶντες κατ' οἶκον ἄρτον»⁷.

Γιὰ τὴν ἱστορικὴ πορεία τῆς διαμόρφωσης τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ ὑπάρχει πλούσια βιβλιογραφία⁸, ὅπου ἐκτός τῶν φάσεων τῆς ἱστορικῆς ἀνάπτυξης τῆς ἀκολουθίας θά βρεῖ κανεὶς στοὺς πατέρες καὶ τοὺς ἱερούς συγγραφεῖς πού ἀναφέρονται σέ αὐτὴν, παράθεση πάσης φύσεως σχετικῶν πληροφοριῶν, ἀλλὰ καὶ τίς ἀπόψεις σύγχρονων μελετητῶν πού ἀσχολήθηκαν εἰδικά μέ τὸν Ἑσπερινό. Ἐμεῖς, στή συνέχεια, λαμβάνοντας ὡς δεδομένο τὴν ἐν χρήσει γνωστή στίς ἐνορίες ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ⁹, θά προσπαθήσουμε νά ἱκανοποιήσουμε τὸ αἶτημα τοῦ θέματός μας, πού εἶναι ἡ περιγραφὴ τοῦ συνηθισμένου Ἑσπερινοῦ στίς ἐνορίες καὶ ἡ

ανάδειξη τῶν διαφοροποιήσεων, ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν περίοδο τοῦ Τριωδίου ἢ τοῦ Πεντηκοσταρίου.

Καί πρέπει νὰ διευκρινίσουμε ἐξ ἀρχῆς ὅτι ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ, παρ' ὅτι διατηρεῖ ἀνεπηρέαστη τὴ βασικὴ τῆς δομῆς, λαμβάνει κατὰ περίπτωσιν διάφορες μορφές. Ἔτσι, μιλάμε γιὰ Ἑσπερινό καθημερινό, γιὰ ἑορτάσιμο ἢ «πανηγυρικό», γιὰ μικρό καί μέγα. Ὅλοι αὐτοί οἱ χαρακτηρισμοί σημαίνουν, ὅπωςδήποτε, κάτι, ἀλλά θὰ μπορούσαν νὰ συμπυκνωθοῦν σέ δύο βασικούς τελεστικούς τύπους τοῦ Ἑσπερινοῦ, ἄνευ Εἰσόδου, γιὰ τίς μὴ ἑορτάσιμες καί «πενθηρές» ἡμέρες, καί μετά Εἰσόδου, γιὰ τίς ἑορτάσιμες ἡμέρες. Ἀπό αὐτὴν τὴν κάπως σχηματικὴ κατηγοριοποίηση θὰ περιέμενε κανεὶς ὅτι κατὰ κανόνα οἱ περισσότεροι Ἑσπερινοὶ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς τελοῦνται ἄνευ Εἰσόδου, ἐνῶ ἀντίθετα κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Πεντηκοσταρίου ἐπικρατοῦν οἱ Ἑσπερινοὶ μέ Εἴσοδο.

Ἄν, ὥστόσο, πρέπει νὰ γίνουμε πιό συγκεκριμένοι, διαπιστώνουμε ὅτι κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Τριωδίου ἀπαντοῦν οἱ ἀκόλουθοι τύποι Ἑσπερινοῦ:

- Ὁ κατανοκτικός Ἑσπερινός,
- ὁ καθ' ἡμέραν Ἑσπερινός (ἄνευ Προηγιασμένης),
- ὁ Ἑσπερινός μετά Προηγιασμένης θείας λειτουργίας,
- ὁ Ἑσπερινός μετά θείας Λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου

καί κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Πεντηκοσταρίου:

- ὁ Ἑσπερινός τῆς Διακαινησίμου,
- ὁ Ἑσπερινός σέ μνήμην Ἁγίου καί
- ὁ Ἑσπερινός τῆς Γονυκλισίας,

ἐκ τῶν ὁποίων ὅλοι –πλὴν τῶν καθημερινῶν ἄνευ Προηγιασμένης– τελοῦνται μέ Εἴσοδο.

Προχωροῦμε, λοιπόν, ἀκολουθώντας τὸ γενικὸ διάγραμμα τῆς ἀκολουθίας ἐπισημαίνοντας, ὅπου συμβαίνουν, τίς διαφοροποιήσεις κατὰ τὴν περίοδο Τριωδίου καί Πεντηκοσταρίου.

Ἦναρξη – Προοιμακός Ψαλμός – Εὐχές τοῦ Λυχνικοῦ

Μετά τὰ συννηθισμένα ἑναρκτήρια λόγια τοῦ ἱερέα: «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν...» κ.λπ. ἀναγιγνώσκεται¹⁰ ὁ Ψαλμός 103, ὁ λεγόμενος

Προοιμακός. Εἶναι ἓνας ψαλμός πού μᾶς εἰσάγει στὴν ὅλη θεολογικὴ καί πνευματικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ Ἑσπερινοῦ, κατ' ἀναλογίαν μέ τὸν ρόλο πού παίζει ὁ ἐξάψαλμος στὴν ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου. Μάλιστα ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ ἀρχίζει μέ τὸν προοιμακό, καθ' ὅσον μέ αὐτὴν τὴν ἀκολουθία ἀρχίζει ὁ λειτουργικός δρόμος («οἶμος»)¹¹, σύμφωνα ἐξ ἄλλου καί μέ τὸν ἰουδαϊκὸ ὑπολογισμό τῆς ἑναρξῆς τῆς νέας ἡμέρας (νυχθήμερο). Τὸ περιεχόμενο αὐτοῦ τοῦ ψαλμοῦ μέ ἀπαράμιλλη πλαστικότητα ἐμφανίζει τὸν Θεὸ ὡς Δημιουργὸ τοῦ κόσμου, ἐπιχειρεῖ τρόπον τινὰ ἀναπαράστασιν τοῦ ἔργου τῆς Δημιουργίας, διηγεῖται τὴν ὁμορφιά καί τὸ μεγαλεῖο τῆς θείας Δημιουργίας, ἡ ὁποία ἐξ ἄλλου ἐξῆλθε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Δημιουργοῦ «ὡς καλὴ λίαν»¹². Βέβαια, ἡ διὰ τοῦ Ψαλμοῦ 103 ἀναφορὰ στὸν Δημιουργὸ καί τὸ ἔργο τῆς δημιουργίας Του δέν ἐπιδιώκει τὴν πρόκλησιν στὸν ἄνθρωπο ἀπλῶς συναισθημάτων θαυμασμοῦ γιὰ τὸν Δημιουργὸ καί εὐγνωμοσύνης γιὰ τὴ δημιουργία-κτίσιν πού τοῦ χάρισε, ἀλλὰ καί γιὰ τὴ δημιουργία αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου¹³. Οὔτε πάλι αὐτὸ τὸ προσευχητικὸ κείμενο –μιλάμε πάντα γιὰ τὸν 103ο Ψαλμό– στοχεύει στὴ μετὰταξιν τῆς δημιουργίας ἀπὸ τὴν τωρινὴ κατάσταση τῆς φθορᾶς, στὴν τάξιν τοῦ ἁγιασμοῦ, ἀκόμη καί τοῦ καθαγιασμοῦ, ὅπως συμβαίνει μέ τὸν λειτουργικὸ λόγο, ἰδιαίτερα ὑπὸ μορφὴν εὐχῶν, στὰ ἱερά μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας¹⁴.

Τότε τί συμβαίνει; Ποιὸς ὁ λόγος καί ὁ ρόλος τῆς ἀνάγνωσής του; Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ψαλμοῦ εἶναι, ἔστω, προσευχητικὸς λόγος. Καί τότε τίθεται τὸ ἐρώτημα: τί μπορεῖ νὰ παράξει σέ σχέση μέ τὴ δημιουργία; Ἐδῶ χρειάζεται νὰ λεχθεῖ ὅτι ἐξαρτᾶται ποιὸς προσεύχεται καί ποιά εἶναι ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς του πάνω στὴ δημιουργία τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἅγιος Ἰσαάκ μιλάει γιὰ «καύσις ὑπὲρ πάσης τῆς κτίσεως»¹⁵. Ὁ ἅγιος Σιλουανὸς μιλάει γιὰ τὴν ἐπενέργεια τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ πάνω στὸν ἀγωνιζόμενο ἄνθρωπο, πού τὸν καθιστᾶ τρόπον τινὰ παγκόσμιον ἄνθρωπο, ἀφοῦ προσεύχεται, πλέον, γιὰ ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα καί ἀκόμη καί γιὰ ὁλόκληρη τὴν κτίσιν¹⁶. Ὁ συνάδελφος Π. Σκαλτσῆς, προβληματιζόμενος πάνω στὴ σημασία τῆς προσευχῆς μέσῳ τοῦ Ψαλτηρίου, καταθέτει τίς ἐξῆς πολὺ εὐστοχες θεολογικές σκέψεις: «Ὁ

άνθρωπος, όταν προσεύχεται με τί βοήθεια του Ψαλτηρίου, μετέχει στή ροή της ιερής ιστορίας που γράφεται με τόν λόγο του Θεού που αναζητεί τόν άνθρωπο και τόν λαό του Θεού σιγά σιγά. Η ιστορία αυτή περιγράφεται στους Ψαλμούς ως πόλεμος του Θεού με τόν διάβολο, που χωρίζει τί δημιουργία από τόν δημιουργό της και τόν άνθρωπο από τόν δημιουργό του. Η πάλη αυτή του Θεού με τό κακό ἐβοήθησε τούς μοναχούς νά ἐνστερνισθοῦν τό Ψαλτήρι, γιά νά ἀπευθύνονται κατά του κακοῦ και του διαβόλου. Ὁ πόλεμος κατά του κακοῦ μετεβλήθηκε στή μοναστική πολιτεία σέ πνευματικό πόλεμο κατά της ἀμαρτίας.

Μέ τόν τρόπο αυτό ἡ λατρεία ἐρμηνεύει τά μεγαλεῖα του Θεού μέσα στήν ἱστορία, δίδει σ' αὐτά τήν πρέπουσα θεολογική διάσταση, τά συσχετίζει και τά προσαρμόζει στή ζωή της και στή ζωή των πιστών και, τέλος, ζωντανεύει τά γεγονότα της ἱστορίας, ὄχι ὡς ἀπλή ἐπανάληψη, ἀλλά ὡς μορφή ὑψιστης μεταφορᾶς των θαυμασίων του Θεού μέσα στήν ἱστορία του κόσμου»¹⁷.

Στή συνέχεια, ἐπιταχύνοντας κάπως τόν ρυθμό της πραγμάτευσής μας, ἐπισημαίνουμε ὅτι και στίς εὐχές του «Λυχνικοῦ», που λέγονται μυστικά ἀπό τόν ἱερέα παράλληλα μέ τήν ἀνάγνωσι του προοιμιακοῦ ψαλμοῦ, ὑπάρχουν ὑπανιγμοί ἢ εὐθείες ἀναφορές στόν Δημιουργό και τί δημιουργία¹⁸, σύμφωνα μέ τά δεδομένα του βιβλίου της Γενέσεως, που ἐδῶ παρουσιάζονται συνοπτικά μέ τόν ὡς ἄνω Ψαλμό 103. Εἰδικά γιά τίς εὐχές του «Λυχνικοῦ» θά πρέπει νά λεχθεῖ ὅτι συνιστοῦν ἕνα ἀπό τά ἀρχαιότερα στοιχεία της ἀκολουθίας του Ἑσπερινοῦ που τίς συνδέουν, ὅπως και τίς ἀνάλογες εὐχές του Ὁρθρου κατά τήν ἀνάγνωσι του ἐξάψαλμου, μέ τήν καθημερινή ἔσπερινή και ὀρθρινή προσευχή της ἰουδαϊκῆς συναγωγῆς. Οἱ ἐπτὰ εὐχές του Λυχνικοῦ, σύμφωνα μέ τόν Ἰωάννη Φουντούλη¹⁹, δέν εἶναι παρά οἱ εὐχές των ἐπτὰ Ἀντιφώνων του Ἀσματικοῦ Ἑσπερινοῦ, που γιά νά γλιτώσουν ἀπό τήν ἀχρησία ἐξ αἰτίας της ἐγκατάλειψης του Ἀσματικοῦ Τυπικοῦ, βρῆκαν καταφύγιο μυστικῶς ἀναγινωσκόμενες τήν ὥρα της ἀνάγνωσις ἢ ψαλμώδισις του Προοιμιακοῦ ψαλμοῦ. Ἄλλοτε οἱ εὐχές αὐτές ἦταν διασκορπισμένες στή διάρκεια ὅλης της ἀκολουθίας του Ἑσπερινοῦ²⁰ και εἰδικά λέγονταν ἀπό τόν ἱερέα

κατά τί διάρκεια της μεγάλης συναπτῆς, των μικρῶν συναπτῶν, των πληρωτικῶν κ.λπ., ἐφ' ὅσον συμμετεῖχε στήν ἀκολουθία διάκονος. Ὅταν ἀργότερα ἡ συμμετοχή του διακόνου περιορίστηκε δραστικά, τότε συγκεντρώθηκαν ὅλες μαζί σε ἕναν τόπο, κατά τήν ἀνάγνωσι του Ψαλμοῦ 103, ὥστε νά εἶναι σε θέση ὁ ἱερέας στή συνέχεια ἀπερίσπαστος νά ἀπαγγέλλει τίς διάφορες αἰτήσεις.

Ὁ ἱερεύς ἀναγινώσκοντας αὐτές τίς εὐχές δέν ἐνεργεῖ μόνο ὡς ἐκπρόσωπος της ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος στήν ὁποία ἀνήκει και ὁ ἴδιος, ἀλλά συμβολίζει τόν Ἀδάμ εὐρισκόμενο ἔμπροσθεν των πυλῶν του Παραδείσου ἢ τόν ἴδιο τόν Χριστό, τόν Σωτήρα και Λυτρωτή που προαναγγέλλθηκε (Ψαλμ. 17, 36) και μεσιτεύει ὑπέρ των ἀνθρώπων. Με αὐτές τίς εὐχές ὁ ἱερέας ἐμβαθύνει και ἐνισχύει τήν αὐτοσυνειδησία του, ὅπως ὁ Μωυσῆς στό Σινᾶ (Ἐξ. 19) ἢ ἀκόμη κατά τό παράδειγμα του Σωτήρος στόν κῆπο της Γεθσημανῆ (Ματθ. 26, 36, 39· Μάρκ. 14, 2 και 35· Λουκ. 20, 41) ἐξασφαλίζοντας (ὁ ἱερέας) τό ἔλεος, τήν ἀγαθότητα και τί θεία βοήθεια γιά τόν ἴδιο και γιά τήν κοινότητα. Ὅμως, ἡ σωτηρία και ὁ ἁγιασμός των πιστών ἐξαρτῶνται ἀπό τί συνειδητή και ἐνεργό συμμετοχή και των ἰδίων των πιστών. Γι' αὐτό και ὁ ἱερέας μετά τίς εὐχές του «Λυχνικοῦ» ἀπευθύνει ἐκ μέρους των πιστών τήν μεγάλη ἐκτενή μέ πληθώρα σχετικῶν αἰτημάτων.

Ἐδῶ θα πρέπει νά ἐπισημανθεῖ ὅτι τό Πάσχα, ὅταν οἱ καρδιές των ἀνθρώπων εἶναι πλημμυρισμένες ἀπό τό φῶς και τί χαρά της Ἀναστάσεως, ὁ Ἑσπερινός ἔχει διαφορετικό χαρακτήρα στό ἐναρκτήριο μέρος του. Ἔτσι, στόν Ἑσπερινό του Πάσχα και τίς ἡμέρες της Διακαινησίμου Ἑβδομάδος ὁ Ψαλμός 103 και οἱ ἐπτὰ εὐχές του «Λυχνικοῦ» ἐγκαταλείπονται και ἡ ἑναρξη εἶναι δοξολογική «Δόξα τῇ ἀγία...», ἀκολουθουμένη ἀπό τήν ψαλμωδία του τροπαρίου «Χριστός Ἀνέστη», ἐπαναλαμβανομένου μέ τί συνοδεία των στίχων 1, 3 του Ψαλμοῦ 117. Τό ἴδιο και στόν Ἑσπερινό της ἀπόδοσις της ἐορτῆς του Πάσχα.

Στιχολογία του Ψαλτηρίου

Ἀκολουθῶς, μετά τά εἰρηνικά και τήν ἐκφώνησι, ἀναγινώσκειται ἡ προβλεπόμενη ἀπό τό Τυπικό

στιχολογία τοῦ Ψαλτηρίου καί ἀναγινώσκειται κάθε φορά τό ἐνδιάπακτο Κάθισμα. Ὁ στόχος εἶναι προφανῶς ἡ ὑποβοήθησις στήν προσευχή μέ τήν ἀνάγνωσις ὅσο τό δυνατόν μεγαλύτερου μέρους τῶν Ψαλμῶν, ἀφοῦ τό Ψαλτήρι ἐπιμεριζόμενο διαβάζεται ὁλόκληρο ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος. Βέβαια, στίς ἐνορίες ἔχει περιοριστεῖ δραστικά ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ψαλτηρίου καί ἴσως ἀπέμεινε ὡς μόνη δυνατότητα, καί αὐτό ὄχι παντοῦ καί πάντοτε, ἡ ἀνάγνωσις τῆς Α΄ Στάσης τοῦ πρώτου Καθίσματος κατά τόν Ἑσπερινό τοῦ Σαββάτου.

Κατά τήν α΄ ἐβδομάδα τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, σύμφωνα μέ τό ΤΜΕ τό Ψαλτήρι διαβάζεται ὁλόκληρο δύο φορές²¹. Τό Τυπικόν Γεωργίου Ρήγα προβλέπει τό ἴδιο γιά ὅλες τίς Ἑβδομάδες τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς²². Ἐνῶ κατά τή Μ. Ἑβδομάδα ὁλοκληρώνεται ἡ ἀνάγνωσίς του μέχρι τήν Μ. Τετάρτη. Καθ' ὅλην τήν περίοδο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς στούς καθ' ἡμέραν Ἑσπερινούς προβλέπεται ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἡ καθίσματος, τό ὁποῖον συμβατικά ὀνομάζεται «τὰ πρὸς Κύριον», ἀπ' τήν ἀρχή τοῦ 119ου Ψαλμοῦ. Ἀπό τήν Μ. Πέμπτη ὡς τήν Κυριακή τοῦ Θωμᾶ τό Ψαλτήριο –δηλαδή ἡ ἀνάγνωσις τῶν Καθισμάτων ἀκριβέστερα– σχολάζει. Ὅμοιως στούς Κατανυκτικούς Ἑσπερινούς δέν στιχολογεῖται τό Ψαλτήριο, δεδομένου ὅτι εἶναι ἑσπερινοί τῆς Δευτέρας.

Κατά τό διάγραμμα τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ, στή συνέχεια ψάλλονται οἱ ἐπιλύχνιοι λεγόμενοι Ψαλμοί 140, 141, 129, 116, πού ἔχουν περιεχόμενο κατάλληλο γιά τόν χρόνο τῆς ψαλμῶδισῆς τους καί σέ σχέση πάντα μέ τό ὅλο πνεῦμα τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ. Τό κυρίαρχο στοιχεῖο σέ αὐτήν τήν ομάδα τῶν Ψαλμῶν εἶναι ἡ προσευχή τῆς Ἐκκλησίας τό ἑσπέρας, πού συμπύπτει μέ τό λειτουργικό κλείσιμο τῆς προηγούμενης ἡμέρας καί τήν εἴσοδο στή νέα λειτουργική ἡμέρα, ἡ ὁποία συμπεριλαμβάνει καί τή νύχτα καί ἐπιβάλλει, τρόπον τινά, ἕναν ἀπολογισμό γιά τά ἔργα πού πράξαμε καί ἕνα φόβο γιά τό ἄν θά ἔχουμε τή δυνατότητα νά συνεχίσουμε τήν πνευματική μας πορεία (νύχτα=θάνατος), καί ἐπομένως, ἐπιβάλλεται ἡ ἀναπομπή τῆς ἑσπερινῆς αὐτῆς προσευχῆς μέ τή συνοδεία θυμιάματος, ὡς ἐξιλαστικῆς θυσίας γιά ὅσα προηγήθηκαν καί αὐτά πού θά ἀκολουθήσουν. Ἡ ἐπιλογή αὐτῶν

τῶν Ψαλμῶν δέν ἔγινε μέ κριτήρια ἐπιφανειακά, ὅπως τό ὅτι στούς Ψαλμούς αὐτούς, ιδιαίτερα στόν 140²³ καί στόν 129²⁴, ὑπάρχει φραστική ἀναφορά στή νύχτα²⁵, ἀλλά ἡ ἐπιλογή τους ἔγινε μέ κριτήρια λειτουργικά, πνευματικά καί θεολογικά. Συγκεκριμένα, ὁ 140ός Ψαλμός ψαλλόταν κατά τήν ἑσπερινή ἀκολουθία τοῦ ἰουδαϊκοῦ ναοῦ καί ἦταν συνδεδεμένος μέ τήν προσφορά τοῦ θυμιάματος, ὡς ἐλαφρᾶς θυσίας ἐξιλαστικῆς, ἡ τήν προσφορά του ὡς συνοδευτικοῦ μίας ἐκ τῶν πολλῶν μορφῶν θυσίας τοῦ ἰουδαϊκοῦ τελετουργικοῦ τυπικοῦ²⁶. Ἐδῶ θά πρέπει νά ἀναφερθεῖ, ἔστω ἀκροθιγῶς, ὅτι οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι τοῦ Ψαλμοῦ 140, ὁλόκληροι οἱ Ψαλμοί 129 καί 116 δέν ψάλλονται ἀπό μόνοι τους, ἀλλά εἰσάγουν στήν ψαλμῶδία τροπαρίων εἰδικοῦ ἑορτολογικοῦ περιεχομένου, ἀνάλογα μέ τήν ἑορτολογική ἀναφορά τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς ἡμέρας, σύμφωνα μέ τίς τυπικές διατάξεις σέ ἀριθμό δέκα, ὀκτώ ἢ ἕξι, καί προσδίδουν σέ αὐτά τά τροπάρια τή γενική ὀνομασία «στιχηρά», ὡς ἀκολουθοῦντα τούς ψαλμικούς στίχους.

Αὐτά τά τροπάρια ἔχουν ἐννοιολογικό περιεχόμενο ἀνάλογο μέ τήν περίοδο πού διανύουμε. Ἔτσι, κατά τήν περίοδο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, ιδιαίτερα, στούς ἑσπερινούς τῶν καθημερινῶν συναντοῦμε τήν παλαιότερη, τήν ἀρχική θεματολογία τῶν ἐβδομάδων τῆς Τεσσαρακοστῆς (ἡ ὁποία καλύφθηκε σέ μεγαλύτερο ποσοστό ἀπό τό νεώτερο ἑορτολογικό περιεχόμενο στίς Κυριακάτικες Ἀκολουθίες)²⁷. Τά ἀρχικά θέματα τῶν ἐβδομάδων²⁸ συνοπτικά περιγράφονται ὡς ἀκολουθῶς:

Α΄ Νηστειῶν: Προφῆτες²⁹- Νηστεία,

Β΄ Νηστειῶν: ἡ παραβολή τοῦ ἀσώτου υἱοῦ,

Γ΄ Νηστειῶν: ἡ παραβολή τοῦ τελῶνου καί τοῦ φαρισαίου,

Δ΄ Νηστειῶν: ἡ παραβολή τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου,

Ε΄ Νηστειῶν: ἡ παραβολή τοῦ πλουσίου καί τοῦ Λαζάρου.

Ἀναλόγως, πέρα ἀπό τήν ἀκραιφνῶς ἀναστάσιμη ὕμνολογία τοῦ Πεντηκοσταρίου, πού κατά βάσιν προέρχεται ἀπό τήν Ὀκτώηχο, τά ὑπόλοιπα ὕμνογραφήματα τοῦ Πεντηκοσταρίου σχολιάζουν τή θεματολογία τῶν ἐβδομάδων τοῦ

Πεντηκοσταρίου, και συμπληρώνονται με τα υπό του Μηναίου προβλεπόμενα, όταν υπάρχει έορταζόμενος άγιος.

Κατά τή διάρκεια τής ψαλμωδίας τών ως άνω Ψαλμών και ιδιαίτερα στό στίχο «Κατευθυνθήτω ή προσευχή μου...» γίνεται ή θυμίαση τής άγιας τραπέζης, του ιεροῦ βήματος, τών ιερών εικόνων του τέμπλου και του άρχιερατικού θρόνου, του έκκλησιάσματος και, γενικά, όλόκληρου του ναοῦ. Η πράξη αυτή, ως γνωστόν, έχει έντονο συμβολικό χαρακτήρα, καθ' όσον ή φυσική άνοδος του καπνοῦ του θυμιάματος συνδέεται με τήν έπιθυμητή άνοδο τής προσευχῆς μας προς τον Θεό. Έδω πάλι παρατηρείται ένας άπόηχος τής έντολης του Θεοῦ προς τον Μωυσή για τήν προσφορά τής θυσίας του θυμιάματος έσπέρας και πρωί, ένώπιον του θυσιαστηρίου, ως σημείο έξιλασμοῦ τών άμαρτημάτων (Έξ. 30, 7· Άριθμ. 17, 6-15).

Εἴσοδος - Ἐπιλύχνιος εὐχαριστία

Ακολουθεῖ ή «εἴσοδος» του Έσπερινοῦ με όλα τα στοιχεία που τή συνθέτουν. Σέ αυτό τό σημείο εἶναι πολύ έμφανής ό καινοδιαθηκικός της χαρακτήρας. Ο ιερέας έξέρχεται του ιεροῦ βήματος, κατευθυνόμενος στό κέντρο του σολέα, κρατώντας τό θυματό³⁰ και ταυτόχρονα θυμιάζοντας, προσπορευομένης λαμπάδος. Τό θυμίαμα αυτό, για τό όποιο γίνεται λόγος στην ευχή τής εισόδου ως σύμβολο τής προσευχῆς μας, προσφέρεται εις τιμήν και δόξαν του Χριστοῦ, Του όποίου ή παρουσία στον κόσμο παρουσιάζεται με τήν εισοδο και τό έργο Του συνιστά άληθινή έξιλαστήρια θυσία ευάρεστη στον Θεό.

Ακολουθεῖ στή συνέχεια ό γνωστός άρχαίος ύμνος «Φως ήλαρόν...». Ως προς τό περιεχόμενό του, ό ύμνος έχει ένα χριστολογικό και ταυτόχρονα τριαδολογικό χαρακτήρα. Άπευθύνεται στον Χριστό, ό όποιος εἶναι τό ήλαρόν φως τής δόξας του οὐρανού Πατρός και ταυτόχρονα έκφράζει με σαφήνεια τόσο τή διάκριση τών τριών τριαδικών προσώπων όσο και τήν ένότητά τους («...ύμνοῦμεν Πατέρα, Υἱόν, και Άγιον Πνεῦμα, Θεόν...»). Τό κείμενο του ύμνου προδίδει ότι συντέθηκε και εισήχθη στή λειτουργική χρήση

τήν εποχή τών τριαδολογικῶν και χριστολογικῶν διαμαχῶν, δηλαδή κατά τους γ' -δ' αἰῶνες. Κατά τήν άρχαιότητα, ό ύμνος ψαλλόταν όταν έξβαινε ό άποσπερίτης και στίς συνάξεις γινόταν τό άναμμα τών λαμπάδων, για να διαλυθεῖ τό έπερχόμενο σκοτάδι τής νύχτας. Μία άπομίμηση τής άρχαίας τελετῆς τής φωταψίας εἶναι ή προσπορευομένη άναμμένη λαμπάδα ή, άκόμη καλύτερα, ή γνωστή τελετή τής προηγιασμένης με τήν έκφώνηση «Φως Χριστοῦ φαίνει πᾶσι». Στόν έσπερινό του Μ. Σαββάτου δέν ψάλλεται προκειμένο ως σημείο πένθους για τον Κύριο, ό όποιος κείται εν τῷ μνήματι.

Η εισοδος του έσπερινοῦ έχει άρχετυπικά μιá βασική διαφορά από τις άλλες εισόδους. Η μικρή Εἴσοδος ξεκίνησε ως γενική Εἴσοδος κλήρου και λαοῦ από έξω μέσα στον Ναό. Η μεγάλη Εἴσοδος ξεκίνησε ως εισοδος-μεταφορά τών τιμίων Δώρων από τό Σκευοφυλάκειο (έξω από τον ναό) στον άναμένοντα στό Άγιο Βήμα ιερουργό. Η εισοδος του Έσπερινοῦ προέχεται από τήν εισοδο του ιερέως έντός του Βήματος για τήν προσφορά θυμιάματος και τό τελετουργικό άναμμα τής Λυχνίας (-ων) έντός του άγίου Βήματος. Η Εἴσοδος μετά του Εὐαγγελίου για μεγαλύτερη λαμπρότητα σε πανηγυρικούς και έορτάσιμους Έσπερινούς, εἶναι προφανώς δάνειο από τήν τελετουργία τής θείας λειτουργίας και αυτομάτως παραπέμπει σε συμβολισμούς τής πορείας του Κυρίου εν τῷ κόσμῳ (όπως στή θεία λειτουργία) παρ' ότι σε γενικές γραμμές όλόκληρη ή Ακολουθία του Έσπερινοῦ συμβολίζει τήν εποχή τής Παλαιᾶς Διαθήκης και κατακλείεται με τήν ευχή του Συμεών «Νῦν ἀπολύεις...», όπως αντίστοιχα ή Ακολουθία του Ὁρθρου, άρχομένη με τήν άγγελική δοξολογία «Δόξα εν ὑψίστοις Θεῶ», παραλληλίζεται με τήν εποχή τής Καινῆς Διαθήκης. Κατά τον Συμεών Θεσσαλονίκης, στην εισοδο με τό θυματό ό Κύριος συμβολίζεται με τό πρόσωπο του ιερέα, ένῶ στην εισοδο με τό Εὐαγγέλιο ό Κύριος συμβολίζεται με αυτό τό ιερό βιβλίό, όπου περιλαμβάνονται όλα όσα ό Κύριος δίδαξε και έπραξε κατά τήν επίγειο παρουσία Του και σχετίζονται με τή σωτηρία μας. Η έξοδος του ιερέα σημαίνει τήν κάθοδο του Ἰησοῦ στον κόσμο. Η στάση στό μέσον του σολέα, ή κλίση τής κεφαλῆς και

ή ευχή της εισόδου υπενθυμίζουν την παραμονή του Κυρίου ανάμεσα στους ανθρώπους, όπου ο Κύριος ταπεινώθηκε μέχρι του Σταυρού και της καταβάσεώς Του στον Άδη, προκειμένου να μᾶς ἐλευθερώσει από τὰ δεσμά του θανάτου και να μᾶς ἀνυψώσει διά της Ἀναστάσεώς Του. Αυτό τό τελευταίο συμβολίζεται μέ τήν ὀρθία στάση τοῦ ἱερέα ἢ τήν ἀνύψωση τοῦ Εὐαγγελίου³¹.

Αναφέρθηκε καί προηγουμένως ὅτι στους Ἑσπερινούς τῶν ἄμνημων καθημερινῶν ἡ Εἴσοδος δέν γίνεται. Σέ αὐτήν τήν περίπτωση ὁ ἱερεύς μένει στόν κυρίως ναό καί μπαίνει ἀπό τή νότια πύλη ἐξερχόμενος ἀπό τήν βόρεια γιά νά θυμιάσει φορῶντας μόνο ἐπιτραχήλιο. Ἡ παράλειψη, ὁμως, τῆς Εἰσόδου πολλές φορές ὀδηγεῖ τούς παράγοντες τῆς λατρείας σέ ἀπλή ἀνάγνωση³² τοῦ ἐπιλύχνιου ὕμνου «Φῶς ἰλαρόν».

Προκείμενα - Ἀναγνώσματα

Στό ἐπόμενο βῆμα τοῦ Ἑσπερινοῦ, πού ἔπεται τῆς εἰσόδου, συναντᾶμε πάλι εἴτε σέ μορφή σύντομων ψαλμικῶν στίχων εἴτε ἀκόμη καί ὀλόκληρων Ψαλμῶν, μέ τή γενική ὀνομασία «Προκείμενον», μία εἰδική καί ἀρχαία ψαλμωδία, ἀνάλογα βέβαια μέ τό ἑορτολογικό περιεχόμενο τῆς νέας λειτουργικῆς ἡμέρας³³, ἡ ὁποία στόχευε μαζί μέ τὰ διακονικά παραγγέλματα («Πρόσχωμεν», «Σοφία· πρόσχωμεν») νά ἐπισύρει τήν προσοχή τῆς ἐκκλησιαστικῆς σύναξης στά εὐθύς ἀμέσως ἀναγιγνωσκόμενα βιβλικά ἀποσπάσματα.

Τά περισσότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τῆς Σοφιολογικῆς Γραμματείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅταν ὁ ἑορτολογικός στόχος εἶναι ἡ μνήμη ἑνὸς ἁγίου, λιγότερα ἐκ τῆς Προφητικῆς Γραμματείας, ὅταν τό ἑορτολογικό περιεχόμενο τῆς ἀγομένης ἑορτῆς ἔχει χριστολογικό ἢ θεομπορικό περιεχόμενο καί, τέλος, ἀκόμα λιγότερα εἶναι ἀποσπάσματα ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅταν ὁ ἑορταζόμενος ἅγιος εἶναι εὐαγγελιστής ἢ ἀπόστολος.

Τό περιεχόμενο αὐτῶν τῶν βιβλικῶν ἀποσπασμάτων ἔχει μία σταθερότητα, καθ' ὅσον ἡ δεύτερη καί ἡ τρίτη ὡς ἄνω περίπτωση ἔχουν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς συγκεκριμένο ἑορτολογικό στόχο, ἐνῶ στήν πρώτη περίπτωση ἀκολουθεῖται

ἐντονα τό στοιχεῖο τῆς κατηγοριοποίησης, τῆς ἀναζήτησης δηλαδή τῶν κοινῶν χαρακτηριστικῶν τῶν ἁγίων, ὥστε νά «ταιριάξουν» τά ἀναγνώσματα μέ τόν τιμώμενο ἅγιο, ἐπί ζημιά φυσικά τοῦ ἐμπλουτισμοῦ τῶν ἀναγνωσμάτων καί μέ ἄλλα πολύ ἐποικοδομητικά βιβλικά ἀναγνώσματα³⁴.

Κατά τούς Ἑσπερινούς τῶν Προηγιασμένων ἀναγινώσκονται δύο Ἀναγνώσματα, ἕνα ἐκ τῆς *Γενέσεως* καί ἕνα ἀπό τίς *Παροιμίες*, τά ὁποῖα δορυφοροῦνται ἀπό ποικίλα εἰδικά προκείμενα. Τό ἐνδιαφέρον στοιχεῖο ἐδῶ εἶναι ἡ ἐκφώνηση τοῦ ἱερέως «Φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι» ἀνάμεσα στά δύο ἀναγνώσματα, κρατοῦντος λαμπάδα, πού προφανῶς ἀποτελεῖ ἀρχαιοπρεπές κατάλοιπο τῆς πραγματικῆς - ἀρχικῆς αἰτίας τῆς Εἰσόδου τοῦ Ἑσπερινοῦ, γιά τό ἄναμμα τῶν ἐντός τοῦ Βήματος Λυχνιῶν.

Ἐς σημειωθεῖ ἐν προκειμένῳ ὅτι κατά τούς Κατανυκτικούς Ἑσπερινούς καί τούς Ἑσπερινούς τῆς Διακαινησίμου καί τῆς Γονυκλισίας ἐπιστρατεύονται ἐπίσης εἰδικά Μεγάλα - ὅπως λέγονται - Προκείμενα, τά ὁποῖα ἀκόμα καί σήμερα ψάλλονται μεγαλοπρεπῶς καί μέ ἀργές σέ πολλές περιπτώσεις μελωδίες.

Ἐκτενής - Καταξίωσον - Λιτή (Ἀρτοκλασία)

Σύμφωνα μέ τό διάγραμμα τοῦ Ἑσπερινοῦ, τά ἀναγνώσματα διαδέχεται ἡ Ἐκτενής ἱκεσία. Παρατηρεῖται καί ἐδῶ μία διαφοροποίηση στους Κατανυκτικούς ἑσπερινούς, ὅποτε σταματᾶ ὁ ἱερεύς ἢ ὁ διάκονος στή δέηση: «Υπὲρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου...». Βέβαια, στό ἐν χρήσει νέο Ἱερατικόν ὁ ἀείμνηστος πρωτοπρ. Κωνσταντίνος Παπαγιάννης ἀναφέρει ὅτι ὁ περιορισμός αὐτός «οὐδόλως δικαιολογεῖται»³⁵.

Στή συνέχεια, ἔπεται ἡ ευχή «Καταξίωσον...», πού εἶναι μία σύναξη ἐπί τό αὐτό ψαλμικῶν στίχων καί ἄλλων βιβλικῶν κεμένων³⁶. Ἡ κατακλειδα αὐτῆς τῆς ευχῆς, ἐν εἶδει ἐκφωνήσεως: «Σοὶ πρέπει αἶνος, σοὶ πρέπει ὕμνος, σοὶ δόξα πρέπει, τῷ Πατρί...» εἶναι καθαρὰ τριαδολογικοῦ περιεχομένου, ἡ σημασία, ἡ συμβολισμός καί ἡ θέση αὐτῆς στό τέλος τοῦ Ἑσπερινοῦ, ἐν συνδυασμῷ μέ τήν τελευταία ἀπολυτήρια ευχή τῆς

«κεφαλοκλισίας»³⁷, περιγράφουν συνοπτικά τόν συμβολισμό καί τόν θεολογικό καί πνευματικό προσανατολισμό τῆς ὅλης ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ καί μάλιστα μέσα σέ ἕναν τόνο αἰσιοδοξίας, ὁ ὁποῖος στηρίζεται στήν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἑνός, καί στήν ἄμετρη φιλανθρωπία Του, ἀφετέρου, πού ἐπιβεβαιώθηκε μέ τήν ἐνανθρώπησή Του καί τήν ἔναρξη τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Τά *Πληρωτικά* μαζί μέ τήν ὡς ἄνω εὐχή τῆς κεφαλοκλισίας ἔχουν ἀρχαία καταγωγή, καθ' ὅσον περιγράφεται τόν δ' -ε' αἰῶνα στό 8 βιβλίο, κεφ. 36, τῶν *Διαταγῶν τῶν Ἀποστόλων*³⁸. Ἡ συγκεκριμένη εὐχή ταιριάζει ὡς πρὸς τό περιεχόμενο μέ τίς δύο ἀπολυτικές εὐχές τῆς εὐλογίας τῶν πιστῶν, τίς ὁποῖες ἀναγίνωσκε ὁ ἐπίσκοπος³⁹.

Ὅπως εἶναι φυσικό, ὅμως, στούς Ἑσπερινούς μετά θείας λειτουργίας (Προηγιασμένης ἢ τοῦ Μ. Βασιλείου), τά ἀναγνώσματα ἀποτελοῦν τόν συνδετικό κρίκο μεταξύ τοῦ Ἑσπερινοῦ καί τῆς θ. λειτουργίας. Ἔτσι, στίς περιπτώσεις αὐτές τά *Πληρωτικά* τά συναντοῦμε ὡς στοιχεῖα τῆς θείας λειτουργίας, στή συνήθη θέση πού ἔχουν ἐκεῖ.

Λιτή - Ἀρτοκλασία

Στό πλαίσιο τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ ἐντάσσεται ἐνίοτε καί ἡ «λιτή», τήν ὁποία ἀναφέρουμε, γιατί κατά τό τυπικό στό τέλος τῆς ἀκολουθίας γίνεται ἀρτοκλασία, εὐλόγησι ἀρτων, ψάλλεται τρίς ὁ στίχος «Εἶπ τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον...» (*Ψαλμ.* 122, 2) καί ἀναγινώσκεται, ἐνίοτε, ὁ 33ος *Ψαλμός*, ἐνῶ ψάλλεται ὁ στίχος 10 («Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καί ἐπέινασαν, οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ»), πού παραπέμπει στήν ὑπό τοῦ Κυρίου εὐλογία τῶν πέντε ἄρτων γιά τόν χορτασμό τῶν πεντακισχιλίων⁴⁰. Ἡ *Λιτή* καί ἡ *Ἀρτοκλασία* ὡς στοιχεῖα καταγόμενα ἀπὸ τὸν μεγάλο Ἑσπερινό, δηλαδή τὸν Ἑσπερινό τῆς πανηγυρικῆς ὀλονύκτιας Ἀγρυπνίας⁴¹, δέν ἀπαντοῦν κατά τήν περίοδο τοῦ Τριωδίου, ἀλλὰ μόνο τοῦ Πεντηκοσταρίου. Τό ψαλλόμενο στήν Ἀρτοκλασία «Θεοτόκε Παρθένε» ἀντικαθίσταται ἀπὸ τό «Χριστὸς Ἀνέστη» κατά τήν Διακαινισμό Ἐβδομάδα.

Ἀπόστιχα - Ἀπόλυσι

Τά Ἀπόστιχα τροπάρια παρατείνουν τήν ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ πέρα ἀπὸ τήν ἀρχική καί φυσική κατάληξή της μετά τήν εὐχή τῆς κεφαλοκλισίας. Ξεκίνησαν, ὡς ἕνα καί μόνο τροπάριο ψαλλόμενο κατά τίς λιτανεῖες. Σύν τῷ χρόνῳ προστέθηκαν ἀρμόδια τροπάρια καί κατάλληλοι στίχοι καί δημιουργήθηκε μιὰ ὁμοιογενής ομάδα τροπαρίων ἀπὸ στίχους ψαλλομένων σέ κάθε Ἑσπερινό. Κατά τήν περίοδο τοῦ Πεντηκοσταρίου, ὡστόσο, προβλέπεται –ιδιαίτερα στούς ἔσπερινούς τῶν Σαββάτων μετά τήν Κυριακή τοῦ Θωμᾶ– ἡ ψαλμῶδισι ἑνός μόνου τροπαρίου τῶν Ἀποστίχων καί ἡ ἀντικατάστασι τῶν ὑπολοίπων ἀπὸ τά στιχηρά Πάσχα ἱερῶν.

Ἄν λάβουμε ὑπόψη τά δύο ἄκρα τοῦ Ἑσπερινοῦ, τὸν Προομιακὸ *Ψαλμὸ* (103) καί τίς δύο καταληκτικῆς εὐχές (εὐχή κεφαλοκλισίας καί «Καταξίωσον») παρατηροῦμε ἀπὸ τό περιεχόμενό τους ὅτι ὁ τόνος εἶναι αἰσιοδόξος. Μέ τή δύναμι τοῦ Θεοῦ, τῆ χάρι καί τήν εὐλογία Του, ὁ ἀνθρώπος θά κατορθώσει νά ἐπιτελέσει τὸν ἐπὶ γῆς προορισμό του, δηλαδή, τῆ θεοκοινωνία.

Τέλος, ὁ ὕμνος τοῦ δικαίου Συμεῶν: «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον Σου, Δέσποτα...»⁴², ὅταν λέγεται ἀπὸ τὸν ἱερέα γιά τὸν ἴδιο καί γιά τό ποῖμνίό του, λειτουργεῖ ἐπιβεβαιωτικά, ὅπως καί στήν περίπτωση τοῦ Συμεῶν, δηλαδή: Κύριε, ὅποτε εὐδοκεῖς, μπορῶ νά πεθάνω, γιατί ἔγινα κοινωνός τοῦ μυστηρίου τῆς σωτηρίας, πού Ἐσύ προσέφερες καί ἡ Ἐκκλησία προβάλλει πρὸς βίωσι, διαμέσου καί τῆς ἱερῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ.

Ἐπίλογος - Ἐπικαιρότητα

Ἀπ' ὅσα εἰπώθηκαν ὡς τώρα γίνεται φανερό ὅτι ἡ Ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ πάντοτε, καί ἰδιαίτερα κατά τίς περιόδους τοῦ Τριωδίου καί Πεντηκοσταρίου, φέρει ἕναν τεράστιο πλοῦτο συμβολισμῶν, θεολογίας, τελετουργίας, ὑμνολογίας, ψαλμωδίας καί κακῶς παραμελεῖται καί ὑποτιμᾶται στίς μέρες μας.

Ἡ ἀνάδειξή της καί ἡ ὀρθή τέλεσί της θά μπορούσε νά ἔχει πολλὰ ὀφέλη γιά τὸν σημερινό

άνθρωπο και την ένορειακή ζωή, ακόμα και για τον ίδιο τον ιερέα και την αυτοσυνειδησία του, αν προηγουμένως τηρηθούν όρισμένες έπιτελεστικές προϋποθέσεις.

α) Η τέλεση του Έσπερινού σέ ώρα μεσημβρινή και υπό την πίεση –σέ πολλές ένορίες– των άλλεπάλληλων μυστηρίων αποτρέπει τί συμμετοχή του λαού. Στίς αστικές πλέον ένορίες μας ή έναρξη του Έσπερινού σέ ώρα κατάλληλη, μετά τί μεσημεριανή ανάπαυση των ανθρώπων, όταν θά έχουν διάθεση νά βγούν από τό σπίτι για έναν απογευματινό περίπατο, θά τραβούσε πολλά περισσότερα βήματα προς τον ναό. Ίδιαίτερα αν τό ήλαρό φως του δειλινού, συνοδεύει αντιστοίχως ήλαρή και ήσυχη ψαλμωδία, δίχως την χρήση ή κατάχρηση πολλών φώτων και μικροφώνων, πού γίνονται ίσως πιά απαραίτητα στίς «ζωηρές» και πολυπληθείς Κυριακάτικες συνάξεις.

β) Όμοίως, θά ήταν όρθότερο νά γίνονται οί Προηγιασμένες θ. λειτουργίες αλλά και οί άλλες του Μ. Βασιλείου (μετά Έσπερινού), τό έσπέρας, στήν επιβεβλημένη θέση τους. Η μετάθεσή τους πρωί, όπωσδήποτε δέν είναι άσχετη και μέ τό θέμα της νηστείας, ώστόσο, ή έλάφρυνση της άσκησης όδήγησε τελικά σέ μεγάλη και έδραιωμένη λειτουργική άταξία. Και αν μέν ή άποκατάσταση της Προηγιασμένης θ. λειτουργίας στήν έσπερινή

της θέση είναι πιά εύκολη, δέν συμβαίνει τό ίδιο μέ τίς Λειτουργίες της Μ. Πέμπτης και του Μ. Σαββάτου. Μιά συνεπέστερη λειτουργικά λύση θά ήταν ή συνειδητή μετακίνησή τους άργότερα από την 7η πρωινή πού τίς συνηθίζουμε σήμερα.

γ) Η θέση του ιερέα κατά τούς Έσπερινούς, ιδιαίτερα του άνευ Εισόδου τελουμένου, προβλέπεται από τά Τυπικά έκτός του βήματος. Ίσως στό ψαλτικό στασίδι. Η μόνη εγκατάσταση του ιερέα στό ί. Βήμα δημιουργεί έναν τεχνητό, συμβολικό και, όπωσδήποτε, άθέλητο διαχωρισμό του από τό υπόλοιπο σώμα της συνάξεως. Έξ άλλου, και ό ίδιος άποξενώνεται τρόπον τινά από ένα βασικότατο έντρύφημα των παλαιότερων παπάδων, την Ψαλτική, ή όποία έφτασε στά ύστερα βυζαντινά χρόνια νά λέγεται Παπαδική Τέχνη. Μέ τουτο δέν λέμε ότι ό ιερέας πρέπει νά γνωρίζει ψαλτικά και μάλιστα μουσικά για νά είναι ιερέας, αλλά πάντως ή έγγύτερη έπαφή του μέ την ύμνολογία και την τάξη των Άκολουθιών αναμφίβολα βαθαίνει και την ιερατική του αυτοσυνειδησία. Αυτή είναι μία πραγματικότητα πού περιγράφεται εύγλωττα και από τον β' κανόνα της έν Νικαία Ζ' Οικουμενικής Συνόδου: «Έπειδή περ ψάλλοντες συντασσόμεθα τῷ Θεῷ (...) πάντας μέν Χριστιανούς τουτο φυλάττειν σωτήριο, κατ' έξαιρετον δέ, τούς την ιερατικήν άμπεχομένους άξίαν».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Πρβλ Γ. Φίλια, «Οί άκολουθίες του Νυχθημέρου τούς τέσσερις πρώτους αιώνες», στόν τόμο: *Οί Άκολουθίες του Νυχθημέρου, Πρακτικά ΙΕ' Πανελληνίου Λειτουργικού Συμποσίου στελεχών Ίερών Μητροπόλεων, Ίερά Μητρόπολις Καισαριανής, Βύρωνος και Ύμηττου, Πνευματικόν Κέντρον Γ. Ν. Αγίου Γεωργίου Καρέα, 22-24 Σεπτεμβρίου 2014, έκδ. Άποστ. Διακονίας της Έκκλησίας της Ελλάδος, σ. 73.*
2. *Ψαλμ.* 54, 18- πρβλ. *Δανιήλ* 6, 10-11: «Και Δανιήλ, ήνίκα έγνω ότι ενετάγη τό δόγμα, εισήλθεν εις τον οίκον αυτού, και αί θυρίδες ανεφωγμένοι αυτόν έν τοις ύπερφοις αυτού κατέναντι Ίερουσαλήμ, και καιρούς τρεις της ήμέρας ήν κάμπτων επί τά γόνατα αυτού και προσευχόμενος και έξομολογούμενος έναντίον του Θεού αυτού, καθώς ήν ποιων έμπροσθεν. τότε οί άνδρες εκείνοι παρετήρησαν και εΐδον τον Δανιήλ άξιοούντα και δεόμενον του Θεού αυτού».
3. Π. Τρεμπέλα, *Αρχαί και χαρακτήρ της χριστιανικής λατρείας*, Αθήνα 1962, σ. 2- Πρωτοπ. Κ. Καραϊσαρίδη, *Ο Χριστιανικός Ναός, Λειτουργική και Θεολογική Θεώρηση*, Αθήνα 2007, έκδ. Άθως σ. 61 κ. έξ. (Κεφ. Β, παρ. 1: «Ο Κύριος έναντι του Ναού της Ίερουσαλήμ και της Συναγωγής», όπου και άγιογραφική και άλλη βιβλιογραφική τεκμηρίωση της ως άνω θέσης).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

4. Θεία Λειτουργία, εὐχή τοῦ χερουβικοῦ ὕμνου: «Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις...»).
5. Πρωτοπ. Κ. Καραϊσαρίδης, ὁ.π., σ. 63 καθὼς καὶ τό Κεφάλαιο Β, παρ. 2: «Ὁ διάλογος τοῦ Χριστοῦ μέ τή Σαμαρείτιδα» (Ἰω. 4, 19-24), ὅπου περιέχεται ἡ ἐντελῶς νέα τοποθέτηση τοῦ Κυρίου ἔναντι τοῦ Ναοῦ, τῆς ἀληθινῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ καί παρουσιάζεται οὐσιαστικά κατά τρόπο προφητικό, ἐξαγγελτικό, ἡ ρήξη μέ τήν παλαιά ἐν τῷ Ναῷ λατρεία, καθ' ὅσον τό βάρος τίθεται πλέον ἀπό τόν Χριστό ὄχι στόν τόπο τῆς λατρείας, ἀλλά στόν τρόπο καί τό περιεχόμενο τῆς λατρείας» (Ὁ.π., σσ. 63-64).
6. Π. Τρεμπέλα, ὁ.π., σ. 2, ὅπου καί ἡ πληθώρα τῶν σχετικῶν χωρίων τοῦ βιβλίου *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*.
7. Σέ αὐτό τό χωρίο τοῦ βιβλίου *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων* ὑπάρχει σαφής διαχωρισμός ὅταν πρόκειται γιά συμμετοχή τῶν ἀποστόλων καί τῶν χριστιανῶν στήν κοινή προσευχή στόν Ναό καί στήν τέλεση τῆς θείας εὐχαριστίας σέ ιδιαίτερους χώρους: «... καθ' ἡμέραν τε προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδόν ἐν τῷ ἱερῷ, κλώντες τε κατ' οἶκον ἄρτον...» (*Πράξ.* 2, 46).
8. Ene Braniște, *Liturgica Speciala*, ἐκδ. Basilica, Bucuresti 2016, σσ. 54-92· Ἰω. Φουντούλη, *Μοναχικός Ἐσπερινός*, β' ἐκδ., Θεσσαλονίκη 1977· τοῦ ἰδίου, *Ἀπαντήσεις εἰς λειτουργικάς ἀπορίας*, ὡς οἱ ὑπ' ἀριθμ. 67 (τ. Α', Θεσσαλονίκη 1973, σσ. 134-135), 113, 121, 154, 159, 166, 173, (τ. Β', Θεσσαλονίκη 1975, σσ. 28-32, 46-47, 100-101, 112-113, 126-127, 142-147), 206, 271 καί 273, (τ. Γ', Θεσσαλονίκη 1976, σσ. 14-18, 156-157, 159-161)· τοῦ ἰδίου, *Λογική Λατρεία*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐκδ. Β' 1984, σσ. 147-172· Γ. Φίλια, *Λειτουργική*, τόμ. Α', Ἀθήνα 2006, ἐκδ. Γρηγόρη, Κεφ. Α': «Ὁ Ναός καί ἡ Συναγωγή», σσ. 25-37· τοῦ ἰδίου, «Οἱ ἀκολουθίες τοῦ Νυχθημέρου κατά τούς τέσσερις πρώτους αἰῶνες», ὁ.π., σσ. 52-73· Π. Σκαλτσῆ, «Ἡ Θεολογία τῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ Νυχθημέρου», στόν τόμο: *Οἱ Ἀκολουθίες τοῦ Νυχθημέρου* (Χρονικόν, Εἰσηγήσεις, Πορίσματα Ἱερατικοῦ Συνεδρίου Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δράμας ἔτους 1994) Δράμα 1994, σσ. 56-61· Ἀρχιμ. Ἱερεμίου Φούντα (νῦν Μητροπολίτου Γόρτυνος καί Μεγαλοουπόλεως), «Ἡ Λειτουργική χρῆσις τοῦ Ἱεροῦ Ψαλτῆρα», *Πρακτικά Ε' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων*, 2-5 Νοεμβρίου 2003, Ἱερά Μητρόπολις Χαλκίδος, Ἱερόν προσκύνημα Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ρώσσου, ἐκδ. Α', 2004, ἐκδ. Κλάδου Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.
9. Ὁ Ἰω. Φουντούλης ὀρθῶς καί μέ βάση τή διαμορφωθείσα τάξη στίς ἐνορίες καί τίς ἱερές μονές διακρίνει τριῶν εἰδῶν ἐσπερινούς: α) ὁ συνηθισμένος ἐορταστικός, ὁ ὁποῖος διαλαμβάνει καί βιβλικά ἀναγνώσματα μετά τήν εἴσοδο, β) ὁ μικρός ἐσπερινός, ὁ ὁποῖος τελεῖται στίς ἱερές μονές συναπτῶς μέ τή θ' ὥρα, χωρίς στιχολογία ψαλτηρίου καί βιβλικά ἀναγνώσματα, στό πλαίσιο ὀλονύκτιας ἀκολουθίας καί γ) ὁ μέγας πανηγυρικός ἐσπερινός, στόν ὁποῖο ἐντάσσεται ἡ ἀκολουθία τῆς λιτῆς καί στό τέλος αὐτοῦ, στό «καί νῦν» τῶν ἀπολυτικίων, τελεῖται καί ἡ ἀρτοκλασία (*Μοναχικός Ἐσπερινός*, ὁ.π., σσ. 6-7).
10. Ἄλλοτε ὁ Ψαλμός 103 ψαλλόταν ὀλόκληρος ἢ ἀπαγγελλόταν μελωδικά. Σήμερον διαβάζεται ἀπό τόν προεστῶτα τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνάξεως. Μόνο στίς μεγάλες ἐορτές κατά τίς ὀλονύκτιες ἀκολουθίες μετά τήν ἀνάγνωσι τῶν πρώτων στίχων ψάλλονται οἱ ὀκτώ τελευταῖοι μέ εἰδικά δοξολογικά ἐφύμνια. Πρόκειται γιά τά γνωστά «ἀνοιξαντάρια» πού πῆραν τό ὄνομα ἀπό τόν στίχο 28β, ὁ ὁποῖος ἀρχίζει μέ τό: «Ἀνοιξαντός σου τήν χεῖρα» (Ἰω. Φουντούλη, *Λογική λατρεία*, ὁ.π., σσ. 150-151).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

11. Αρχμ. Τερεμίου Φούντα (νῦν Μητροπολίτου Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως), Ἡ Λειτουργική χρήση τοῦ Ἱεροῦ Ψαλτῆρα, ὁ.π., σσ. 362-363.

12. Ὁ ἀείμνηστος καθηγητής Ἰω. Φουντούλης ἀναφερόμενος στό περιεχόμενο τοῦ 103ου Ψαλμοῦ ἐκφράζεται μέ μία γλῶσσα ἄκρως λυρική, ὡς ἑξῆς: «...περιγράφει τή δημιουργία τοῦ κόσμου, πού δείχνει τή μεγαλοσύνη καί τή μεγαλοπρέπεια τοῦ θείου δημιουργοῦ. Τοῦ δημιουργοῦ, πού φορεῖ τό φῶς σάν ἱμάτιο, πού τέντωσε σάν σκηνή τόν οὐρανό καί περπατᾷ πάνω στίς νεφέλες. Πού ἐδημιούργησε τούς ἀγγέλους καί ἐθεμελίωσε τή γῆ. Πού ἔβαλε τά ὄρια στή θάλασσα καί ἔχτισε τά βουνά. Πού ἔκαμε νά ἀναβλύσουν οἱ πηγές καί οἱ ποταμοί. Πού ποτίζει τή γῆ μέ τή βροχή Του. Πού εἶπε καί φυτρώνουν τά χόρτα καί τά δέντρα καί γέμισε τή γῆ μέ πτηνά καί ζῶα. Καί ὅλα αὐτά γιά τήν ἀπόλαυση καί τή χαρά τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου. Νά, ὅμως, πού ὁ ἥλιος βασιλεύει καί ἄνθρωποι καί ζῶα ζητοῦν τήν ἀνάπαυσή των. Καί πάλι ἀνατέλλει καί ξαναρχίζει ἡ κίνηση τῆς ζωῆς. «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας· ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου!». Καί συνεχίζει ὁ ποιητής νά περιγράφει τά μεγάλα ἔργα τοῦ Θεοῦ. Τή θάλασσα καί τά ἐν αὐτῇ, τήν γῆ καί τήν ἄρρητο πρόνοια καί παντοδύναμο προστασία τοῦ Θεοῦ. Τόν θαυμαστό αὐτό ψαλμό θέτει στό στόμα μας ἡ Ἐκκλησία τήν ὥρα τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, γιατί σ' αὐτήν ἀναφέρονται οἱ χαρακτηριστικές του φράσεις: «ὁ ἥλιος ἔγνω τήν δύσιν αὐτοῦ· ἔθου σκότος καί ἐγενέτο νύξ». Τήν ὥρα, πού ἀφοῦ στό φῶς τῆς ἡμέρας καί στήν ἐπαφή του μέ τή δημιουργία κατά τή διάρκεια τῆς ἡμέρας ὁ ἄνθρωπος γνώρισε τά θαυμάσια ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἔρχεται τώρα στήν ὥρα τῆς περισυλλογῆς, στήν ὥρα τῆς καταπαύσεως τῶν ἔργων του, ἔρχεται νά τά ἀναπολήσει, νά ἀναλογισθεῖ τίς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ κατά τήν ἡμέρα καί νά δοξολογήσει τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ» (Ἰω. Φουντούλη, *Λογική λατρεία*, ὁ.π., σσ. 150-151).

13. Σέ ἰδιαίτερη μελέτη μας μέ τίτλο: «Εἰσαγωγή στή συνάφεια θεολογίας καί λειτουργικοῦ λόγου (Βίβλος, Δόγμα, Ἔθνος)» ἔχουμε παρουσιάσει τό πῶς ἡ ἀναφορά στά διά τοῦ βιβλικοῦ λόγου ἱστορούμενα ἔργα τοῦ Θεοῦ βρῖσκει τήν ἐπαλήθευσή της, τή συνέχειά της στά διά τοῦ λειτουργικοῦ, εὐχετικοῦ λόγου τελούμενα ἔργα τῆς Ἐκκλησίας. Γιά παράδειγμα, στό θέμα τῆς δημιουργίας τοῦ πρώτου ζευγους στόν παράδεισο καί τῆς εὐλογίας διά τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου τῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας. Λέμε χαρακτηριστικά: «...δέν πρόκειται γιά φραστική συνάφεια τοῦ βιβλικοῦ καί τοῦ λειτουργικοῦ λόγου, ἀλλά γιά ὄντολογική, ὑπαρξιακή συνάφεια τοῦ περιγραφομένου μέ τό βιβλικό λόγο γεγονότος (δημιουργία πρώτου ζευγους) μέ τό, μέσω τοῦ λειτουργικοῦ λόγου, ἐπιδικώμενο ἴδιο γεγονός (τήν ἐν Χριστῷ ἔνωσι τῶν νῦν νυμφευομένων), Πρωτοπ. Κ. Καραϊσαρίδη, «Εἰσαγωγή στή συνάφεια θεολογίας καί λειτουργικοῦ λόγου», *Πρακτικά ἸΓ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων*, Τήνος, 19-21 Σεπτεμβρίου 2011, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἔκδοσις Α', 2015, σσ. 48-49.

14. Πρωτοπ. Κ. Καραϊσαρίδη, «Εἰσαγωγή στή συνάφεια...», ὁ.π., σ. 50 κ. ἑξ.

15. «Καρδιά ἐλεήμων εἶναι καὶσιν καρδίας ὑπὲρ πάσης τῆς κτίσεως, ἡγουν ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων καί τῶν ὀρνέων, καί τῶν ζώων, καί τῶν δαιμόνων, καί ὑπὲρ παντός κτίσματος, ἐκ τῆς ἐνθυμίσσεως, καί τῆς θεωρίας τῶν ὁποίων ῥέουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ δάκρυα, καί ἐκ τῆς πολλῆς συμπαθείας καί ἐλεημοσύνης σμικρύνεται ἡ καρδιά τοῦ ἐλεήμονος, καί δὲν δύναται νά ὑποφέρει ἢ νά ἴδῃ, ἢ ν' ἀκούσῃ βλάβην τινά, ἢ λυπηρόν τι γινόμενον εἰς τὴν κτίσιν· καί διὰ τοῦτο καί ὑπὲρ τῶν ἀλόγων ζώων, καί ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας, καί ὑπὲρ τῶν βλαπτόντων αὐτόν, εὐχεται κατὰ πᾶσαν ὥραν μετὰ δακρῶν, ὅπως φυλάξῃ αὐτοὺς ὁ Θεός, καί ἐλεήσῃ αὐτούς· ἐπίσης, εὐχεται καί ὑπὲρ τῶν ἐρπετῶν ὡς ἐκ τῆς πολλῆς αὐτοῦ ἐλεημοσύνης, ἥτις κινεῖται εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἀμέτρως,

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ» (Αββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, *Ασκητικοὶ Λόγοι*, ἐκδ. Ἀστήρ, Ἀθήναι 1961, Λογ. ΠΑ', «Περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀρετῶν, καὶ περὶ τελειότητος παντὸς δρόμου τῆς ἀρετῆς», σ. 270).

16. Ἀρχιμ. Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὁ Ἅγιος Σιλουανὸς ὁ Ἀθωνίτης*, ἐκδ. Ἰ. Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Ἑσσεξ Ἀγγλίας, ἐκδ. δ', 1988. Ὁ Ἅγιος Σιλουανὸς μιλάει πού συχνά γι' αὐτό τό θέμα καί μάλιστα μέ διαφορετικές, φαινομενικά, εὐκαιρίες. Ἔτσι, ἀπό τό Β' μέρος πού φέρει τόν τίτλο: «Οἱ γραφές τοῦ Γέροντα Σιλουανοῦ», παραπέμπουμε ἐνδεικτικά στά ἑξῆς: κεφ. 1: «Δίψα Θεοῦ», σ. 310 (Προσευχὴ γιά νά γνωρίσουν μέ τί χάρι τοῦ Θεοῦ ὅλοι οἱ λαοί τῆς γῆς)· κεφ. 3: «Ἡ ταπεινώσις», σ. 348 (κατακλειδα)· κεφ. 4: «Ἡ εἰρήνη», σσ. 350-351 (Προσευχὴ μέ κίνητρο τὴν ἀγάπη τῶν ἁγίων Σεραφεῖμ τοῦ Σαρῶφ καί Ἰωάννου τῆς Κροστάνδης γιά τόν λαό τοῦ Θεοῦ) καί σ. 357 (Προσευχὴ τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ γιά τὴν ἀνθρωπότητα ὁλόκληρη: «Σέ παρακαλῶ, Ἐλεήμων Κύριε, δώσε σ' ὅλον τόν λαό σου, ἀπό τόν Ἀδὰμ μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰῶνων, νά Σέ γνωρίσουν, νά μάθουν πὼς εἶσαι ἀγαθὸς καί γεμάτος εὐσπλαχνία. Γιατί ἔτσι θά ἀπολαύσουν ὅλοι τὴν εἰρήνη Σου καί θά δοῦν τό Φῶς τοῦ Προσώπου Σου»)· κεφ. 7: «Ἡ Μετάνοια», σσ. 389-390 («... κι ἂν σκέφτεσαι πὼς ὁ Κύριος ἀγαπᾷ πολὺ τό πλάσμα Του καί συμπονεῖς καί σύ ὁ ἴδιος κάθε κτίσμα καί ἀγαπᾷς τοὺς ἐχθρούς, ἐνῶ τόν ἑαυτό σου τὸν θεωρεῖς χειρότερον ἀπ' ὅλους, αὐτό σημαίνει ὅτι εἶναι μαζί σου ἡ μεγάλη χάρι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὅποιος ἔχει μέσα του τό Ἅγιο Πνεῦμα, ἔστω καί λίγο, αὐτὸς θλίβεται γιά ὅλον τόν κόσμο μέρα καί νύχτα καί ἡ καρδιά του πονεῖ κάθε δημιουργημένο τοῦ Θεοῦ καί ἰδιαίτερος τοὺς ἀνθρώπους πού δέν γνωρίζουν τὸν Θεό ἢ καί ἐναντιώνονται σ' Αὐτόν καί γι' αὐτό πορεύονται στή φωτιά τῶν βασάνων. Αὐτὸς προσεύχεται γι' αὐτούς μέρα καί νύχτα περισσότερο ἀπ' ὅ,τι γιά τόν ἑαυτό του, νά μετανοήσουν καί νά γνωρίσουν τὸν Κύριο»)· κεφ. 9: «Ἡ ἀγάπη», σ. 419 (Προσευχητικὴ κατακλειδα: «Κύριε, δώσε μου νά χύνω δάκρυα γιά τόν ἑαυτό μου καί γιά ὅλη τὴν οἰκουμένη, νά σέ γνωρίσουν ὅλοι οἱ λαοί καί νά ζήσουν αἰῶνια μαζί Σου. Κύριε, ἀξίωσέ μας τί δωρεὰ τοῦ ταπεινοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιά νά κατανοήσουμε τί δόξα Σου. Ἡ ψυχὴ μου χύνει ἀπό τὴ θλίψη ἄφθονα δάκρυα. Λυποῦμαι γιά τοὺς ἀνθρώπους, πού δέν γνωρίζουν τὴν γλυκύτητα τῆς ἁγίας κατανύξεως. Ἡ ψυχὴ μου ποθεῖ νά ἔλθῃ σ' ὅλους τό ἔλεος τοῦ Κυρίου, νά γνωρίσουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὅλη ἡ οἰκουμένη, μέ πόση στοργὴ μᾶς ἀγαπᾷ ὁ Κύριος, σάν τὰ πολυπόθητα παιδιὰ Του»). Παρόμοια πράγματα διαπιστώνει κανεὶς καί στά ὑπόλοιπα κεφάλαια τοῦ βιβλίου. Ἐκεῖνο, ὅμως, πού εἶναι ἐντυπωσιακὸ μεταξύ τῶν ἁγίων Ἰσαάκ τοῦ Σύρου καί Σιλουανοῦ τοῦ Ἀθωνίτου εἶναι τό κοινὸ τῶν ἐμπειρῶν τους, παρὰ τὴν μεταξύ τους ἀπόστασις τόσων αἰῶνων.

17. Π. Σκαλτσῆ, «Τελετουργικὴ ἱστορία τοῦ Νυχθημέρου», στὸν τόμο *Οἱ ἀκολουθίες τοῦ Νυχθημέρου...*, ὁ.π., σσ. 30-31.

18. Βλ. στίς εὐχές: α' («... διότι μέγας εἶ σὺ καὶ ποιῶν θαυμάσια»), ε' («Κύριε, Κύριε, ὁ τῆ ἀχράντη σου παλάμη συνέχων τὰ σύμπαντα...»), στ' («... ὁ ἀνεκδινητὸς ἀγαθωσύνη καὶ πλουσία προνοία διοικῶν τὰ σύμπαντα»), ζ' («... ὁ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐν σοφίᾳ δημιουργήσας· ὁ διαχωρίσας ἀνὰ μέσον τοῦ φωτός καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους καὶ τὸν μὲν ἥλιον θέμενος εἰς ἕξουσίαν τῆς ἡμέρας, σελήνην δὲ καὶ ἀστέρας εἰς ἕξουσίαν τῆς νυκτός»).

19. *Μοναχικὸς Ἑσπερινός*, Κείμενα Λειτουργικῆς 6, Θεσσαλονίκη 1977(2), σσ. 8-9.

20. Στὴν ἐργασία τοῦ πρώην Καισαρείας Ἀμβροσίου Σταυριανοῦ μέ τίτλο: *Μελέτη ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν τοῦ λυχνικοῦ καὶ τοῦ ὄρθρου*, Κωνσταντινούπολις 1924, βρίσκουμε ἐπὶ τῆ βάσει τῆς χειρόγραφης παράδοσης σημαντικὲς πληροφορίες γιά τὸν ἀριθμὸ καὶ τὴ θέσι τῶν ὡς ἄνω εὐχῶν στὴν ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ. Βλ. σχετικῶς καὶ Εὐ. Ἀντωνιάδου, «Περὶ τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἡμῶν ἀκολουθίαις τοῦ Ἑσπερινοῦ καὶ τοῦ Ὁρθρου εὐχῶν», *Δελτίον ΧΑΕ* 4 (1934-1936), Περίοδος Γ', σσ. 33-68.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

21. Πρβλ. Φαρλέκα ΜΤ, σ. 5.

22. βλ. ΤΓΡ, σσ. 33-34.

23. Στίχ. 2: «Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου, ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου, ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἔσπερινή...».

24. Στίχ. 6: «ἤλπισεν ἡ ψυχή μου ἐπὶ τὸν Κύριον ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας μέχρι νυκτός· ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας ἔλπισάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν Κύριον».

25. Πρβλ. Αρχμ. Ἱερεμίου Φούντα (νῦν Μητροπολίτου Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως), *Ἡ Λειτουργική χρῆσις τοῦ Ἱεροῦ Ψαλτῆρα*, ὄ.π., σ. 364 καὶ σημείωση 23, ὅπου γίνεται σχετική ἐπ' αὐτοῦ παραπομπή στὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο καὶ δίδονται δειγματοληπτικά ἀπὸ τὸν ἱερό πατέρα οἱ ψαλμικοὶ στίχοι: 54, 18· 73, 16· 1, 2, μὲ τὴν ἐπισήμανση: «πολλοὺς οὖν εὔροι τις ψαλμοὺς ἐπιτηδεῖους τῷ καιρῷ τῆς ἔσπερας».

26. Περισσότερα γιὰ τὴ λειτουργική χρῆσις τοῦ θυμιάματος στὴν ἐβραϊκὴ λατρεία, ἀρχικά, καὶ στὴ χριστιανικὴ λατρεία, κατὰ πρόσληψη, βλ. Γ. Φίλια, *Λειτουργική*, τόμος Α΄, ὄ.π., κεφ. «Ἡ λειτουργικὴ χρησιμοποίησις τοῦ θυμιάματος», σσ. 76-80, ὅπου καὶ παρατίθενται τὰ σχετικὰ βιβλικά χωρία καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ θέματος ἰκανὴ βιβλιογραφία.

27. Κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστή οἱ περιπτώσεις ἑορτασμοῦ τῆς μνήμης τῶν ἁγίων εἶναι περιορισμένες καὶ πολὺ συγκεκριμένες καὶ συνδέονται μὲ τέλεση τῆς λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων Δώρων, ὅπως εἶναι ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους (10 Φεβρουαρίου), τῆς α΄ καὶ β΄ εὐρέσεως τῆς κεφαλῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου (24 Φεβρουαρίου), τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων (9 Μαρτίου) καθὼς καὶ ἕαν συμπέσει ἐντὸς τῆς ἐβδομάδος μὴμη κάποιου τοπικοῦ ἁγίου.

28. «Ἡ ἀντικατάστασις τῶν ἀρχικῶν θεμάτων μὲ τὰ νεώτερα ἔγινε ἀργότερα στὴν Κωνσταντινούπολη κατὰ σταδιακὸ τρόπο, ἀπὸ τὸν 6ο μέχρι καὶ τὸν 14ο αἰῶνα» (Ἰω. Φουντούλη *Λογικὴ λατρεία*, σ. 36).

29. Οἱ προφῆται Μωυσῆς καὶ Ἥλιος παρουσιάζονται ὡς νηστευτὲς τεσσαρακονθήμερου νηστείας. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἐν προκειμένῳ καὶ ἡ διατύπωση στὴν ὀπισθάμβωνο εὐχή τῆς Προηγιασμένης, ὅπου ὁ Κύριος παρουσιάζεται ὡς «ὁ διὰ τεσσαράκοντα ἡμερῶν πλάκας χειρίσας τὰ θεοχάρακτα γράμματα τῷ θεράποντι Μωσῆϊ».

30. Σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις, πού προβλέπεται ἀπὸ τὸ Τυπικὸ ἀνάγνωσις Εὐαγγελίου, ἡ εἴσοδος δὲν γίνεται μὲ τὸ θυματό, ἀλλὰ μὲ τὸ Εὐαγγέλιο. Αὐτὸ γίνεται τὴ Μ. Πέμπτη καὶ τὸ Μ. Σάββατο τῆς Μ. Ἑβδομάδος, ὅταν ὁ Ἑσπερινὸς συνάπτεται μὲ τὴ λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου, τὴ Μ. Παρασκευὴ καὶ τὴν Κυριακὴ τοῦ Πάσχα καθὼς καὶ στίς προβλεπόμενες ἀπὸ τὸ Τυπικὸ περιπτώσεις τελέσεως λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων Δώρων, ὅπου ὁ Ἑσπερινὸς τελεῖται στὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς ἀκολουθίας.

31. Πρβλ. Συμεῶν Θεσσαλονίκης, *Περὶ τῆς θείας προσευχῆς*, κεφ. 333, Migne PG 155, 605D-608A.

32. Σὲ νεώτερες φυλλάδες ὑπαγορεύεται ρητῶς ἡ ἀνάγνωσις κατὰ τοὺς Ἑσπερινούς τῶν προηγιασμένων. Βλ. Φαρλέκα ΜΤ, σ. 105.

33. Πρβλ. Ἰω. Φουντούλη, ὄ.π., σσ. 162-163. Γενικά τὰ Προκείμενα μποροῦν νὰ κατηγοριοποιηθοῦν ὡς ἑξῆς: α) τῆς ἡμέρας, ἀνάλογα μὲ τὸ καθιερωμένο ἑορτολογικὸ περιεχόμενο τῆς ἐπὶ θύρας λειτουργικῆς ἡμέρας (Κυριακὴ, Δευτέρα κ.λπ.), β) τὰ μεγάλα προκείμενα τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν, ὅπως τὸ «Τίς Θεὸς μέγας...» (*Ψαλμ.* 58, 10) καὶ τὸ «Ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ...» (*Ψαλμ.* 113, 11), γ) τὰ μεγάλα προκείμενα τῶν Κατανυκτικῶν Ἑσπερινῶν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς: «Μὴ ἀποστρέψης...» (*Ψαλμ.* 68, 18-19), «Ἔδωκας κληρονομίαν» (*Ψαλμ.* 60, 6β), ψαλλόμενα ἐναλλάξ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

34. Για περισσότερες πληροφορίες παραπέμπουμε στον τόμο: *Ίερουργεῖν τό Εὐαγγέλιον. Ἡ Ἁγία Γραφή στήν Ὁρθόδοξη λατρεία, Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων*, Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ἑπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐκδ. Α΄, 2004, καί στίς ἐπιστημονικές Εἰσηγήσεις:

- Ἰω, Φουντούλη, «Τό σύστημα τῶν ἀγιογραφικῶν ἀναγνωσμάτων στήν ὀρθόδοξη λατρεία», σσ. 81-92.

- Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου κ. Ἱεροθέου, «Τά ἀναγνώσματα τῶν Δεσποτικῶν καί Θεομτορικῶν ἑορτῶν», σσ. 161-200.

- Γ. Φίλια, «Τά ἀγιογραφικά ἀναγνώσματα τοῦ Τριφδίου καί τοῦ Πεντηκοσταρίου», σσ. 201-234.

- Πρωτοπρ. Θεοδώρου Κουμαριανοῦ, «Τά ἀγιογραφικά ἀναγνώσματα τῶν Κυριακῶν τῶν περιόδων Ματθαίου καί Λουκᾶ», σσ. 237-259.

- Πρωτοπρ. Κωνσταντίνου Καραϊσαρίδη, «Τά ἀγιογραφικά ἀναγνώσματα τῶν ἑορταζομένων ἀγίων», σσ. 261-278.

- Π. Σκαλτσῆ, «Τά ἑωθινά εὐαγγέλια», σσ. 279-304.

- Πρωτοπρ. Δημητρίου Τζέρπου, «Τά ἀγιογραφικά ἀναγνώσματα τῶν κυριοτέρων λειτουργικῶν ἀκολουθιῶν τοῦ μικροῦ εὐχολογίου», σσ. 307-345.

35. *Ἱερατικόν*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 2009, ἐκδ. ζ΄, σ. 36, σμ. 12.

36. Για τόν πρῶτο στίχο τῆς εὐχῆς: «Καταξίωσον Κύριε...» συναφῆ χωρία εἶναι τά *Β΄ Μακ.* 3, 12, *Γ΄ Μακ.* 3, 21 καί *Δ΄ Μακ.* 18, 3, μέ μεγαλύτερη φραστική καί σημασιολογική ἐγγύτητα τό τρίτο κείμενο: «θείας μερίδος κατηξιώθησαν»· γιά τόν στίχο «Εὐλογητός εἶ Κύριε, ὁ Θεός τῶν πατέρων ἡμῶν, καί αἰνετὸν καί δεδοξασμένον τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς αἰῶνας», μπορεῖ νά γίνει συσχετισμός μέ τά χωρία *Β΄ Ἐσθρ.* 7, 27: «Εὐλογητός ὁ Θεός τῶν πατέρων ἡμῶν» καί *Τωβίτ* 8, 5: «Εὐλογητός εἶ, ὁ Θεός τῶν πατέρων ἡμῶν, καί εὐλογητὸν τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον καί ἔνδοξον εἰς τοὺς αἰῶνας»· γιά τόν στίχ. «γένοιτο, Κύριε, τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς, καθάπερ ἠλπίσαμεν ἐπὶ σέ», *Γ΄ Βασ.* 8, 57: «γένοιτο Κύριος ὁ Θεός ἡμῶν, καθὼς ἦν μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν» καί τόν στίχο *Ἰουδίθ* 13, 20: «καὶ εἶπεν πᾶς ὁ λαός· γένοιτο, γένοιτο»· οἱ ὑπόλοιπες φράσεις τῆς εὐχῆς: «Εὐλογητός εἶ, Κύριε, δίδαξόν μέ τὰ δικαιώματά σου. Εὐλογητός εἶ, Δέσποτα, συνέντισόν μέ τὰ δικαιώματά σου. Εὐλογητός εἶ, Ἄγιε, φώτισόν μέ τοῖς δικαιώμασί σου» σχετίζονται μέ τόν 118ο Ψαλμό (ἄμωμο) κατὰ φράση καί κατ' ἔννοιαν· τέλος, ἡ φράση: «Κύριε, τὸ ἔλεός σου εἰς τὸν αἰῶνα, τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου μὴ παρίδης» συνδέεται μέ τοὺς Ψαλμ. 101, 102, 103, 110. Μπύκαμε μ' αὐτὴν τὴν ὑποσημείωση στὸν ἄχαρο κόπο τῆς ταυτοποίησης τοῦ περιεχομένου τῆς εὐχῆς «Καταξίωσον...», γιατί δέν μᾶς ἱκανοποίησε ἡ γενικόλογη μνεῖα ὅτι αὐτὴ σύγκειται ἀπὸ ψαλμικούς στίχους (βλ. Ἰω. Φουντούλη, *Λογικὴ λατρεία, ὁ.π.*, σ. 166· Ἀρχιμ. Ἱερεμίου Φούντα (νῦν Μητροπολίτου Γόρτυνος καί Μεγαλοουπόλεως), *Ἡ Λειτουργικὴ χρῆσις τοῦ Ἱεροῦ Ψαλτῆρα*, ὁ.π., σ. 366).

37. Εὐχὴ κεφαλοκλισίας: «Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ κλῖνας οὐρανούς καί καταβάς ἐπὶ σωτηρία τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ἔπιδε ἐπὶ τοὺς δούλους σου καὶ ἐπὶ τὴν κληρονομίαν σου· σοὶ γὰρ τῷ φοβερῷ καὶ φιλανθρώπῳ κριτῇ οἱ σοὶ δούλοι ὑπέκλιναν τὰς κεφαλὰς, τοὺς δὲ αὐτῶν ὑπέταξας αὐχένας, οὐ τὴν ἐξ' ἀνθρώπων ἀναμένοντες βοήθειαν, ἀλλὰ τὸ σὸν περιμένοντες ἔλεος καὶ τὴν σὴν ἀπεκδεχόμενοι σωτηρίαν· οὗς διαφύλαξον ἐν παντὶ καιρῷ καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ἐσπέραν καὶ τὴν προσιούσαν νύκτα ἀπὸ παντὸς ἐχθροῦ, ἀπὸ πάσης ἀντικείμενης ἐνεργείας διαβολικῆς καὶ διαλογισμῶν ματαίων καὶ ἐνθυμίσεων πονηρῶν».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

38. Migne P.G. 1, 1157C.

39. Migne P.G. 1, 1140A-C.

40. *Ματθ.* 14, 15-21·16, 9-10· *Μάρκ.* 6, 31-34· *Λουκ.* 9, 12-17 καί *Ίω.* 6, 5-13.

41. Παρ' ὅτι στήν παροῦσα δική μας πραγμάτευση ἡ ἀναφορά γίνεται μέ βάση τή σημερινή πρακτική τῶν ἐνοριῶν, χάριν τῆς βιβλιογραφικῆς ἐνημερώσεως μνημονεύουμε τή δημοσιευθεῖσα σύντομη μελέτη: «Ἡ Ἀρτοκλασία καί ἡ κανονική τῆς διάταξη. Τελετουργικές παρατηρήσεις» τοῦ Ἑμμανουὴλ Ἄθαν. Λουκάκη στό: <https://www.romfea.gr/katigories/10-arpseis/35539-i-artoklasia-kai-i-kanoniki-tis-diataxi-teletourgikes-paratiriseis>, περί τῆς ἱστορικῆς καταγωγῆς καί ἐξέλιξης τῆς Ἀρτοκλασίας, στήν ὁποία διαλαμβάνονται καί ὀρισμένες παρατηρήσεις γιά τήν ἐπαναφορά τῆς στήν ὀρθή λειτουργική θέση.

42. *Λουκ.* 2, 29-32. Ἔχει καί αὐτή ἡ προσευχή τοῦ δικαίου Συμεὼν ἀρχαία καταγωγή, καθ' ὅσον μαρτυρεῖται στό Βιβλίον *Διαταγαί τῶν Ἀποστόλων*, ὅ.π., κεφ. 48, 1057A-B.

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ – ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ**Κανονισμός περί ὀργανώσεως καὶ διαρθρώσεως
τῶν Ἐνοριῶν καὶ τῶν θρησκευτικῶν λειτουργῶν
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λαγκαδᾶ, Λητῆς καὶ Ρεντίνης**

Ἀριθμ. 6008-2019/473-2020

**Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν:

1. τὰ ἄρθρα 3 παρ. 1 καὶ 13 παρ. 1-3 τοῦ Συντάγματος,

2. τὰ ἄρθρα 1 παρ. 4, 29 παρ. 2, 36, 37 παρ. 2 καὶ 38 παρ. 2 τοῦ ν. 590/1977 «Περί τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (ΦΕΚ 146/Α'/1977),

3. τὰ ἄρθρα 2 παρ. 1 καὶ 3 τοῦ Κανονισμοῦ 8/1979 «Περί Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐνοριῶν» (ΦΕΚ 1/Α'/1980),

4. τὰ ἄρθρα 3 καὶ 6 τοῦ Κανονισμοῦ 305/2018 «Περί Ἐφημερίων καὶ Διακόνων» (ΦΕΚ 153 Α'),

5. τὸ ἄρθρο 5 παρ. 1 περ. δ' καὶ ε' τοῦ Κανονισμοῦ 263/2014 «Περί συγκροτήσεως, ἀρμοδιοτήτων καὶ λειτουργίας τῶν Μητροπολιτικῶν Συμβουλίων τῶν Ἱ.

Μητροπόλεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (ΦΕΚ 272/Α'/2014),

6. τὰ δημογραφικά στοιχεία τῆς Ἑλληνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας τῆς ἀπογραφῆς τοῦ ἔτους 2011 (ΦΕΚ Β' 699/20.3.2014),

7. τὴν ὑπ' ἀριθ. 510/19.12.2019 πρότασιν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Λαγκαδᾶ, Λητῆς καὶ Ρεντίνης κ. Ἰωάννη καὶ

8. τὴν ἀπὸ 4.2.2020 Ἀπόφασιν τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου,

διαπιστοῦμεν τὴν ὑφισταμένην διάρθρωσιν τῶν Ἐνοριῶν καὶ τῶν ὀργανικῶν θέσεων τῶν Ἐφημερίων, Ἱεροκηρύκων καὶ Διακόνων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λαγκαδᾶ, Λητῆς καὶ Ρεντίνης, καθὼς καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπαλλήλων αὐτῆς, αἱ ὁποῖαι βαρύνουν τὸν κρατικὸν προϋπολογισμόν, ὡς ἑξῆς:

**ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΕΝΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΛΑΓΚΑΔΑ, ΛΗΤΗΣ ΚΑΙ ΡΕΝΤΙΝΗΣ****ΑΡΘΡΟΝ 1
ΕΝΟΡΙΑΙ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ ΕΦΗΜΕΡΙΩΝ**

ΠΟΛΙΣ Η ΧΩΡΙΟΝ	ΠΛΗΘΥ-ΣΜΟΣ	ΕΝΟΡΙΑΙ	ΦΕΚ ΕΝΟΡΙΑΣ	ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΕΝΟΡΙΑΣ	ΟΡΓΑ-ΝΙΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ ΕΦΗΜΕ-ΡΙΩΝ	ΚΑΤΗ-ΓΟΡΙΑ
ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΛΑΓΚΑΔΑ						
ΛΑΓΚΑΔΑΣ	7.764	ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ	597/Β' /7-3-2016	3.184	3	ΤΕ-ΠΕ
		ΚΟΙΜ. ΘΕΟΤΟΚΟΥ	597/Β' /7-3-2016	3.552	3	ΤΕ-ΠΕ
		ΑΓ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ	34/Α' /12-2-2013	485	1	ΤΕ-ΠΕ
		ΜΕΤΑΜ. ΣΩΤΗΡΟΣ	225/Α' /18-10-2013	543	1	ΤΕ-ΠΕ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ	1.278	ΑΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	597/Β' /7-3-2016	1.278	1	ΔΕ-ΠΕ
ΚΑΒΑΛΛΑΡΙΟΝ	1.993	ΑΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	597/Β' /7-3-2016	893	1	ΔΕ-ΠΕ
		ΑΓ. ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ	68/Α' /19-3-2013	1.100	1	ΔΕ-ΠΕ
ΠΕΡΙΒΟΛΑΚΙΟΝ	1.160	ΚΟΙΜ. ΘΕΟΤΟΚΟΥ	597/Β' /7-3-2016	1.160	1	ΔΕ-ΠΕ

ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΣΣΗΡΟΥ						
ΑΣΣΗΡΟΣ	1.975	ΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ	68/A '19-3-2013	1.232	1	ΔΕ-ΠΕ
		ΠΡΟΦ. ΗΛΙΟΥ	597/B '17-3-2016	743	1	ΔΕ-ΠΕ
ΕΞΑΜΙΛΙΟΝ	241	ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ	597/B '17-3-2016	241	1	ΥΕ-ΔΕ
ΚΡΙΘΕΑ	1.422	ΚΟΙΜ. ΘΕΟΤΟΚΟΥ	597/B '17-3-2016	1.422	1	ΔΕ-ΠΕ
ΜΑΥΡΟΡΑΧΗ	31	ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ	135/A '10-11-1982	31	1	ΥΕ-ΔΕ
ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ	134	ΠΡΟΦ. ΗΛΙΟΥ	597/B '17-3-2016	134	1	ΥΕ-ΔΕ
ΞΥΛΟΠΟΛΙΣ	855	ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ	597/B '17-3-2016	855	1	ΥΕ-ΔΕ
ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΟΛΧΙΚΟΥ						
ΚΟΛΧΙΚΟΝ	1.831	ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ	597/B '17-3-2016	1.201	1	ΔΕ-ΠΕ
		ΑΓ. ΚΥΡΙΑΚΗΣ	254/A '19-12-2011	630	1	ΔΕ-ΠΕ
ΑΝΑΛΗΨΙΣ	633	ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	597/B '17-3-2016	633	1	ΥΕ-ΤΕ
ΔΡΑΚΟΝΤΙΟΝ	231	ΜΕΤΑΜ. ΣΩΤΗΡΟΣ	229/A '124-8-1974	231	1	ΥΕ-ΔΕ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ	474	ΑΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	597/B '17-3-2016	474	1	ΥΕ-ΤΕ
ΣΧΟΛΑΡΙΟΝ	469	ΑΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	597/B '17-3-2016	469	1	ΥΕ-ΤΕ
ΧΡΥΣΑΥΓΗ	1.106	ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	597/B '17-3-2016	1.106	1	ΔΕ-ΠΕ
ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΛΑΓΥΝΩΝ						
ΛΑΓΥΝΑΣ	3.591	ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ	597/B '17-3-2016	3.116	3	ΔΕ-ΠΕ
		ΑΓ. ΡΑΦΑΗΛ, ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗΣ	239/A '13-11-2014	475	1	ΔΕ-ΠΕ
ΑΓ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	1.309	ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ	597/B '17-3-2016	1.309	1	ΔΕ-ΠΕ
ΒΑΣΙΛΟΥΔΙΟΝ	673	ΚΟΙΜ. ΘΕΟΤΟΚΟΥ	597/B '17-3-2016	673	1	ΥΕ-ΠΕ
ΓΕΡΑΚΑΡΟΥ	1.223	ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ	597/B '17-3-2016	1.223	1	ΔΕ-ΠΕ
ΛΑΓΚΑΔΙΚΙΑ	636	ΑΓ. ΠΑΝΤΕΛΗΜΟΝΟΣ	597/B '17-3-2016	636	1	ΥΕ-ΠΕ
ΝΙΚΟΜΗΔΙΟΝ	519	ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ	597/B '17-3-2016	519	1	ΥΕ-ΠΕ
ΣΤΙΒΟΣ	576	ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ	597/B '17-3-2016	576	1	ΥΕ-ΠΕ
ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΛΗΤΗΣ						
ΛΗΤΗ	3.302	ΑΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	597/B '17-3-2016	3.017	3	ΔΕ-ΠΕ
		ΖΩΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ	55/A '16-3-2013	285	1	ΔΕ-ΠΕ
ΑΝΘΟΥΠΟΛΙΣ	221	ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ	228/A '123-10-2013	221	1	ΥΕ-ΠΕ
ΔΡΥΜΟΣ	3.659	ΚΟΙΜ. ΘΕΟΤΟΚΟΥ	597/B '17-3-2016	3.147	3	ΔΕ-ΠΕ
		ΑΓ. ΤΡΙΑΔΟΣ	55/A '16-3-2013	512	1	ΔΕ-ΠΕ
ΜΕΛΙΣΣΟΧΩΡΙΟΝ	3.287	ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ	597/B '17-3-2016	2.640	2	ΔΕ-ΠΕ
		ΑΓ. ΓΡΗΓ. ΠΑΛΑΜΑ	239-A '13-11-2014	647	1	ΔΕ-ΠΕ
ΜΕΣΣΑΙΟΝ	533	ΜΕΤΑΜ. ΣΩΤΗΡΟΣ	597/B '17-3-2016	533	1	ΥΕ-ΤΕ
ΜΟΝΟΛΟΦΟΣ	370	ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ	597/B '17-3-2016	370	1	ΥΕ-ΤΕ
ΠΕΤΡΩΤΟΝ	289	ΖΩΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ	597/B '17-3-2016	289	1	ΥΕ-ΤΕ
ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΟΣΣΗΣ						
ΟΣΣΑ	387	ΑΓ. ΚΥΡΑΝΝΗΣ	597/B '17-3-2016	387	1	ΥΕ-ΠΕ
ΑΡΕΤΗ	186	ΓΕΝ. ΘΕΟΤΟΚΟΥ	597/B '17-3-2016	186	1	ΥΕ-ΔΕ
ΒΕΡΤΙΣΚΟΣ	343	ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ	597/B '17-3-2016	343	1	ΥΕ-ΔΕ
ΓΑΛΗΝΗ	69	ΑΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	135/A '10-11-1982	69	1	ΥΕ-ΔΕ
ΛΟΦΙΣΚΟΣ	261	ΥΨ. ΤΙΜ. ΣΤΑΥΡΟΥ	597/B '17-3-2016	261	1	ΥΕ-ΔΕ
ΠΕΝΤΕ ΒΡΥΣΣΕΣ	322	ΓΕΝ. ΘΕΟΤΟΚΟΥ	597/B '17-3-2016	322	1	ΥΕ-ΠΕ
ΠΟΛΥΔΕΝΔΡΙΟΝ	304	ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	597/B '17-3-2016	304	1	ΥΕ-ΔΕ
ΧΩΡΟΥΔΑ	51	ΑΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	597/B '17-3-2016	51	1	ΥΕ-ΔΕ

ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΡΕΝΤΙΝΗΣ						
ΒΑΪΟΧΩΡΙΟΝ	69	ΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ	135/Α΄/10-11-1982	69	1	ΥΕ-ΔΕ
ΒΑΜΒΑΚΙΑ	171	ΑΓ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ	597/Β΄/7-3-2016	171	1	ΥΕ-ΔΕ
ΒΟΛΒΗ ΜΕΓΑΛΗ	123	ΑΠΟΣΤ. ΘΩΜΑ	597/Β΄/7-3-2016	123	1	ΥΕ-ΔΕ
ΒΟΛΒΗ ΜΙΚΡΑ	555	ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ	597/Β΄/7-3-2016	555	1	ΥΕ-ΤΕ
ΜΙΚΡΟΚΩΜΗ	61	ΚΟΙΜ. ΘΕΟΤΟΚΟΥ	597/Β΄/7-3-2016	61	1	ΥΕ-ΔΕ
ΝΥΜΦΟΠΕΤΡΑ	609	ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	597/Β΄/7-3-2016	609	1	ΥΕ-ΤΕ
ΠΡΟΦΗΤΗΣ	935	ΠΡΟΦ. ΗΛΙΟΥ	597/Β΄/7-3-2016	935	1	ΔΕ-ΠΕ
ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΟΧΟΥ						
ΣΟΧΟΣ	3.094	ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ	597/Β΄/7-3-2016	3.009	3	ΔΕ-ΠΕ
		ΚΟΙΜ. ΘΕΟΤΟΚΟΥ	34/Α΄/12-2-2013	85	1	ΔΕ-ΠΕ
ΑΣΚΟΣ ΑΝΩ	1.426	ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ	597/Β΄/7-3-2016	1.106	1	ΔΕ-ΠΕ
ΑΣΚΟΣ ΚΑΤΩ		ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ	597/Β΄/7-3-2016	320	1	ΥΕ-ΤΕ
ΑΥΓΗ	319	ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ	597/Β΄/7-3-2016	319	1	ΥΕ-ΤΕ
ΚΡΥΟΝΕΡΙΟΝ	991	ΚΟΙΜ. ΘΕΟΤΟΚΟΥ	597/Β΄/7-3-2016	991	1	ΥΕ-ΠΕ
ΙΕΡΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΑ						
ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ		ΠΑΝΑΓΙΑ ΠΕΡΠΑΤΟΥΣΑ	186/Α΄/4-11-2010		1	ΠΕ
ΟΣΣΑ		ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ	245/Α΄/18-12-2012		1	ΠΕ
ΡΕΝΤΙΝΑ		ΑΓ. ΕΙΡΗΝΗΣ ΧΡΥΣΟΒΑΛΛΑΝΤΟΥ	223/Α΄/26-10-2011		1	ΠΕ

Συνολικός αριθμός Ένοριών: 61

Ίερών Προσκυνημάτων: 3

Σύνολον οργανικών θέσεων Έφημερίων: 77

Άρθρον 2

ΟΡΓΑΝΙΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ ΙΕΡΟΚΗΡΥΚΩΝ

Τρεις (3) θέσεις Ίεροκηρύκων, ΠΕ Κατηγορίας καί ειδικότητος Θεολόγων, συσταθείσαι διά του άρθρου 25 του Ν. 817/1978 καί κατανεμηθείσαι α) αί δύο (2) διά του αυτού άρθρου καί β) ή μία (1) διά του Π.Δ. 582/1980.

Άρθρον 3

ΟΡΓΑΝΙΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ ΔΙΑΚΟΝΩΝ

Έξι (6) οργανικάί θέσεις Διακόνων, κατηγορίας ΔΕ-ΠΕ, συσταθείσαι διά του Ν. 673/77. Έκ των αρχικώς συσταθεισών δέκα (10) θέσεων Διακόνων, δύο (2) μετετράπησαν εἰς θέσεις Ίεροκηρύκων (ν. 817/1978) καί δύο εἰς θέσεις ἐκκλησιαστικῶν ὑπαλλήλων, ὡς ἔπεται.

Άρθρον 4

ΟΡΓΑΝΙΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΠΟΥ ΒΑΡΥΝΟΥΝ ΤΟΝ ΚΡΑΤΙΚΟΝ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΝ

Μία (1) θέσις ἐκκλησιαστικοῦ ὑπαλλήλου, κλάδου ΠΕ Διοικητικοῦ – Οἰκονομικοῦ, συσταθείσα διά του άρθρου 20 του ν. 1476/1984 καί κατανεμηθείσα διά τῆς Υ.Α. Φ.031/259/Α1/31/18.1.1985 (Β΄ 128).

Μία (1) θέσις ἐκκλησιαστικοῦ ὑπαλλήλου, κλάδου ΔΕ Διοικητικῶν – Γραμματέων, συσταθείσα διά του άρθρου 20 του ν. 1476/1984 καί μεταφερθείσα ἐκ τῆς Ίεράς Μητροπόλεως Τριφυλίας καί Ὀλυμπίας διά τῆς Υ.Α. 031/Α1/493/305/2.6.1989 (Β΄ 441).

Μία (1) θέσις ἐκκλησιαστικοῦ ὑπαλλήλου, κλάδου ΔΕ Ὁδηγοῦ, συσταθείσα διά του άρθρου 42 του ν. 3848/2010.

Άρθρον 5
ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Τά τῆς πληρώσεως τῶν ὀργανικῶν θέσεων τῶν προηγουμένων ἄρθρων ὡς καί τά τῆς ἐν γένει ὑπηρεσιακῆς καταστάσεως τῶν θρησκευτικῶν λειτουργῶν καί τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπαλλήλων πού διορίζονται εἰς τὰς θέσεις αὐτάς, διέπονται κατά περίπτωσιν, ἀπό τὰς διατάξεις τῶν Ἱερῶν Κανόνων, τῶν ἄρθρων 37, 38 καί 42 τοῦ ν. 590/1977 καί τῶν κατ' ἐξουσιοδότησιν αὐτῶν ἐκδοθέντων ὑπό τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Κανονισμῶν 5/1978 «Περί Κώδικος Ἐκκλησιαστικῶν Ὑπαλλήλων» (ΦΕΚ Α' 48), 305/2018 «Περί Ἐφημερίων καί Διακόνων» (ΦΕΚ Α' 153) καί λοιπῶν συναφῶν Κανονισμῶν.

Άρθρον 6
ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΙΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ

Ὁ παρῶν Κανονισμός τροποποιεῖται ὑπό τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆ προτάσει τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου, ἔπειτα ἀπό σχετικήν ἀπόφασιν τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου, καί ἐφ' ὅσον μεταβληθοῦν τά ὄρια ἢ ὁ ἀριθμός ἢ ὁ πληθυσμός τῶν ὑφισταμένων Ἐνοριῶν, ἐπιβάλλοντα τήν ἀνάλογον μεταβολήν τῶν ὀργανικῶν θέσεων τῶν Ἐφημερίων, εἴτε ὁ ἀριθμός τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπαλλήλων.

Αναρτήθηκε στήν ἰστοσελίδα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τήν 14.4.2020

Άρθρον 7
ΙΣΧΥΣ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ

Ὁ παρῶν Κανονισμός ἔχει διαπιστωτικόν χαρακτήρα καί κατά τοῦτο ἰσχύει ἀπό τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος, κατά περίπτωσιν, τῶν Προεδρικῶν Διαταγμάτων, τῶν Νόμων, τῶν Ὑπουργικῶν Ἀποφάσεων καί τῶν Κανονισμῶν συνεπεῖα τῶν ὁποίων κατηρτίσθη.

Άρθρον 8
ΔΑΠΑΝΗ

Ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ δέν προκαλεῖται δαπάνη εἰς βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου ἢ τοῦ νομικοῦ προσώπου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λαγκαδά, Λητής καί Ρεντίνης.

Ἡ παρούσα ἀπόφασις νά δημοσιευθῆ εἰς τήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως καί εἰς τό ἐπίσημον δελτίον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Ἀθήναι, 4η Φεβρουαρίου 2020

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς
† Ὁ Ὡρεῶν Φιλόθεος

Κανονισμός περί τροποποιήσεως τοῦ ὀργανογράμματος
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νέας Κρήνης καί Καλαμαριάς,
Ἀριθμ. 1255/680/2020
τοῦ Κανονισμοῦ 156/2002 (ΦΕΚ Α' 338)

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐχουσα ὑπ' ὄψιν:

1) τό ἄρθρον 3 τοῦ Συντάγματος καί τό ἄρθρον 42 παρ. 2 καί 5 τοῦ ν. 590/1977 «Περί τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος»,

2) τὰς ὑφισταμένας ὑπηρεσιακᾶς ἀνάγκας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νέας Κρήνης καί Καλαμαριάς,

3) τήν ὑπ' ἀριθ. 6/3.1.2020 πρότασιν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ν. Κρήνης καί Καλαμαριάς κ. Ἰουστίνου,
4) τό ὑπ' ἀριθ. 21/9.3.2020 πρακτικόν τοῦ Ἀνωτάτου Ὑπηρεσιακοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Α.Υ.Σ.Ε.) καί

5) τήν ἀπό 10.3.2020 Ἀπόφασιν τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, ἀποφασίζει:

Τροποποιεῖ τόν Κανονισμόν 156/2002 (Φ.Ε.Κ. 338/Α'/2002), ὡς ἐξῆς:

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ 316/2020

Τροποποιήσις του ὀργανογράμματος
τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νέας Κρήνης καί Καλαμαριάς,
τοῦ Κανονισμοῦ 156/2002
(Φ.Ε.Κ. Α' 338)

Ἄρθρον 1

Αἱ θέσεις ὑπαλληλικοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νέας Κρήνης καί Καλαμαριάς, τοῦ ἄρθρου 2, κέφ. ΙΙΙ, παρ. 54 τοῦ Κανονισμοῦ 156/2002 (Α' 338), τροποποιοῦνται ὡς ἑξῆς:

«54, ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ
ΝΕΑΣ ΚΡΗΝΗΣ ΚΑΙ ΚΑΛΑΜΑΡΙΑΣ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΕ

Κλάδος ΠΕ 1 Κληρικῶν Μετακλητῶν:
Μία (1) θέσις Πρωτοσυγκέλλου
Μία (1) θέσις Γενικοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου
Κλάδος ΠΕ 2 Διοικητικοῦ – Οἰκονομικοῦ:
Τρεῖς (3) θέσεις κληρικῶν μετακλητῶν
Πέντε (5) θέσεις

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΤΕ

Κλάδος ΤΕ 1 Διοικητικοῦ – Οἰκονομικοῦ:
Δύο (2) θέσεις κληρικῶν μετακλητῶν
Τέσσερις (4) θέσεις
Κλάδος ΤΕ 2 Κοινωνικῶν Λειτουργῶν:
Μία (1) θέσις
Κλάδος ΤΕ 3 Πληροφορικῆς:
Μία (1) θέσις

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΕ

Κλάδος ΔΕ 1 Γραμματέων:
Δύο (2) θέσεις κληρικῶν μετακλητῶν

Πέντε (5) θέσεις
Κλάδος ΔΕ 2 Ὁδηγοῦ αὐτοκινήτου:
Μία (1) θέσις

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΥΕ

Κλάδος ΥΕ 1 Κλητῆρων:
Δύο (2) θέσεις
Κλάδος ΥΕ 2 Εὐτρεπιστριῶν:
Τρεῖς (3) θέσεις»

Ἄρθρον 2

Ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ δέν προκαλεῖται δαπάνη εἰς βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ νομικοῦ προσώπου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ν. Κρήνης καί Καλαμαριάς, δεδομένου ὅτι αὕτη θά προκληθῆ διὰ τῆς πράξεως πληρώσεως ἐκάστης ἐκ τῶν ὡς ἄνω θέσεων καί θά ἀναγραφῆ εἰς τόν οἰκεῖον προϋπολογισμόν.

Ἄρθρον 3

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ ἀρχεῖται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεώς του εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ παρὼν Κανονισμὸς νά δημοσιευθῆ εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως καί εἰς τὸ ἐπίσημον δελτίον «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Ἀθῆναι, 10.3.2020

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς
† Ὁ Ὁρεῶν Φιλόθεος

Ἀναρτήθηκε στὴν ἰστοσελίδα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τὴν 14.4.2020

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ὑπενθυμίζουμε ὅτι ἡ νομικὴ ἰσχὺς τῶν Κανονισμῶν καί τῶν Προκηρῦξεων ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἡμερομηνία ἀναρτίσεώς τους στὴν ἰστοσελίδα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Κανονισμὸς 246/2013, Ἄρθρο 1, ΦΕΚ Α 275).

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

*Δελτίο Τύπου τῆς ἑκτακτῆς Δ.Ι.Σ.
τῆς 16ης Μαρτίου*

Συνῆλθε ἐκτάκτως τὴν 16η Μαρτίου 2020 ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος (Δ.Ι.Σ.) τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 163ης Συνοδικῆς Περιόδου, ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου προκειμένου νά ἐπανεκτιμῆσει τίς ἀποφάσεις Της ἐξ αἰτίας τῆς ἐκθετικῆς αὐξήσεως τῶν κρουσμάτων τοῦ κορωνοϊοῦ. Στὴ Συνεδρία παρήστησαν καὶ οἱ Σεβασμιώτατοι Μητροπολίτες τῶν 11 Ἱερῶν Μητροπόλεων τῆς Ἀττικῆς.

Ἡ Δ.Ι.Σ. καὶ οἱ Σεβασμιώτατοι ἐνημερώθηκαν γιὰ τοὺς κινδύνους διασπορᾶς τοῦ κορωνοϊοῦ ἀπὸ τὸν κ. Σωτήριο Τσιόδρα, Καθηγητὴ Λοιμωξιολογίας καὶ ἐκπρόσωπο τοῦ Ὑπουργείου Ὑγείας, ὁ ὁποῖος προσκλήθηκε ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Προέδρου πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτό.

Μετά τὴν ἐνημέρωση ἀκολούθησε ἐκτενὴς διαλογικὴ συζήτηση. Κατόπιν τῆς συζητήσεως ἡ Δ.Ι.Σ. ἀπεφάσισε:

1. Οἱ Ἱεροὶ Ναοὶ νά παραμείνουν ἀνοικτοὶ γιὰ κατ' ἰδίαν προσευχὴ τῶν πιστῶν.

2. Παρακαλεῖ τοὺς πάντες καὶ ἰδιαίτερος τοὺς ἡλικιωμένους ἀνθρώπους καὶ ὅσους ἀνήκουν σὲ εὐπαθεῖς ομάδες πληθυσμοῦ νά παραμείνουν στὶς οἰκίες τους, προκειμένου νά ἀποφευχθεῖ ὁ συγχρωτισμὸς τους μὲ ἄλλους συνανθρώπους τους. Ὁ καθένας πρέπει νά αἰσθάνεται σάν νά εἶναι φορέας τοῦ συγκεκριμένου ἰοῦ, τὸν ὁποῖο ὀφείλει νά μὴν μεταδώσει στὸν διπλανό του, καὶ ὡς ἐκ τούτου πρέπει νά προφυλάξει τοὺς συνανθρώπους του καὶ τὸν ἑαυτό του.

Μὲ αἰσθημα ποιμαντικῆς εὐθύνης λοιπὸν ὑποδεικνύει τὴ λιτὴ τέλεση τῆς Θείας Λειτουργίας ἀπὸ τὴν ἐρχόμενη Κυριακὴ (22.3.2020) μέχρι τοῦ Σαββάτου τοῦ Λαζάρου (11.4.2020), ἀπὸ 7:00 ἕως 8:00 π.μ., ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

3. Ἀναβάλλονται προσωρινῶς ὅλες οἱ καθημερινές Ἱερές Ἀκολουθίες καὶ ὅλα τὰ προγραμματισμένα Μυστήρια Βαπτίσεως καὶ Γάμου, ἐν περιπτώσει δὲ ἀνάγκης ἡ τέλεση τῶν ἀνωτέρω Μυστηρίων θά πραγματοποιεῖται μὲ τὴν παρουσία ἀποκλειστικῶς καὶ μόνο τῶν γονέων, τοῦ ἀναδόχου καὶ τοῦ παρανύμφου.

4. Οἱ κηδεῖες θά πραγματοποιοῦνται ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ μὲ τὴν παρουσία μόνον τοῦ στενοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος τοῦ κεκοιμημένου. Καθ' ὅμοιο τρόπο θά τελοῦνται καὶ τὰ μνημόσυνα μόνον ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν κεκοιμημένων.

5. Στὶς Ἱ. Μονές θά τελοῦνται οἱ προβλεπόμενες Ἱ. Ἀκολουθίες ὑπὸ τῶν Μοναστικῶν Ἀδελφοτήτων ἄνευ τῆς συμμετοχῆς προσκυνητῶν.

6. Υἱοθετεῖ ὅλα τὰ μέτρα, πού λαμβάνει ἄμεσα ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση διασπορᾶς τοῦ ἰοῦ καὶ τὸ ἴδιο θά πράξει σὲ ὅτιδήποτε ἄλλο ὑποδειχθεῖ σὲ σχέση πρὸς τὴν πορεία ἐξέλιξης τοῦ ἰοῦ κατὰ τὸ ἀμέσως ἐπόμενο χρονικὸ διάστημα.

7. Συνιστᾷ ἡρεμία, αὐτοσυγκράτηση, ἐμπιστοσύνη στὶς Ὑγειονομικὲς Ἀρχές καὶ στὴν Κυβέρνηση καὶ προτρέπει στὴν ἀποφυγὴ δημιουργίας αἰσθηματος πανικοῦ καὶ ἀνασφάλειας. Τονίζει δὲ καὶ πάλι ὅτι ὑποχρέωση ὅλων εἶναι ἡ συμμόρφωση στοὺς κανόνες ὑγιεινῆς καὶ στὶς ἐντολές τῶν ἀρμοδίων ὑπηρεσιῶν Δημοσίας Ὑγείας σύμφωνα καὶ μὲ τίς προηγούμενες Ἐγκυκλίους τῆς Ἱ. Συνόδου.

8. Ἐκτιμᾷ τὴ διακριτικότητα μὲ τὴν ὁποία ἡ Πολιτεία ἐκφράζει τὸν σεβασμὸ τῆς πρὸς τὸ θρησκευτικὸ αἰσθημα τῶν πιστῶν τῆς Ἐκκλησίας μας. Δηλώνει ἐπίσης ὅτι ἐάν ἡ ἐξέλιξη στοῦ ἐπόμενου χρονικοῦ διαστήματος ὀδηγήσει τίς ἀρμοδίως ἀρχές στὴν ἀπόφαση γιὰ τὴ λήψη ἐπὶ πλέον ἐκτάκτων μέτρων, θά ἐπανέλθει προκειμένου νά ἐξετασθεῖ καὶ πάλι τὸ θέμα.

Οἱ ἀποφάσεις αὐτές τῆς Διαρκoῦς Ἱεράς Συνόδου εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς κενωτικῆς καὶ ἀγαπητικῆς διαθέσεως τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ τῆς βουλήσεώς Της νά ἀγκαλιᾶσει τὸ σύνολο τῶν ἀνθρώπων πού κατοικοῦν στὴν Πατρίδα μας.

Προτρέπει τούς χριστιανούς μας κάθε βράδυ από τις 10:00 μέχρι τις 10:15 νά προσεύχονται μαζί μας στά σπίτια τους υπέρ τῆς καταπαύσεως τοῦ πειρασμοῦ καί τῆς νόσου καί υπέρ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ θυσιαστικοῦ ἔργου τῶν ἱατρῶν, τοῦ νοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ καί τῶν ἐπιστημόνων-ἐρευνητῶν, τούς ὁποίους καί εὐγνωμόνως εὐχαριστεῖ καί εὐλογεῖ.

Ἦδη στά Μοναστήρια μας ἔχει σημάνει συναγεροῦς ἀδιάλειπτης προσευχῆς.

Εὐχί ὅλων μας εἶναι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός νά παράσχει ἀνάπαυση στούς ἥδη κεκοιμημένους ἀδελφούς μας ἀπό τόν θανατηφόρο αὐτό ἰό καί τήν ἐξ ὕψους παρηγορία στούς πενθοῦντες συγγενεῖς τους, δεόμεθα δέ γιά τί θεραπεία καί ταχεία ἀνάρρωση τῶν νοσοῦντων καί πλήρη ἐξάλειψη τῆς φοβερᾶς αὐτῆς δοκιμασίας.

*Ἐκ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.*

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οἱ ἐργασίες τῆς Δ.Ι.Σ. τῆς 1.4.2020

Συνῆλθε τήν 1η Ἀπριλίου 2020 ἡ Διαρκής Ἱερά Σύνοδος (Δ.Ι.Σ.) τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 163ης Συνοδικῆς Περιόδου, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου, ἡ ὁποία ἀσχολήθηκε μέ τά θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως, ἐνῶ παράλληλα ἐπανεκτίμησε καί συζήτησε ἐκτενῶς τίς τελευταῖες ἐξελίξεις ὡς πρός τήν πορεία διάδοσης τοῦ κορωνοϊοῦ.

Ἡ συνεδρίαση ἐγίνε μέ τί μέθοδο τῆς τηλεδιασκέψεως, ἡ ὁποία πραγματοποιήθηκε μέ βάση τήν ἀσφαλή πλατφόρμα e:Presence.gov.gr τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου, μέ τί συνεργασία τοῦ Ὑπουργείου Ψηφιακῆς Διακυβέρνησης καί τῶν τεχνικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Δ.Ι.Σ. συζήτησε ἐκτενῶς ἐπί τῆς παρατάσεως ἰσχύος τῆς Κοινῆς Ἀπόφασης τῶν Ὑπουργῶν Παιδείας καί Θρησκευμάτων καί Ὑγείας ἕως τήν

11η Ἀπριλίου 2020 μέ τήν προοπτική περαιτέρω τροποποιήσεών της καί ἀπεφάσισε ὅτι:

1) Κατανοεῖ ἀπόλυτα τήν ἀγωνία τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας τήν κρίσιμη αὐτή περίοδο καί ἐκτιμᾷ τόν διακριτικό τρόπο μέ τόν ὁποῖο διαχειρίζεται τί συγκεκριμένη κρίση ἔχοντας ὡς κριτήριο πάντοτε τί διαφύλαξη τῆς δημόσιας ὑγείας.

2) Προτρέπει ὅλους νά τηροῦν ἀπαρέγκλιτα τίς ὑποδείξεις τῶν ὑγειονομικῶν ἀρχῶν καί τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων καί νά μὴν παρασύρονται ἀπό ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τούς ὑποδεικνύουν τήν παρακοή, ἡ ὁποία στήν παρούσα χρονική συγκυρία δέν δικαιολογεῖται οὔτε ἐν ὀνόματι τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ πίστις στόν Χριστό ἀποτελεῖ πρόξενο ζωῆς καί ὄχι θανάτου.

3) Μέ ὑψηλό αἶσθημα εὐθύνης ἀποδέχεται τίς αὐστηρές ὑποδείξεις πού προτείνονται ἀπό τίς ὑγειονομικές ἀρχές καί τήν Ἑλληνική Πολιτεία γιά τί χρονική περίοδο μέχρι τῆς 11ης Ἀπριλίου 2020 καί προτρέπει ὅλους νά παραμένουν στό σπίτι τους.

4) Χαιρετίζει τί δῆλωση τῆς Ἀξιότιμου Ὑπουργοῦ Παιδείας καί Θρησκευμάτων κ. Νίκης Κεραμέως, τῆς 30ῆς Μαρτίου 2020 στά Μ.Μ.Ε. Ἀποτελεῖ ὄντως «πηγὴν ὕδατος ζῶντος» στή «λειτουργική ἐρημία» τῶν Κληρικῶν μας, ἡ πρόταση λειτουργίας τῶν Ἱερῶν Ναῶν καί τῶν Ἱερῶν Μονῶν, ἔστω καί «κεκλεισμένων τῶν θυρῶν», κατά τήν ἑβδομάδα τῶν Παθῶν καί τήν ἑορτή τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

5) Ἐπισημαίνει μέ πολύ πόνο καί «αἶμα καρδιάς» κυριολεκτικά ὅτι τήν προσεχῆ Μεγάλη ἑβδομάδα καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, θά κληθοῦμε ὅλα τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας νά ζήσουμε πρωτόγνωρες καταστάσεις, ἀπέχοντας ἀπό τίς ἱερές Ἀκολουθίες, τήν Θεία Λειτουργία, ἀλλά καί ἀπό αὐτή τήν Θεία Κοινωνία. Γί αὐτό τόν λόγο ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος παρακαλεῖ πατρικά ὅλους τούς πιστούς νά μὴ λησμονοῦν ὅσα ὁ αὐθεντικός ἐρημνευτής τῶν Γραφῶν καί μεγάλος Πατέρας καί Διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας μας Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος διδάσκει: «Μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀπό ἀνάγκη δέν πηγαίνει στήν Ἐκκλησία, νά κάνει τόν ἑαυτό τοῦ Θυσιαστήριου, μέ τό νά προσεύχεται». Ὁ ἴδιος ἱερός Πατήρ ἀναφερόμενος

στήν ανάγκη τῆς κενωτικῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον καὶ μάλιστα πρὸς τὸν δοκιμαζόμενο, ἐπισημαίνει τὰ ἑξῆς σημαντικά: «Ἐσύ σέβουσα τὸ τρωινὸ Θυσιαστήριον, γιατί δέχεται τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ συμπεριφέρεσαι περιφρονητικά σ' αὐτόν πού εἶναι ὁ ἴδιος σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν βλέπεις μέ ἀδιαφορία νά χάνεται. Αὐτό τὸ θυσιαστήριον μπορεῖς νά τό δεῖς σημημένο παντοῦ, καὶ σέ στενοῦς δρόμους καὶ σέ ἀγορές, καὶ μπορεῖς νά τελεῖς θυσιές πάνω σ' αὐτό κάθε ὥρα». (Ὁμιλία 20 εἰς *Β' Κορινθ.* ΕΠΕ τόμος 19, σσ. 527-531). Ἀλλά καὶ ὁ νέος Ὅσιος τῆς Ἐκκλησίας μας Γέρων Ἐφραίμ ὁ Κατουνακιώτης (†27 Φεβρουαρίου 1998) ἀναφέρει ὅτι ὁ χριστιανός, ὁ ὁποῖος δέν δύναται νά προσέλθει στή Θεία Λειτουργία, μπορεῖ «αὐτήν τὴν ὥρα νά κάνει τὸν ἑαυτό του θυσιαστήριον, λέγοντας τὴν προσευχή».

Αὐτὴ εἶναι ἡ πατρικὴ προτροπὴ τῆς Ἱερᾶ Συνόδου πρὸς ὄλους τοὺς ἀδελφούς μας, μέλη τῆς Ἐκκλησίας: «Ἐκτενέστερον προσεύχεσθε» στὰ σπιτία σας! Κάντε τὸν ἑαυτό σας θυσιαστήριον, θυσιάζοντας κενωτικά καὶ ἀγαπητικά τὴν παρουσία σας στὸν Ἱερό Ναό καὶ τὴν προσέλευσή σας στή Θεία Εὐχαριστία γιὰ χάρι ὄλων τῶν ἀδελφῶν σας, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν ἔμψυχα θυσιαστήρια Θεοῦ. Καὶ νά εἴσθε βέβαιοι ὅτι οἱ Ἱερεῖς θά λειτουργοῦμε λιτά, χωρίς μεγάφωνα καὶ πανηγυρικὲς κωδωνοκρουσίες, ἔστω «κεκλεισμένων τῶν θυρῶν», ὅσο καὶ ἂν αὐτό μᾶς εἶναι δύσκολο καὶ στενάχωρο, ὑπὲρ «τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας», τῶν «ἐν ἀσθενείαις κατακειμένων», τῶν Ἱατρῶν καὶ Νοσηλευτῶν καὶ ὄλων τῶν ἐθελοντῶν, οἱ ὁποῖοι μέ πνεῦμα αὐτοθυσίας δίνουν τὸν ἑαυτό τους γιὰ νά προστατεύσουν τὴ ζωὴ τῶν πολλῶν καὶ τὴ δημόσια υγεία. Εὐχόμεστε καὶ προσευχόμεστε, ὁ κίνδυνος νά περάσει σύντομα, ὥστε ὅλοι μαζί (Κλῆρος καὶ λαός) νά ἀξιωθοῦμε νά ἐορτάσουμε τὴ Λαμπροφόρο Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου μας μέ πανηγυρικὴ Ἀναστάσιμη Παννυχίδα, κατὰ τὴν Ἀπόδοση τῆς Μεγάλης Ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, δηλαδή κατὰ τὸ μεσονύκτιο μεταξὺ Τρίτης 26 πρὸς Τετάρτη 27 Μαΐου 2020.

6) Αὐτὴ ἡ πρόσκαιρη παραμονὴ τῶν χριστιανῶν στήν κατ' οἶκον προσευχή καὶ τὴν κατ' οἶκον

Ἐκκλησία, δέν ὑπονοεῖ καμμία ἀμφιβολία ἢ πολὺ περισσότερο δέν σημαίνει ἀμφισβήτηση τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐπαναλαμβάνει ἐκεῖνο πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς παρουσίας κρίσεως διεκήρυξε στό ἀπὸ 9.3.2020 Ἀνακοινωθέν Αὐτῆς, ὅτι «ἡ προσέλευση στήν Θεία Εὐχαριστία καὶ ἡ κοινωνία ἀπὸ τὸ Κοινὸ Ποτήριον τῆς Ζωῆς, ἀσφαλῶς καὶ δέν μπορεῖ νά γίνεαι αἰτία μετάδοσης ἀσθενειῶν... Ὅσοι προσέρχονται «μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης» καὶ ἀπολύτως ἐλεύθερα χωρὶς κανένα δυναστικὸ καταναγκασμὸ, κοινωνοῦν τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἶμα τοῦ Χριστοῦ, πού γίνεται «φάρμακο ἀθανασίας», «εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον». Ἡ ὁποιαδήποτε ὑπόνοια γιὰ μετάδοση νοσημάτων ἀπὸ τὴ Θεία Εὐχαριστία, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸν τρόπο τῆς Θείας Μεταλήψεως, θίγει τὴ δογματικὴ Ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας, δέν γίνεαι ἀποδεκτὴ καὶ εἶναι καταδικαστέα.

7) Ἡ Ἱερά Σύνοδος συζήτησε ἐκτενῶς καὶ τὸ θέμα τῆς προσφοράς βοήθειας πρὸς τοὺς πάσχοντες καὶ πρὸς τὰ Νοσηλευτικὰ Ἰδρύματα τῆς Χώρας καὶ σέ κεντρικὸ ἐπίπεδο, διότι αὐτὴ ἤδη πραγματοποιεῖται καὶ ἀπὸ τὴν Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ καὶ ὄλες τῆς Ἱερῆς Μητροπόλεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Στὸ πλαίσιο αὐτό: α) σάν πρώτη ἔμπρακτε ἐκδήλωση αὐτῆς τῆς συμπαράστασης ἡ Ἱερά Σύνοδος ἀποφάσισε, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος νά προσφέρει ἄμεσα τὸ ποσὸ τῶν 150.000 εὐρώ, ἐνῶ ἀναθέτει στήν Διοικοῦσα Ἐπιτροπὴ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας Οἰκονομικῶν (Ε.Κ.Υ.Ο.) τὴν εὐθύνη νά ἔλθει σέ ἐπικοινωνία μέ τοὺς ὑπευθύνους Δημοσίου Φορεῖς Παροχῆς Ὑγείας, προκειμένου ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος νά ἐνισχύσει περαιτέρω αὐτὸν τὸν τομέα, β) ἡδη ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμος ἔδωσε ἐντολή στίς Δομές καὶ τὰ Ἰδρύματα τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν (Γενικὸ Φιλόπτωχο Ταμεῖο, Ὁργάνωση «Ἀποστολή» κ.λπ.) νά συνεργασθοῦν μέ τίς ἀρμόδιες Ἀρχές τῆς Πολιτείας καὶ σέ συνεργασία μέ τὸν Δῆμο Ἀθηναίων ἀποφασίσθηκε ἡ συνέχιση τῆς παροχῆς τῶν συσσιτίων πρὸς τοὺς πάσχοντες. Τὸ αὐτὸ πράττουν καὶ οἱ Ἱερῆς Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος οἱ ὁποῖες προτρέπονται

καί σέ περαιτέρω συνεργασία μέ τίς ἀρμοδίες Ἀρχές, γ) ὅπως συμβαίνει μέχρι σήμερα ἀπό τήν πλειονότητα τῶν Ἀρχιερέων καί Ἱερέων, οἱ ὁποῖοι προσφέρουν ἀπό τόν μισθό τους γιά χάρη τῶν ἐχόντων ἀνάγκη, ἔτσι καί στήν παρούσα κατάσταση τά Μέλη τῆς Διαρκoῦς Ἱερᾶς Συνόδου ἔλαβαν τήν ἀπόφαση τῆς καταθέσεως ἑνός μισθοῦ πρὸς τόν Εἰδικό Λογαριασμό Ἀντιμετωπίσεως Κορωνοιοῦ καί προτρέπουν καί τούς ὑπολοίπους Ἀρχιερεῖς νά πράξουν τό ἴδιο γιά τίς ἀνάγκες τοῦ Ἐθνικοῦ Συστήματος Ὑγείας, δ) ἡ Ἱερά Σύνοδος δηλώνει ὅτι, ὅπως ὅλα τά προηγούμενα χρόνια τῆς οικονομικῆς κρίσεως βρέθηκε παρούσα στίς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ καί διεφύλαξε τήν ἐνότητα τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι καί σήμερα παραμένει παρούσα, ἐνῶ συντονίζει καί τήν παρουσία καί προσφορά Της καί κατά τήν «ἐπόμενην ἡμέρα» πού ἡ πανδημία θά λήξει καί οἱ ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων θά γιγαντωθοῦν.

8) Ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐνημερωθεῖσα γιά τήν προσφορά ποσοῦ 50.000 εὐρώ ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο πρὸς τήν Ἑλληνική Κυβέρνηση ὡς συμβολή στόν διεξαγόμενο ἀγῶνα γιά τήν καταπολέμηση τοῦ κορωνοιοῦ, εὐχαριστεῖ δημοσίως τόν Παναγιώτατο Οἰκουμενικό Πατριάρχη κ. Βαρθολομαῖο γι' αὐτή τήν ἐνδειξη συναντίληψης πρὸς τόν ἑλληνικό λαό.

9) Καλεῖ ὅλους νά ἐμπιστεύονται τήν κρίση καί τίς ἀποφάσεις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ Ὅποια μέ ποιμαντική εὐθύνη καί εὐθυκρισία κατανοεῖ τήν ἀγωνία τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου καί τοῦ πιστοῦ Λαοῦ ἀλλά καί συγχρόνως ἐκτιμᾷ, σύμφωνα πρὸς τίς ὑποδείξεις τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων, πότε οἱ συνθήκες εἶναι πρὸς ὠφέλεια τῆς δημόσιας ὑγείας καί ὅλων τῶν πολιτῶν τῆς Πατρίδος μας. Αὐτό ἐπιτάσσει ἄλλωστε καί ὁ θυσιαστικός χαρακτήρας τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς τοῦτο, παρακαλεῖ ὅλους νά ἐπιδείξουν πνεῦμα Συνοδικῆς ἐμπιστοσύνης καί πρὸς τόν σκοπὸ αὐτὸ δέν ἐπιτρέπει πλέον σέ κανέναν ἀπολύτως, Ἀρχιερέα, Ἱερέα, Διάκονο, Μοναχὸ ἢ ἄλλον ἐργάτη τῆς Ἐκκλησίας, νά προβαίνει σέ δημόσιες δηλώσεις ἢ ἐμφανίσεις στά μέσα τῆς Γενικῆς Ἐνημερώσεως καί τό Διαδίκτυο καί προτρέπει ὅλους νά ἡσυχάζουν, νά ἀσκοῦνται στή σιωπή καί τήν ἐντονότερη προσευχή. Οἱ Ἀρχιερεῖς δύνανται

νά ἐπικοινωνοῦν μετά τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καί οἱ Ἱερεῖς μέ τούς Ἐπισκόπους τους γιά κάθε ζήτημα. Ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐπίσης ὀρίζει τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου κ. Ἱερόθεο, ὁ ὁποῖος κατά τά τελευταῖα ἔτη εἶναι ἐκπρόσωπος Τύπου τῶν συνελεύσεων τῆς Ἱεραρχίας, ὡς τό μόνο ὑπεύθυνο πρόσωπο πρὸς τό ὁποῖο θά ἀπευθύνονται τά Μέσα τῆς Ἐνημερώσεως γιά νά λαμβάνουν ἀπαντήσεις ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων.

Τέλος, ἡ Ἱερά Σύνοδος διακηρύσσει ὅτι ὅλοι δέν θά πρέπει νά ξεχνᾶμε πὼς ἡ ἐορτή τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἀποτελεῖ τήν «ἀπαρχή» μίας στάσης ἐλπιδοφόρου ἀναμονῆς καί προσδοκίας «ἄλλης βιοτῆς, τῆς αἰωνίου», μέ σκοπὸ τήν τελικὴ ἐπικράτηση τῆς ζωῆς καί τήν ὀριστικὴν κατάργηση τοῦ θανάτου.

*Ἐκ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οἱ ἐργασίες τῆς ΔΙΣ τῆς 30.4.2020

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ!

Συνήλθε τήν Πέμπτη 30ῆς Ἀπριλίου 2020 ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος (Δ.Ι.Σ.) τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 163ης Συνοδικῆς Περιόδου, ὑπὸ τήν προεδρία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου, κατά τήν δεύτερη συνεδρίαση Αὐτῆς γιά τόν μῆνα Ἀπρίλιο καί ἀσχολήθηκε μέ τά θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως.

Κατά τήν συνεδρίαση Αὐτῆς ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος ἐνέκρινε:

- Τίς κατά τό μεσολαβῆσαν ἀπό τήν προηγούμενη Συνεδρίαση Αὐτῆς (1.4.2020) γενόμενες «Συνοδικῆ Ἐντολῆ καί Ἐξουσιοδοτήσεως» ἐνέργειες τοῦ Μακαριωτάτου Προέδρου, σύμφωνα μέ τόν σχετικὸ Κανονισμό περὶ τῶν ἐργασιῶν Αὐτῆς.

Ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος συζήτησε ἐκτενέστατα καί ἐπανεκτίμησε τίς τελευταῖες ἐξελίξεις σχετικὰ

μέ τήν πανδημία τοῦ κορωνοϊοῦ καί τῶν ἐξ αὐτῆς συνεπειῶν ὡς πρός τήν τέλεση τῆς Θείας Λατρείας στούς Ἱ. Ναούς καί τίς Ἱ. Μονές τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί ἀπεφάσισε τά ἑξῆς:

- Δοξάζει τό ὄνομα τοῦ Ἀναστάσιου Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διότι Χάριτι καί Φιλανθρωπίᾳ Αὐτοῦ καί προστασίαις τῶν Ἁγίων Του, ἀποσοβήθηκε στήν Πατρίδα μας ἡ περαιτέρω ἐξάπλωση τῆς νόσου.

- Ἐκφράζει δημοσίως τίς θερμές πατρικές συγκαρπητίριες εὐχές Της πρός ὄλους τοὺς Ἱατροὺς καί νοσηλευτές, τοὺς ἐπιστήμονες Ὑγείας, τοὺς ἀρμοδίους Κρατικούς Λειτουργοὺς καί ὄλους ὅσοι ἀγωνίζονται μέ σθένος, δύναμη καί ἐλπίδα γιά τή φροντίδα τῶν ἀσθενῶν καί τῶν οἰκογενειῶν τους.

- Δέεται διαρκῶς πρός τόν Κύριο γιά τήν ἀνάπαυση ὄλων τῶν ἐκ τῆς νόσου κοιμηθέντων ἀδελφῶν μας καί συλλυπεῖται θερμά τοὺς οἰκείους τους.

- Συγχαίρει δημοσίως ὁλόκληρο τόν Ἑλληνικό Λαό, ὁ ὁποῖος τήρησε ἐξ ἀρχῆς τά ὑποδειχθέντα ἀπό τοὺς εἰδικούς μέτρα, μέ πνεῦμα ἀλληλεγγύης, ὑπακοῆς, αὐτοθυσίας καί ἀληθινῆς ἀγάπης, παραμένοντας κατ' οἶκον ὑπομένοντας τήν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐγκλεισμοῦ δυσκολία καί ἀνάγκη.

- Ἀπευθύνεται ἰδιαίτερος πρός τόν Ὁρθόδοξο Ἱ. Κλῆρο καί τόν εὐσεβῆ καί φιλόχριστο Ἑλληνικό Λαό, ἀλλά καί ὄλους τοὺς ἀφανεῖς ἐθελοντές ὀρθοδόξους Χριστιανούς συνεργάτες, τοὺς ὁποῖους εὐχαριστεῖ καί πατρικῶς εὐλογεῖ διότι, ἂν καί πολλές φορές ἐξέφρασαν τήν δυσαρέσκειά τους γιά τήν ἔλλειψη δυνατότητας συμμετοχῆς τους στίς Ἱ. Ἀκολουθίες, ἰδίως τῆς Μ. Ἑβδομάδος, σπκώνοντας ἔτσι «σταυρό» δυσβάστακτο, παρέμειναν συντεταγμένοι μέ τίς ἀποφάσεις τῆς Πολιτείας καί πρός τίς μέ πατρική εὐθύνη δοθεῖσες ὁδηγίες τῆς Ἱ. Συνόδου, ἡ Ὅποια ἀπό τήν ἀρχή τῆς ὑγειονομικῆς κρίσεως (28.2.2020) τήρησε ὑπεύθυνα θέση, προτρέποντάς τους μέσῳ ἀνακοινώσεων καί Ἐγκυκλίων Της νά τηρήσουν τοὺς κανόνες ὑγιεινῆς καί νά παραμείνουν κατ' οἶκον, ὥστε νά μὴ θέσουν τόν ἑαυτό τους, ἀλλά καί τοὺς συνανθρώπους τους σέ κίνδυνο.

Αὐτός ὁ ἱερός κλῆρος καί ὁ πιστός λαός δικαίως παραπονοῦνται καί ἡ Ἱ. Σύνοδος ἐκφράζει καί δημοσίως τήν πικρία της καί τόν προβληματισμό της γιά τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο

ἀντιμετωπίσθηκαν πολλοί Χριστιανοί μας στήν τόσο σημαντική καί εὐαίσθητη γιά τοὺς πιστοὺς περίοδο τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας.

- Οἱ ἀποφάσεις αὐτές τῆς Ἱ. Συνόδου δέχθηκαν μεγάλη πολεμική τόσο ἀπό ὀρισμένους ἀδελφοὺς χριστιανούς, Κληρικούς καί λαϊκοὺς, ὅσο καί ἀπό ἐκπροσώπους Μέσων Ἐνημερώσεως, ἀκόμη καί Κοινοβουλευτικῶν Κομμάτων, οἱ ὁποῖοι, εἴτε ἀπό ἄγνοια, εἴτε ἀπό κακή πληροφόρηση ἢ παρεξήγηση, χρησιμοποίησαν τόν προσφιλῆ καί εὐκολο τρόπο τῆς συκοφαντίας, τῆς μυθοπλασίας καί τῶν ὑβρεῶν. Ὅλους αὐτούς ἡ Ἱ. Σύνοδος τοὺς συγχωρεῖ, τοὺς εὐλογεῖ πατρικά, ἀλλά ταυτόχρονα δηλώνει ὅτι ὀφείλουν νά ἀποκαταστήσουν τίς συκοφαντίες γιά νά μὴν παραμένουν ἐκτεθειμένοι ἔναντι τοῦ Θεοῦ καί τῆς ἀληθείας.

- Ὑποδέχεται μέ ἐλπίδα τό ἀπό 28.4.2020 διάγγελμα τοῦ Πρωθυπουργοῦ κ. Κυριάκου Μητσοτάκη, τόν ὁποῖον συγχαίρει γιά τίς εὐχαριστίες τίς ὁποῖες ἐξέφρασε δημοσίως πρός τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καί σύμπαντα τόν Ἱ. Κλῆρο καί τόν εὐσεβῆ Λαό Αὐτῆς, ἀναγνωρίζοντας ἔτσι τή συμβολή του στήν ἀντιμετώπιση τῆς πανδημίας. Σημαντικό ρόλο σ' αὐτήν τήν ἀναγνώριση εἶχε καί ἡ Ὑπουργός Παιδείας καί Θρησκευμάτων κ. Νίκη Κεραμέως, τῆς ὁποίας ἡ συμβολή ἰδιαίτερος ἐπισημαίνεται.

- Ἐκφράζει τήν χαρά Της διότι ὁ κύριος Πρωθυπουργός ἔτεινε «εὐήκοον οὖς» στήν ἀπό 22.4.2020 ἐπιστολή τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου, ὁ ὁποῖος μέ ἔναγχο ἀγωνία τοῦ μετέφερε τήν κοινή πεποίθηση τοῦ Σώματος τῆς Ἱεραρχίας, τοῦ Ἱ. Κλήρου καί τοῦ εὐσεβοῦς Λαοῦ, ὅτι ἔφθασε καιρός γιά τήν «ὑπό ὄρους» προσέλευση πιστῶν στούς Ἱ. Ναούς καί τίς Ἱ. Μονές τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τόσο γιά προσκύνημα, ὅσο καί γιά συμμετοχή στίς Ἱ. Ἀκολουθίες, τό ἱερώτατο Μυστήριον τῆς Θείας Λειτουργίας καί τά λοιπὰ Ἱερά Μυστήρια καί γι' αὐτό ὁ κ. Πρωθυπουργός ἀπεφάσισε τή σταδιακή ἐπιστροφή τῶν πιστῶν στούς Ἱ. Ναούς καί στή Λατρεία τῆς Ἐκκλησίας.

- Ἀσφαλῶς, ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐπιθυμοῦσε καί ἀνέμενε τήν ἐπιστροφή τῶν πιστῶν στή Θεία

Λατρεία από τήν πρώτη ημέρα τῆς «σταδιακῆς ἐπιστροφῆς στήν κανονικότητα» (4.5.2020), ὅπως εἶχε ἡ Ἱδια ζητήσει. Κατόπιν πολλῆς συζητήσεως, ὁμως, ἀπεφάσισε νά ἀποδεχθεῖ τήν ἀπόφαση τῶν ὀργάνων τῆς Πολιτείας γιά πλήρη ἐπιστροφή ὑπό ὄρους τῶν πιστῶν στούς Ἱ. Ναούς ἀπό τήν Κυριακή 17.5.2020, ἐκλαμβάνοντας καί χρησιμοποιώντας τό διάστημα αὐτό ὡς δυνατότητα καλύτερης προετοιμασίας, ὑπό τίς παρούσες ὑγειονομικές συνθήκες καί προϋποθέσεις, γιά τόν προγραμματισμό τελέσεως τῶν Ἱ. Ἀκολουθιῶν μέ τή συμμετοχή τῶν πιστῶν.

- Ἐπαναβεβαιώνει τήν παγία θέση Της, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος στέκεται πάντοτε ἠθικῶς καί ὑλικῶς στό πλευρό τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας καί θά συνεχίσει νά Τήν συνδράμει μέ ὅλες Της τίς δυνάμεις καί τά μέσα σέ κάθε ζήτημα πού ἀφορᾶ τόν Ἑλληνικό Λαό. Πρός τοῦτο, σύμφωνα μέ τό διάγγελμα τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, περί συμμετοχῆς τῶν πιστῶν στήν Θεία Λατρεία «μέ αὐστηροῦς κανόνες πού θά συμφωνηθοῦν μέ τήν Ἱερά Σύνοδο καί τήν ἐπιστημονική κοινότητα», ἐπεξεργάζεται ἤδη προτάσεις, οἱ ὁποῖες προέρχονται ἀπό τά συμπεράσματα τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐποτροπῆς, τίς ὁποῖες ἀφοῦ συνέλθει καί πάλι κατά τόν μῆνα Μάιο, θά καταθέσει πρὸς τήν Πολιτεία, προκειμένου νά ἰσχύσουν ἀπό τήν Κυριακή 17.5.2020, ὅποτε καί οἱ πιστοί θά ἐπανεέλθουν ὑπό ὄρους στήν κοινή Λατρεία ἐντός τῶν Ἱ. Ναῶν.

- Ἀπό τή Δευτέρα 11.5.2020, οἱ Ὑπηρεσίες τῆς Ἱ. Συνόδου, τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καί τῶν Ἱ. Μητροπόλεων θά ἐπανεέλθουν στήν κανονική ἡμερήσια λειτουργία τους, σύμφωνα μέ τούς ὄρους καί τούς κανόνες ὑγιεινῆς πού ἔχει θεσπίσει ἡ Πολιτεία, ὡς πρὸς τήν ἀσφαλή καί ἐν ὑγείᾳ λειτουργία τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

- Αἴρεται ἡ προγενέστερη Ἀπόφαση τῆς Ἱ. Συνόδου περί ἀποχῆς Ἀρχιερέων, Ἱερέων, Διακόνων καί Μοναχῶν ἀπό ἐμφανίσεις καί δημόσιες δηλώσεις στά Μέσα Γενικῆς Ἐνημερώσεως καί τό Διαδίκτυο, ἡ ὁποία εἶχε ὡς μοναδικό στόχο, ὅπως ἐξ ἀρχῆς τονίσθηκε, τήν ὑπαρξη «ἐνιαίας φωνῆς» τῆς ποιμαίνουσας Ἐκκλησίας πρὸς τήν κοινωνία. Παρακαλοῦνται, ὁμως, καί πάλι ὅλοι οἱ Ἀρχιερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νά ἐπικοινωνήσουν μέ τίς Δημόσιες

Ἀρχές γιά ἐκκλησιαστικά ζητήματα εὐρύτερου ἐνδιαφέροντος, νά τό πράττουν, κατά τήν ἐκκλησιαστική τάξη καί δεοντολογία, μέσῳ τῆς Ἱ. Συνόδου, ἐνῶ ὅσοι Ἱερεῖς, Μοναχοί καί Μοναχές, ἐπιθυμοῦν νά πράξουν τό ἴδιο, τοῦτο νά γίνεται μόνο μέσῳ τῶν οικείων αὐτῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν.

Ἡ ΔΙΣ εὐχεται καί προτρέπει τούς Σεβ. Ἀρχιερεῖς, μέσα στό πλαίσιο τῶν ποιμαντορικῶν τους εὐθυνῶν, νά ἀναλάβουν ἕκαστος ἐξ αὐτῶν, ὅπως καί ὁ κάθε Κληρικός καί Μοναχός, ὡς καί ἕκαστος ὀρθόδοξος πιστός, τήν προσωπική του εὐθύνη γιά τή διαχείριση τοῦ ἀνακύφαντος ζητήματος.

Ἡ ΔΙΣ ὁμοφώνως ἀπεφάσισε τήν μί σύγκληση τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, διότι: ἤδη ἡ Πολιτεία διά τοῦ κυρίου Πρωθυπουργοῦ καί τῶν ἀρμόδιων ὑπουργῶν καί ἱατρῶν ἀπεδέχθη τήν παρέμβαση τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου κ. Ἱερωνύμου καί τῆς ΔΙΣ διά τῆς ἀπό 22.4.2020 ἐπιστολῆς πρὸς τόν κ. Πρωθυπουργό περί τῆς συμμετοχῆς τῶν πιστῶν στή λειτουργική ζωή τῆς Ἐκκλησίας βάσει τῶν ἀπαραίτητων μέτρων ὑγιεινῆς. Γιά τόν σκοπό αὐτόν ἡ ΔΙΣ ἀπεφάσισε νά συγκληθεῖ τήν Τρίτη 12η Μαΐου 2020 προκειμένου νά διευκρινίσει τούς τρόπους τῆς ἐπιαναφορᾶς στήν κανονική λειτουργική ζωή μας σύμφωνα μέ τή σχετική ἀναφορά τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ ὅτι: «ἀπό τήν 4η Μαΐου οἱ ἐκκλησίες θά εἶναι ἀνοικτές γιά ἀτομική λατρεία καί ἀπό τήν Κυριακή 17 Μαΐου οἱ πιστοί θά μποροῦν νά συμμετέχουν καί στή Θεία Λειτουργία καί στίς ὑπόλοιπες Ἀκολουθίες, πάντα ὁμως μέ αὐστηροῦς κανόνες πού θά συμφωνηθοῦν μέ τήν Ἱερά Σύνοδο καί τήν ἐπιστημονική κοινότητα». Γιά τήν περίοδο 4-16 Μαΐου 2020, ἡ ΔΙΣ θά ἀποστείλει σχετική Ἐγκύκλιο πρὸς τίς Ἱ. Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, μέ ὅλες τίς σχετικές ὁδηγίες γιά τήν προσέλευση τῶν πιστῶν στούς Ἱ. Ναούς γιά τήν κατ' ἴδιαν προσευχή τους.

Ἡ ΔΙΣ ἐπαναλαμβάνει καί πάλι ὁμοφώνως ὅτι τό ζήτημα περί τοῦ Ἱ. Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας καί τῆς Θείας Κοινωνίας τυγχάνει ἀδιαπραγμάτευτο, ὅπως ἀκριβῶς ὀρίζεται ἀπό τούς Θεῖους καί Ἱ. Κανόνες τῆς Ἀγίας μας Ἐκκλησίας.

Ἰδιαίτερες εἶναι οἱ εὐχαριστίες τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου πρὸς τόν Σεβασμιώτατο Μητρο-

πολίτη Ναυπάκτου και Άγιου Βλασίου κ. Γερόθεο, ό όποιος σέ κρίσιμη έποχή ανέλαβε τό ύψηλό διακόνημα του εκπροσώπου Αύτης πρός τά Μέσα Γενικής Ένημερώσεως και μέ απόλυτο σεβασμό πρός τό συνοδικό πολιτεύμα της Έκκλησίας, σοβαρότητα, ύπευθυνότητα, ευγένεια, νηφαλιότητα, θεολογική γνώση και μέ την έν γενεί μόρφωση και παιδεία που διαθέτει, έφερε επιτυχώς εις πέρας.

Η Ίερά Σύνοδος καλεί όλους τους ευσεβείς χριστιανούς νά «μείνουμε ασφαλείς» στή νοτιή Κιβωτό της Όρθοδόξου Έκκλησίας και νά επανέλθουμε στή λογική Λατρεία του ζώντος Θεού μέ όλες τίς απαραίτητες προϋποθέσεις ευχαριστώντας τον Άναστάνα Κύριο για όσα ή αγάπη Του εργάστηκε για τί σωτηρία μας.

Τέλος ή ΔΙΣ ένεκρινε αποσπάσεις κληρικών και ασχολήθηκε μέ θέματα Ί. Μητροπόλεων και τρέχοντα ύπηρεσιακά ζητήματα.

*Έκ της Ίερας Συνόδου
της Έκκλησίας της Ελλάδος*

**Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

*Παράδοση ύγειονομικού ύλικού
άξίας 300.000 €
άπό την Έκκλησία της Ελλάδος
πρός τό Ύπουργείο Υγείας*

Η Έκκλησία της Ελλάδος, σέ ύλοποίηση της άπό 1ης Άπριλίου 2020 προτάσεως του Μακαριωτάτου Άρχιεπισκόπου Άθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Γερόνιμου και άποφάσεως της Διαρκούς Ίερας Συνόδου παρέδωσε 60.000 νοσοκομειακές μάσκες, 38.750 ιατρικές μάσκες KN95, 16.500 τέστ γρήγορης άνίχνευσης κορωνοϊού και 30 αναπνευστήρες, συνολικής άξίας 300.000 ευρώ, στό Ύπουργείο Υγείας.

Τό έν λόγω ύγειονομικό ύλικό παραδόθηκε την 8η Άπριλίου στον χώρο ύποδοχής ύγειονομικού ύλικού του Ύπουργείου Υγείας, παρουσία εκπροσώπου του Ύπουργού Υγείας, όπως όρισε ό Ύπουργός Βασίλειος Κικίλιας μέ τό ύπ' αριθμ.

2491/7-4-2020 έγγραφό του, του εκπροσώπου της Έκκλησίας της Ελλάδος, Άρχιμ. Δρος Νικόδημου Φαρμάκη, Γεν. Διευθυντή της Έκκλησιαστικής Κεντρικής Ύπηρεσίας Οικονομικών της Έκκλησίας της Ελλάδος (Ε.Κ.Υ.Ο.), ό όποιος, σύμφωνα μέ τί σχετική έντολή της Ί. Συνόδου διακανόνισε τί χορηγία, καθώς και του εκπροσώπου της χορηγού εταιρείας Milaya Capital LTD κ. Yasam Ayavefe.

Ό κ. Yasam Ayavefe δήλωσε ότι προβαίνει σέ αυτή τί δωρεά άνταποκρινόμενος σέ αίτημα της Έκκλησίας της Ελλάδος αναφέροντας τά έξης: «Μένω στήν Ελλάδα μέ την οικογένειά μου τά τελευταία χρόνια, λαμβάνοντας προστασία για τό πρόσωπό μου και την οικογένειά μου. Έδω αισθάνομαι ότι βρήκα τό αληθινό μου σπίτι. Αύτός είναι ό τόπος που θέλω νά μεγαλώσω τά παιδιά μου. Μπορώ μέ ύπερηφάνεια νά άποκαλέσω την Ελλάδα “πατρίδα μου”, γιατί είναι ό τόπος που πραγματικά άνήκω. Αύτή την πατρίδα που μέ βοήθησε, είναι χρέος μου νά βοηθήσω και έγω σέ αυτήν τί μεγάλη δοκιμασία. Σέβομαι την Έκκλησία της Ελλάδος, την προσφορά της στον Έλληνικό Λαό και γι' αυτό άνταποκρίθηκα άμεσα στο κάλεσμα της».

Ό π. Νικόδημος Φαρμάκης δήλωσε ότι είναι ιδιαίτερα ένθαρρυντικό τό γεγονός ότι ή πρώτη μεγάλη χορηγία συμφωνήθηκε άπό την πρώτη κιόλας ήμέρα που έλαβε έντολή άπό την Ίερά Σύνοδο και τί Διοικούσα Έπιτροπή της Ε.Κ.Υ.Ο. νά ύλοποιήσει σχέδιο άνεύρεσης πόρων για την ύποστήριξη της Πολιτείας στήν άντιμετώπιση της πανδημίας. «Είναι ιδιαίτερα συγκινητικό ότι ή χορηγία προήλθε άπό μία εταιρεία, της όποίας τό “τιμόνι” κρατά ένας γνήσιος φιλέλληνας», είπε χαρακτηριστικά και εξέφρασε τί βεβαιότητα ότι θά ακολουθήσουν και άλλες χορηγίες, καθώς ή Γενική Διεύθυνση της Ε.Κ.Υ.Ο. ενεργώντας κατ' έντολή της Διοικούσας Έπιτροπής, ώστε νά ύλοποιηθούν άμεσα οί άπό 1ης Άπριλίου 2020 Άποφάσεις της Ίερας Συνόδου της Έκκλησίας της Ελλάδος για τί στήριξη της Πολιτείας στο έργο της άντιμετώπισης της πανδημίας, έχει ήδη θέσει σέ έφαρμογή σχέδιο έξεύρεσης πόρων, έξ ιδίων και μέσφ χορηγιών είτε χρηματικών, είτε σέ είδος.

Έκ του Γραφείου Τύπου της Ίερας Συνόδου

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

9ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο
γιά τά 200 χρόνια από τίν Έλληνική
Έπανάσταση, 16-17 Οκτωβρίου 2020
*«Τά Οικονομικά του Αγώνα. Η επίτευξη και
ή αναγνώριση τής Έλληνικῆς Ανεξαρτησίας»*

Πρόσκληση έκδηλώσεως ενδιαφέροντος

Η Ί. Σύνοδος τής Έκκλησίας τής Ελλάδος, προσευχομένη γιά τίν υγεία του σύμπαντος κόσμου, συνεχίζει τίν πραγματοποίηση των Διεθνών Επιστημονικών Συνεδρίων γιά τίν επέτειο των 200 χρόνων από τής Έλληνικῆς Έπανάστασεως του 1821 και ανακοινώνει ότι τίν 16η και 17η Οκτωβρίου 2020 θά διεξαχθεῖ τό 9ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο, στήν Αθήνα, τό όποιο ἔχει ως θέμα: *«Τά Οικονομικά του Αγώνα. Η επίτευξη και ή αναγνώριση τής Έλληνικῆς Ανεξαρτησίας»*.

Τό Συνέδριο αποβλέπει στή διερεύνηση τής χρηματοδοτήσεως του πολέμου και τής οικονομικῆς οργάνωσεως του υπό διαμόρφωση κράτους ἕως τίν Καποδιστριακή περίοδο, μέ τίς συνακόλουθες πολιτικές και κοινωνικές ζυμώσεις. Η δημιουργία οικονομικών θεσμών και μηχανισμών, ή οργάνωση τής φορολογίας γιά τίν κάλυψη των δημοσίων δαπανών, ή ἔξωτερική οικονομική βοήθεια μέ τή μορφή των ἔθνικων δανείων, αλλά και των εισφορών των Φιλελλήνων και του Παροικιακού Έλληνισμού εἶναι μερικῆς από τίς πτυχές που θά ἔξετασθοῦν.

Η δεύτερη μεγάλη ἐνότητα του Συνεδρίου ἐπιδιώκει νά ἀναδείξει τίς διπλωματικές προσπάθειες των πολιτικῶν ἐκπροσώπων τής Έλληνικῆς Έπανάστασεως και κυρίως του Ίω. Καποδίστρια γιά τή διεθνή ἀναγνώριση τής Έλληνικῆς Ανεξαρτησίας. Θά διερευνηθοῦν οἱ προθέσεις των Μ. Δυνάμεων, οἱ ἀντιθέσεις συμφερόντων, τά Πρωτόκολλα και οἱ Συνθήκες που καθορίζουν και ἐπισημοποιούν τίν ἀναγνώριση τής Ελλάδος ως ἀνεξαρτήτου κράτους, καθώς και ό ρόλος συγκεκριμένων πολιτικῶν προσωπικοτήτων, ἐντός και ἔκτός τής Εὐρώπης.

Επίσης, ή διεθνοποίηση τής Έλληνικῆς Έπανάστασεως και οἱ σχέσεις τής μέ ἄλλα Έπαναστατικά Κινήματα στήν Εὐρώπη και τίν Ἀμερική πρόκειται νά ἀποτελέσει θεματική του 9ου Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου.

Πιο συγκεκριμένα, οἱ παρουσιάσεις καλοῦνται νά κινηθοῦν γύρω από τούς θεματικούς ἄξονες:

Η οικονομία του πολέμου. Χρηματοδότηση και οργάνωση τής πολεμικῆς προσπάθειας, σέ ξηρά και θάλασσα.

Δημόσια οικονομικά τής Έπανάστατικῆς και τής Καποδιστριακῆς περιόδου: θεσμοί, μηχανισμοί και κοινωνικές ζυμώσεις.

Τά ἔθνικα Δάνεια: ή σημασία τους στον Αγώνα και οἱ συνθήκες ἐξάρτησης.

Η διεθνοποίηση του Αγώνα και ή ἀναγνώριση τής Ανεξαρτησίας: Πρωτόκολλα, Συνθήκες, σχέσεις μέ ἄλλα Έπαναστατικά Κινήματα.

Πολιτικές και κοινωνικές ζυμώσεις γιά τίν επίτευξη τής Ανεξαρτησίας: ό ρόλος και ή συνδρομή του Κυβερνήτη Καποδίστρια στήν ἐδραίωση του Έλληνικού Κράτους.

Οἱ προτάσεις των ενδιαφερομένων (ὑπό μορφή περιλήψεων, ὄχι ἔκτενέστερων των 300 λέξεων), καθώς και ἕνα σύντομο βιογραφικό αὐτῶν (ὄχι ἔκτενέστερο των 200 λέξεων) δέον ὅπως κατατεθοῦν στήν Ἐπιστ. Ἐπιτροπή τής Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Πολιτιστικῆς Ταυτότητος ἕως τίν 15η Μαΐου 2020, ταχυδρομικῶς, στή διεύθυνση τής Ἱερᾶς Συνόδου (Ιωάννου Γενναδίου 14 και Ἰασίου 1 Τ.Κ. 11521) ἢ στίς ἠλεκτρονικές διευθύνσεις: bartholomaiosantoniou@yahoo.com - politistikitautotita@yahoo.gr.

Επειδή προγραμματίζεται ή ἔκδοση των Τόμων των Πρακτικῶν του 9ου Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου ἕως τό τέλος του 2020, ὥστε ή σειρά των δέκα Τόμων νά εἶναι ἔτοιμη πρὸς διάθεση καθ' ὄλο τό ἐπετειακό ἔτος του 2021, παρακαλοῦνται θερμῶς οἱ εἰσηγητές του Συνεδρίου νά καταθέσουν τά πλήρη κείμενά τους σέ δημοσιεύσιμη μορφή (δηλαδή μέ παραπομπές, βιβλιογραφικές ἀναφορές κ.λπ.) ἕως τίν 15η Σεπτεμβρίου 2020, ὥστε νά συμπεριληφθοῦν οἱ εἰσηγήσεις τους στον ὑπό ἔκδοση Τόμο. (Τηλ. ἐπικοινωνίας: 210-7272268, 6983772240).

Ἐκ του Γραφείου Τύπου τής Ἱερᾶς Συνόδου

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

10ο Διεθνές Έπιστημονικό Συνέδριο
γιά τά 200 χρόνια από τήν Έλληνική
Έπανάσταση, 27- 28 Νοεμβρίου 2020
«*Η επίδραση του 1821 στή λογοτεχνία
καί τήν τέχνη*»

Πρόσκληση ἐκδήλωσης ἐνδιαφέροντος

Ἡ Ἱ. Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, προσευχομένη γιά τήν υἰεαία του σύμπαντος κόσμου, συνεχίζει τήν πραγματοποίηση τῶν Διεθνῶν Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων γιά τήν ἐπέτειο τῶν 200 χρόνων ἀπό τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως του 1821 καί ἀνακοινώνει ὅτι τήν 27η καί 28η Νοεμβρίου 2020 θά διεξαχθεῖ τό 10ο Διεθνές Ἐπιστημονικό Συνέδριο, στήν Ἀθήνα μέ θέμα: «*Η επίδραση του 1821 στή λογοτεχνία καί τήν τέχνη*».

Τό 10ο Διεθνές Ἐπιστημονικό Συνέδριο τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὀλοκληρώνει τό πρόγραμμα τῶν δέκα Διεθνῶν Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων, πού πραγματοποιοῦνται ὑπό τήν αἰγίδα Αὐτῆς ἀπό τό ἔτος 2012.

Κεντρικό θέμα του Συνεδρίου ἀποτελεῖ ἡ επίδραση τῆς Ἐπαναστάσεως του 1821, τῶν γεγονότων καί τῶν προσωπικοτήτων τῆς στήν τέχνη, καί εἰδικότερα στή λογοτεχνία, ἀλλά καί στίς εἰκαστικές τέχνες, τή μουσική, τό θέατρο, ἀλλά καί στόν κινηματογράφο καί τήν τηλεόραση.

Τό Συνέδριο ἐπιθυμεῖ νά ἀναδείξει τό ἀποτύπωμα τόσο τῶν ἐπιδράσεων, ὅσο καί τῶν μνημάτων του 1821 στήν τέχνη καί στήν κοινωνική, πνευματική καί καθημερινή ζωή, στήν Ἑλλάδα καί στό ἔξωτερικό.

Τό 1821 ὑπῆρξε πηγή ἐμπνεύσεως σέ διάφορες πτυχές τῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων, μέ πῶ χαρακτηριστικό, ἴσως, παράδειγμα τούς Ἀγωνιστές τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως, καθώς καί γιά ἀνάλογα κινήματα στή ΝΑ Εὐρώπη καί τήν Ἀμερική.

Μέ τό 10ο Διεθνές Ἐπιστημονικό Συνέδριο ἐπιθυμοῦμε νά χαρτογραφήσουμε τό εὖρος καί τήν ποιότητα τῶν ἐπιδράσεων αὐτῶν, συνεχίζοντας καί συστηματοποιώντας τή σχετική ἔρευνα.

Πιό συγκεκριμένα, οἱ παρουσιάσεις καλοῦνται νά κινήθουν γύρω ἀπό τούς θεματικούς ἀξονες:

Ἡ επίδραση του 1821 στίς εἰκαστικές τέχνες.

Ἡ επίδραση του 1821 στή λογοτεχνία (ποίηση, πεζογραφία) – στά ἀπομνημονεύματα καί τίς ἱστορικές βιογραφίες.

Ἡ επίδραση του 1821 στή μουσική, τό θέατρο, τόν κινηματογράφο καί τήν τηλεόραση.

Ἡ επίδραση του 1821 στή λαϊκή τέχνη καί στίς ἐπιμέρους ἐκφράσεις καί κατηγορίες τῆς.

Ἡ επίδραση του 1821 στά ἰδεολογικά καί καλλιτεχνικά ρεύματα τῆς Δυτικῆς καί τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης.

Οἱ προτάσεις τῶν ἐνδιαφερομένων (ὑπό μορφή περιλήψεων, ὄχι ἐκτενέστερων τῶν 300 λέξεων), καθώς καί ἕνα σύντομο βιογραφικό αὐτῶν (ὄχι ἐκτενέστερο τῶν 200 λέξεων) δέον ὅπως κατατεθοῦν στήν Ἐπιστ. Ἐπιτροπή τῆς Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Πολιτιστικῆς Ταυτότητος ἕως τήν 15η Μαΐου 2020, ταχυδρομικῶς, στή διεύθυνση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου (Ἰωάννου Γενναδίου 14 καί Ἰασίου 1 Τ.Κ. 11521) ἢ στίς ἠλεκτρονικές διευθύνσεις: bartholomaiosantoniou@yahoo.com - politistikitaotita@yahoo.gr.

Ἐπειδή προγραμματίζεται ἡ ἔκδοση τῶν Τόμων τῶν Πρακτικῶν του 9ου Διεθνούς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου ἕως τό τέλος του 2020, ὥστε ἡ σειρά τῶν δέκα Τόμων νά εἶναι ἔτοιμη πρός διάθεση καθ' ὄλο τό ἐπετειακό ἔτος του 2021, παρακαλοῦνται θερμῶς οἱ εἰσηγητές του Συνεδρίου νά καταθέσουν τά πλήρη κείμενά τους σέ δημοσιεύσιμη μορφή (δηλαδή μέ παραπομπές, βιβλιογραφικές ἀναφορές κ.λπ.) ἕως τήν 15η Σεπτεμβρίου 2020, ὥστε νά συμπεριληφθοῦν οἱ εἰσηγήσεις τους στόν ὑπό ἔκδοση Τόμο. (Τηλ. ἐπικοινωνίας: 210-7272268, 6983772240).

Ἐκ του Γραφείου Τύπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

ΙΕΡΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΘΗΝΩΝ

*Μήνυμα του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου
Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος
γιά τό Πάσχα 2020*

Ἀδελφοί μου καί τέκνα μου ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά
Θανάτου ἑορτάζομεν νέκρωσιν!

Χριστός Άνέστη!

Τό κενό μνημείο, τό επίκεντρο τῶν πόθων καί τῆς λατρείας μας, διατρανώνει πάντα τό πῶς ὁ θάνατος πατεῖται θανάτῳ. Ὁ Ἀναστάς Κύριος προβάλλει, σέ μιά πρωτοφανῆ γιά τήν ἀνθρωπότητα συνθήκη, ὡς ἡ ἀπόλυτη ἐλπίδα τήν ἴδια στιγμή ὡς ἡ ἀπόλυτη πρόκληση. Εἰς «πτῶσιν καί ἀνάστασιν πολλῶν».

Ἡ ἐορτή τῶν ἐορτῶν καί πανηγυρις τῶν πανηγύρεων μᾶς βρίσκει φέτος συνολικά τραυματισμένους. Ταπεινωμένη ἢ οἰκουμένη ἀπό ἓνα ἀόρατο σωματίδιο ἀναγκάζεται σέ ἀπομόνωση τῶν κοινωνιῶν. Κλείνουν σύνορα. «Συνοχή ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ». Ἀπόσταση καί στίς κοινωνικές μας σχέσεις καί μέσα στά σπίτια μας. Μετράμε πληγές, δυστυχῶς καί ἀπώλειες ζωῶν. Κάποιοι λένε ὅτι ἴσως πολλά πράγματα ἀλλάξουν γιά πάντα, ὅτι ὅλα ξαναγράφονται ἀπό τήν ἀρχή. Ὁ μετανεωτερικός ἄνθρωπος ξεγυμνώνεται. Εἶναι φανερό ὅτι μέ προῖκα τόν ναρκισσισμό καί τόν ἀχαλίνωτο καταναλωτισμό δέν ἔχουμε ἀπαντήσεις στό πρόβλημα. Τί λατρευτική μας ζωὴ τήν αἰσθανόμαστε βαθειά πληγωμένη.

Ἀπέναντι στή φθορά ὀλόφωτη ἡ Χάρις τῆς Ἀναστάσεως. Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, ἡ πράξη αὐτῆ τοῦ Θεοῦ μέσα στήν Ἱστορία, ἄνοιξε τόν δρόμο γιά τήν πλήρη ὑπέρβαση τοῦ θανάτου, πνευματικοῦ καί βιολογικοῦ. Ὁ Ἄδης «βασιλεύει, ἀλλ' οὐκ αἰωνίζει». Ὁ Ἀναστάς Θεάνθρωπος φανερώνει τίς ἄπειρες δυνατότητες πού ἀποκτᾶ ἡ ἀνθρώπινη φύση καί ὅλοι μας κατά Χάρι.

Ἡ ἀνθρώπινη εὐθύνη καί ἀρετή, ἡ τιμότητα, «ὁ μόνος τρόπος ν' ἀντισταθοῦμε στήν πανούκλα», ὅπως διαβάζουμε θαυμάσια στή λογοτεχνία, μποροῦν πλέον νά προσλάβουν τήν ἀξία τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀνθρώπινη ἀλληλεγγύη νά γίνει θυσιαστική ἀγάπη πρὸς τόν ἀδελφό, λατρεία πρὸς τόν Ἀναστάντα, ἀγιότητα. Μᾶς δόθηκε νά καταστρέψουμε μαζί μέ τόν Χριστό τά κλειθρα τοῦ θανάτου. Τό ἀναστημένο Σῶμα τοῦ Χριστοῦ φέρει ὅλη αὐτή τή δωρεά. Εἶναι πηγὴ

ἀφθαρσίας, φάρμακο ἀθανασίας. Μᾶς προτείνει ὁ Χριστός τόν τύπον τῶν ἡλῶν γιά νά πιστεύσουμε. Κατάστικτος τοῖς μῶλωσι καί πανσθενουργός. Μᾶς προσφέρεται γιά νά κοινωνήσουμε ὅλοι μέ Αὐτόν. Ἐνώνει εὐχαριστιακά τοὺς «ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄρτου καί τοῦ ποτηρίου μετέχοντας...εἰς ἐνὸς Πνεύματος Ἁγίου Κοινωνίαν». Εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καί εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Ἡ Χάρις τῆς Ἀναστάσεως φαίνεται ὅτι θὰ ἀποτελεῖ πάντα πρόκληση. «Ἀκούσαντες δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν οἱ μὲν ἐχλεύαζον». Ὁ Χριστός εἶναι ὁ ἀντιλεγόμενος. Εἰς «ἀνάστασιν ζωῆς» καί εἰς «ἀνάστασιν κρίσεως». Καί ὅμως ἡ πνευματικὴ μας παράδοση βεβαιώνει ὅτι, ἂν θέλουμε, εἶναι ἡ μόνη πραγματικὴ δυνατότητα τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως.

Ἀδελφοί μου καί τέκνα μου ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Ἡ Λατρεία μας φέτος τραυματίστηκε. Ἡ ἀπορία ξεχειλίζει: Καθεύδει ὁ Χριστός; Τὰ γεγονότα μοιάζουν ἀποκαλυπτικά. Ἄς μείνουμε πιστοὶ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ. Στή χαρὰ τῆς Ἀναστάσεως πού θὰ ἀκολουθήσει καί ἡδὴ γιορτάζουμε, «πάντα πεπλήρωται φῶτός, οὐρανός τε καί γῆ καί τὰ καταχθόνια». Θὰ κάνουμε πράξη τό «Ἀλλήλους περιπτυσσόμεθα».

Ἀδελφοί μου,

Ὁ Χριστός Ἀνέστη.

Σ' αὐτὴ τὴ δύσκολη συγκυρία μέ τίς πρόσθετες γιά τήν πατρίδα μας δυσκολίες στά σύνορα, ἅς ἔχουμε ἐλπίδα. Χειροκροτοῦμε καί προσευχόμαστε γιά ὅσους ὑπηρετοῦν ἐκεῖ τήν πατρίδα καί γιά ὅσους δίνουν τὴ μάχη τῆς πανδημίας, γιατροὺς, νοσηλευτές, ἐργαζομένους στὸν Τομέα τῆς Ὑγείας. Ὁ χαιρετισμὸς τοῦ Ἀναστάντος ἅς δονεῖ τὴν ὑπαρξή μας.

Ἀληθῶς Ἀνέστη ὁ Κύριος!

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

† Ὁ Ἀθηνῶν Ἱερώνυμος

ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Ἡ ἀγιοκατάταξη τριῶν Ἀγιορειτῶν Πατέρων

Τὴν Δευτέραν, 9ην τ.μ. Μαρτίου 2020, συνήλθεν, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἡ Ἁγία καὶ Ἱερά Σύνοδος εἰς τὰς προγραμματισθείσας δι' ἓν τριήμερον ἐργασίας αὐτῆς.

Μετά τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Πρακτικῶν προγενομένων συνεδριῶν, ἤρξατο ἡ θεώρησις τῶν ἀναγεγραμμένων ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει θεμάτων.

Εἰδικώτερον, ἡ Ἁγία καὶ Ἱερά Σύνοδος, ἀποδεχθεῖσα εἰσήγησιν τῆς Κανονικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀνέγραψεν εἰς τὸ Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τοὺς πολλαπλῶς κεχαριτωμένους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγνωσμένης ὀσιακῆς βιοτῆς καὶ πολιτείας μακαρίους Ἀγιορείτας Γέροντας:

α) Δανιὴλ τὸν Κατουνακιώτην, ἐκ Σμύρνης ὀρμώμενον, ἄξιον καὶ γνήσιον συνεχιστὴν τοῦ ὀσίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου καὶ τῶν λοιπῶν ὀσίων Κολυβάδων πατέρων, συγγραφεὰ ἡδέων πνευματικῶν πονημάτων, φίλον ἐκλεκτὸν τοῦ ἁγίου καὶ θαυματουργοῦ Ἱεράρχου Νεκταρίου Ἐπισκόπου Πενταπόλεως, μέντορα τῆς μέχρι σήμερον διαφυλασσούσης τὴν παράδοσιν καὶ τὰς παρακαταθήκας αὐτοῦ περιπόστου καὶ καλλικελάδου ἱερᾶς Ἀδελφότητος τῶν Δανιλαίων (ἡμέρα τῆς ἐτησίας ἱερᾶς μνήμης αὐτοῦ ἡ 7η μὲνός Σεπτεμβρίου)

β) Ἰωσήφ τὸν Ἡσυχαστὴν, ἀγωνισθέντα σκληρῶς ἐν ἐσχάτοις καιροῖς, γενόμενον μέτοχον τοῦ θείου φωτισμοῦ καὶ τοῦ πληρώματος τῶν θείων χαρισμάτων, ἀναδειχθέντα εἰς στάθμην τῶν μοναστῶν, θεράποντα τῆς πρακτικῆς νήψεως καὶ ἀκριβέστατον νέον ἐνσαρκωτὴν τῆς παλαμικῆς θεολογίας περὶ τοῦ ἀκτίστου φωτός, πρότυπον τῆς ἀφανείας καὶ τῆς ἡσυχίας, ἄξιον συνεχιστὴν τῆς φιλοκαλικῆς παραδόσεως, μέτρον τῆς ἐκκλησιολογίας ἐν καιροῖς δυσχεμέροις ὅτε ὁ ἄκριτος ζῆλος κατεκερμάτιζε καὶ ἀπέσπα

τῶν κόλπων τῆς Ἐκκλησίας πολλοὺς εὐλαβεῖς μοναχοὺς καὶ χριστιανοὺς, συντελέσαντα τὰ μάλα εἰς τὴν τοῦ Ἁγιωνύμου Ὁρους πνευματικὴν πανθομολογουμένην ἀναγέννησιν καὶ ἀκμὴν κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, διὰ τῶν ἐν ἀρετῇ καὶ ἀσκήσει διακριθέντων μαθητῶν αὐτοῦ καὶ Γερόντων (ἡμέρα τῆς ἐτησίας ἱερᾶς μνήμης αὐτοῦ ἡ 16η μὲνός Αὐγούστου), καί,

γ) Ἐφραὶμ τὸν Κατουνακιώτην, κορυφαίαν μορφὴν τοῦ συγχρόνου Ἀθωνικοῦ μοναχισμοῦ, θεολόγον καὶ παιδαγωγὸν τῆς Ἐρήμου ἀναδειχθέντα, «γίγαντα τοῦ Ἄθωνος» ἀποκληθέντα, τὸν ἐμπειρικῶς βιώσαντα τὴν θέαν τοῦ ἀκτίστου φωτός (ἡμέρα τῆς ἐτησίας ἱερᾶς μνήμης αὐτοῦ ἡ 27η μὲνός Φεβρουαρίου).

Τοιοτοτρόπως, ἡ Μήτηρ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἐγκαυχᾶται διὰ τὴν πνευματέμφορον καὶ κεχαριτωμένην συγκομιδὴν τοῦ Ἱεροῦ Ἄθωνος, καὶ ὀλοκληροῖ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπισήμως γενομένης ὑπὸ τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, τοῦ Πατριάρχου, ἀνακωνώσεως, κατὰ τὸ πρόσφατον προσκύνημα Αὐτοῦ εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον παρελθόντος ἔτους 2019, περὶ τῆς συγκαταριθμίσεως εἰς τὸ ἀγιολόγιον τῆς Ἐκκλησίας, ὀσιακῆς βιοτῆς Ἀγιορειτῶν Πατέρων.

Περαιτέρω, προτάσει τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἰμβρου καὶ Τενέδου κ. Κύριλλος μετετέθη εἰς τὴν Ἱεράν Μητρόπολιν Μοσχονησίων, ἐνῶ εἰς τὴν οὕτω κενωθείσαν Ἐπαρχίαν Ἰμβρου καὶ Τενέδου ἐξελέγη παμνηφεὶ ὁ μέχρι τοῦδε Βοηθὸς παρὰ τῷ Πατριάρχῃ Ἐπίσκοπος, Θεοφ. Ἐρυθρῶν κ. Κύριλλος, ἔλκων τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς πλησιοχώρου νήσου Λέσβου.

Ἡ ἐνθρόνισις τοῦ νέου Μητροπολίτου Ἰμβρου καὶ Τενέδου θὰ πραγματοποιηθῇ ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ Κοιμίσεως τῆς Θεοτόκου Παναγίας Ἰμβρου τῇ 21ῃ Μαρτίου ἐ.ἔ.

*Ἐκ τῆς Ἀρχιεραγματείας
τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου*